

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK BİLİM DALI

14-18 YAŞ GRUBUNDA TANRI ALGISI İLE
PSİKOLOJİK SAĞLAMLIK İLİŞKİSİNİN
İNCELENMESİ

Ayşenur ÇİFCİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman:
Prof. Dr. Bülent DİLMAÇ

KONYA-2019

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK BİLİM DALI

14-18 YAŞ GRUBUNDA TANRI ALGISI İLE
PSİKOLOJİK SAĞLAMLIK İLİŞKİSİNİN
İNCELENMESİ

Ayşenur ÇİFCİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman:
Prof. Dr. Bülent DİLMAÇ

KONYA-2019

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Öğrencinin	Adı Soyadı	Ayşenur ÇİFCİ
	Numarası	138301051021
	Ana Bilim Dalı	Eğitim Bilimleri
	Bilim Dalı	Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık
	Programı	Tezli Yüksek Lisans
	Tezin Adı	14-18 Yaş Grubunda Tanrı Algısı ile Psikolojik Sağlamlık İlişkisinin İncelenmesi

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

29/01/2019
Ayşenur ÇİFCİ

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü	 NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
---	---	---

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Öğrencinin	Adı Soyadı	Ayşenur ÇİFCİ
	Numarası	138301051021
	Ana Bilim Dalı	Eğitim Bilimleri
	Bilim Dalı	Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık
	Programı	Tezli Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Bülent DİLMAÇ
	Tezin Adı	14-18 Yaş Grubunda Tanrı Algısı ile Psikolojik Sağlamlık İlişkisinin İncelenmesi

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan 14-18 Yaş Grubunda Tanrı Algısı ile Psikolojik Sağlamlık İlişkisinin İncelenmesi başlıklı bu çalışma 29/01/2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak, jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

	Ünvanı Adı Soyadı	İmza
Danışman	Prof. Dr. Bülent DİLMAÇ	
Jüri Üyesi	Dr. Öğr. Üyesi Hatice İrem ÖZTEKE KOZAN	
Jüri Üyesi	Dr. Öğr. Üyesi Çağla GİRGİN BÜYÜKBAYRAKTAR	

ÖNSÖZ

Allah' a hamdolsun.

Bu çalışma yalnızca akademik araştırmadan ziyade, kendi çocukluğumdan getirdiğim hayat mücadelesinde psikolojimi sağlam tutan, olumlu Allah inancının bilimsel delilidir.

2013 yılında başlayan akademik serüvenimin bitiş süresinin uzaması sonucu teşekkür edeceğim çok kişi var. Yüksek Lisans ders aşamasını bitirdikten sonra, hayatıma gelen yavrumu kucağıma almamla birlikte ancak tez konumu belirlemiştim. Bu süreçlerde beni destekleyen, yönlendiren ilk danışmanım Sayın Doç.Dr. Hasan YILMAZ'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım; daha sonra danışmanımın üniversite değişikliği nedeniyle yeni danışmanımla bu sürece devam ettim. Sürecin devamında yeni umutlara kapı açmamda vesile olan, yorulmuş olan motivasyonumu tekrar ayağa kalkmasına yardımcı olan artık bitir diyerek desteğini her halde hissettiğim Sayın Prof.Dr. Bülent DİLMAÇ'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Tez çalışmama katkıda bulunan jürideki değerli hocalarım Sayın Dr. Öğr. Üyesi Hatice İrem ÖZTEKE KOZAN'a ve Sayın Dr.Öğr. Üyesi Çağla GİRGİN BÜYÜKBAYRAKTAR'a çok teşekkür ederim.

Bu çok uzun çalışma serüvenimde bana desteklerini gösteren arkadaşlarıma, meslektaşlarıma da teşekkürlerimi sunarım.

Attığım her adımda ve bu süreçte koşulsuz yanımda olduklarını hissettiğim, hayatımda her zaman gelişimim, eğitimim, mutluluğum, huzurum için benden maddi ve manevi desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen, sürprizleriyle her zaman yanımda olduklarını bildiğim değerli annem Kadriye BAĞCI'ya; değerli babam Ahmet BAĞCI'ya ve canım kardeşlerime sonsuz teşekkür ederim. Çalışma sürecinde “sen dersine çalış” telkinleriyle güler yüzlerini eksik etmeyerek sürekli destekleyen Nurhayat anneme ve Mehmet babama da çok teşekkür ederim.

Neredeyse evliliğim ile başlayıp uzun bir süreci kapsayan tezin, bitme aşamasına gelene kadar hep sabırla yol gösteren, varlığı ile huzur veren, iletişim

tarzına hayran olduğum hayat arkadaşım, eşim Hasan Hüseyin ÇİFCİ desteğın olmasa bitirmek hayal olurdu. Tez yazarken kucağımdan inmeyerek desteklerini gösteren iki minik yavrum Mehmet Akif ve Zeynep iyi ki sizinleyim, iyi varsınız.

Son olarak yüksek lisans çalışmasında katkıda bulunan ancak ismini anamadığım herkese teşekkür ederim.

Ayşenur ÇİFCİ

Konya-2019

ÖZET

Araştırmanın amacı, 14-18 yaş ergen grubunun Tanrı algısı ile psikolojik sağlamlık arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmaktadır.

Araştırma, genel tarama modelinin bir alt türü olan ilişkisel tarama modeline uygun olarak gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın çalışma evrenini Konya ilinde yaşayan 14-18 yaş arasındaki ergenler ve araştırmanın çalışma grubunu, araştırma amacına uygun olarak 2016–2017 eğitim öğretim yılında Konya il ve ilçelerinin ortaöğretim kurumlarında eğitim öğretimine devam eden ve tesadüfî küme örnekleme yöntemi ile seçilen ortaokul 8.sınıf, lise1, lise2, lise3. ve lise4. sınıf öğrencileri oluşturmuştur. Araştırmada “Tanrı Algısı Ölçeği”, “Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği” ve araştırmacı tarafından geliştirilen kişisel bilgi formu kullanılmıştır. Araştırmada ergenlerin cinsiyetlerine göre ölçeklerden aldıkları puanlar arasında anlamlı farklılık olup olmadığına bağımsız örneklem t-Testi analizi ile bakılmıştır. Ergenlerin yaş düzeylerine göre ve öğrenim gördükleri okul türlerine göre ölçeklerden aldıkları puanlar arasındaki anlamlı farklılığa tek yönlü varyans analizi ile bakılmıştır. Ergenlere uygulanan ölçekler arasındaki ilişkiye Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon analizi ile bakılmıştır. Araştırmanın sonucunda elde edilen bulgular ışığında; ergenlerin psikolojik sağlamlık ölçeğinin alt faktörleri ile Tanrı algısı ölçeğinin alt boyutları arasında pozitif yönde anlamlı düzeyde ilişki bulunmuştur.

Araştırma sonuçları, elde edilen bulgular ışığında yorumlanmış ve ileride yapılacak çalışmalara ilişkin önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Ergen, Psikolojik Dayanıklılık, Tanrı algısı

SUMMARY

The aim of this study is to investigate the relationship between the perception of God and psychological resilience of adolescent 14-18 age group.

The research was carried out in accordance with the relational screening model, which is a sub-type of the general screening model. The study population consists of adolescents aged 14-18 years living in Konya. The working group of this study, in line with the research purpose, consisted of the first, second, third and fourth grades of the high schools, and the eighth grade of primary school students who were selected by random cluster sampling method in the districts and center of Konya province during the academic year of 2016 and 2017. In the study, “God Perception Scale”, “Psychological Resilience Scale” and personal information form developed by the researcher were used. In the study, it was examined by Independent-Sample T-Test analysis whether there was a significant difference between the scores of the adolescents according to their gender. ANOVA (One-Way Variance) analysis was used to determine the significant difference between the scores of the adolescents according to their age levels and the types of school they study. The relationship between the scales applied to adolescents was examined with Pearson Product Moment Correlation analysis. According the findings of the study; A low level positive correlation was found between the sub-factors of the psychological resilience scale of the adolescents and the sub-factors of the God perception scale.

The results of the research were interpreted in according with the findings, and suggestions were made for future studies.

Key Words: Adolescents, Psychological Resilience, God Perception

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK SAYFASI	İV
YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU	V
ÖNSÖZ	VI
ÖZET	viii
SUMMARY	ix
TABLOLAR LİSTESİ	xiii
ŞEKİLLER TABLOSU	xiv
BÖLÜM I.....	1
GİRİŞ.....	1
1.PROBLEM CÜMLESİ.....	5
1.1. ARAŞTIRMANIN AMACI.....	5
1.2. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ	5
1.3. SAYILTILARI.....	7
1.4. SINIRLILIK.....	7
1.5. TANIMLAR.....	7
BÖLÜM II	9
KONU İLE İLGİLİ KURAMSAL VE KAVRAMSAL AÇIKLAMALAR	9
2.1.ERGENLİK DÖNEMİNDE TANRI ALGISI İLE PSİKOLOJİK SAĞLAMLIK.....	9
2.1.1. PSİKOLOJİK SAĞLAMLIK.....	10
2.1.1.1. Koruyucu faktörler.....	17
2.1.1.1.1. İçsel Faktörler:	19
2.1.1.1.2. Dışsal Faktörler:.....	22
2.1.1.2. Risk faktörleri	23
2.1.1.3. Olumlu Sonuçlar	27
2.1.1.4. Yapılan Araştırmalar.....	28

2.1.1.4.1. Ülkemizde Yapılan Araştırmalar.....	28
2.1.1.4.2. Yurtdışında yapılan araştırmalar	35
2.1.2. TANRI ALGISI.....	40
2.1.2.1. Tanrı İmgesine İlişkin Yaklaşımlar	45
2.1.2.2. Tanrı'nın İnsan Yaşamındaki Yeri	47
2.1.2.3. Bireyin, Tanrı ile Bağlanma İlişkisi.....	49
2.1.2.4. Yapılan Araştırmalar.....	52
2.1.2.4.1. Ülkemizde yapılan araştırmalar.....	52
2.1.2.4.2. Yurtdışında yapılan araştırmalar	57
BÖLÜM III.....	58
YÖNTEM	58
3.1. ARAŞTIRMA MODELİ.....	58
3.2. ÇALIŞMA EVRENİ-ÇALIŞMA GRUBU	58
3.3. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI	59
3.3.1. Ergen Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği (Epdö).....	59
3.3.2. Tanrı Algısı Ölçeği	61
3.3.3. Kişisel Bilgi Formu.....	62
3.4. VERİLERİN TOPLANMASI VE ANALİZİ.....	62
3.4.1. Verilerin Toplanması	62
3.4.2. Verilerin Analizi	62
BÖLÜM IV	65
BULGULAR.....	65
BÖLÜM V	84
TARTIŞMA VE YORUM.....	84
BÖLÜM VI.....	96
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	96
6.1. SONUÇLAR.....	96
6.2. ÖNERİLER	97

EKLER	117
EK 1 TANRI ALGISI ÖLÇEĞİ (TA)	118
EK 2 ERGEN PSİKOLOJİK DAYANIKLIK ÖLÇEĞİ (EPDÖ)	120
EK 3 KİŞİSEL BİLGİ FORMU	121
ÖZGEÇMİŞ	122

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1 Ergenlerin Demografik Özelliklerine İlişkin Frekans ve Yüzde Dağılımları	59
Tablo 2 Tanrı Algısı Ölçeğinin Geneli ve Alt Faktörlerine İlişkin Algı Düzeylerine Ait Çarpıklık ve Basıklık Değerleri	63
Tablo 3 Ergen Psikolojik Dayanıklılık Geneli ve Alt Faktörlerine İlişkin Algı Düzeylerine Ait Çarpıklık ve Basıklık Değerleri	63
Tablo 4 Öğrencilerin Tanrı Algısı Ölçeğinin Geneli ve Alt Faktörlerine İlişkin Algı Düzeylerine Ait Betimsel İstatistikler.....	65
Tablo 5 Öğrencilerin Ergen Psikolojik Dayanıklılık Ölçeğinin Geneli ve Alt Faktörlerine İlişkin Düzeylerine Ait Betimsel İstatistikler.....	67
Tablo 6 Ergenlerin Yaşlarına Göre Tanrı Algısı Ölçeğinin Geneli ve Alt Faktörlerine Yönelik Algıları Arasındaki Farklılığa İlişkin One-Way ANOVA Sonuçları.....	70
Tablo 7 Ergenlerin Yaşlarına Göre Ergen Psikolojik Dayanıklılık Ölçeğinin Geneli ve Alt Faktörlerine Yönelik Algıları Arasındaki Farklılığa İlişkin One-Way ANOVA Sonuçları	72
Tablo 8 Ergenlerin Cinsiyetlerine Göre Tanrı Algısı Ölçeğinin Geneli ve Alt Faktörlerine Yönelik Algıları Arasındaki Farklılığa İlişkin Independent-Sample (Bağımsız Örneklem) T-Testi Sonuçları.....	75
Tablo 9 Ergenlerin Cinsiyetlerine Göre Ergen Psikolojik Dayanıklılık Ölçeğinin Geneli ve Alt Faktörlerine Yönelik Algıları Arasındaki Farklılığa İlişkin Independent-Sample (Bağımsız Örneklem) T-Testi Sonuçları	76
Tablo 10 Ergenlerin Okul Türlerine Göre Tanrı Algısı Ölçeğinin Geneli ve Alt Faktörlerine Yönelik Algıları Arasındaki Farklılığa İlişkin One-Way ANOVA Sonuçları.....	78
Tablo 11 Ergenlerin Okul Türlerine Göre Ergen Psikolojik Dayanıklılık Ölçeğinin Geneli ve Alt Faktörlerine Yönelik Algıları Arasındaki Farklılığa İlişkin One-Way ANOVA Sonuçları.....	80
Tablo 12 Ergenlerin Tanrı Algısı Ölçeğinin Geneli ve Alt Faktörlerine Yönelik Algıları İle Ergen Psikolojik Dayanıklılık Ölçeğinin Geneli ve Alt Faktörlerine Yönelik Dayanıklılık Düzeyleri Arasındaki İlişkiye Ait Pearson Korelasyon Analizi Sonuçları	82

ŞEKİLLER TABLOSU

Şekil 1: Psikolojik sağlamlığa etki eden koruyucu faktörler.....	16
Şekil 2: İçsel faktörleri etkileyen biyolojik faktörler	20
Şekil 3: İçsel faktörleri etkileyen psikolojik faktörler	21
Şekil 4: Dışsal faktörleri etkileyen aile ortamı	22
Şekil 5: Dışsal faktörleri etkileyen aile dışındaki ortam	23
Şekil 6: İçsel (bireysel) Risk Faktörleri.....	26
Şekil 7: Dışsal Risk Faktörleri.....	26

BÖLÜM I

GİRİŞ

Duygusal ve sosyal bir varlık olarak dünyaya gelen insanın çevresel faktörlerden etkilenmesi olağandır. Kişisel rahatsızlıklar, ailesel problemler, iş veya okul durumları bireyi etkileyen olaylar arasındadır. Bireyin sürekli bu durumlara maruz kalması nedeniyle kendini koruyucu veya rahatlatıcı yollar arama ihtiyacı ortaya çıkmaktadır. Psikolojik dayanıklılık kavramı insanın hayatında yaşadığı zorluklar söz konusu olduğu zaman dikkati çekmiştir. İnsanlar yaşadıkları zorluklar karşısında daha dayanıklı duran kişilerin becerilerini merak etmişlerdir ve bazı travmatik olaylar karşısında da bu dayanıklılık önemli bir yer tutmuştur (Yıldırım, 2014).

İnsan için, üretkenlik ve verimlilik için fiziksel sağlığı kadar psikolojik sağlığı da önemlidir. Bireyin psikolojik sağlığı; kalıtım, çevre, yaşam olayları, kişilik, huy gibi daha pek çok faktörden etkilenmesi söz konusudur. Ayrıca inanç yapıları da bu faktörlerden sayılabilir. Bu nedenle de kutsal olana yönelmek anlamında olan inanç, insan yaşamını şekillendiren, etkileyen çok önemli bir unsur olagelmıştır (Güler, 2010).

Paloutzian (1996), dünyayı tam kavramayan çocuğun, bilişsel kabiliyetlerini kullandığı en üst seviyede dua edebildiğini ve dinin pratiğini de daha derin anlamlar içerisinde oluşturduğunu gözlemlendiğini belirtmiştir. Böylece bireyin yaratılmasındaki kusursuzluğu ve inancın insan algılamasındaki etkisine şahit olabiliyoruz.

Günümüz insanının dinle olan bağı da geçmişte olduğu gibi halen sürmektedir. Bu bağ kimi zaman insanın psikolojik sağlığını olumlu etkilerken; kimi zaman da sorunlar yaşamasına sebep olabilmektedir. Ruh sağlığı ile dini inançların arasındaki ilişkisi özellikle yurt dışında pek çok araştırmacının dikkatini çekmiş ve bu konuda hatırı sayılır miktarda araştırma yapılmasına sebep olmuştur. Araştırmalar sonucunda, dindarlık eğilimi ile ruh sağlığı konusunda yapılmış olan çalışmalar birbiri ile tutarlı sonuçlar ortaya koymuştur (Güler, 2010). Ancak bir taraftan da dini inanç ya da

dindarlığın insanın ruhsal sağlığına veya iyi olma haline olumlu veya olumsuz katkısının olup olmadığı modern psikoloji tarihinde tartişıla gelen bir konu olmuştur.

Kişinin sahip olduğu dini inancı ile olan bağlılığı psikolojik olarak iyi hissetmesini hem direk olarak hem de dolaylı olarak etkisinin olduğu bilinmektedir. Araştırmalarda da bu etki bireyin sosyalliği, problemlerle baş etme yontemi ve sağlık konusunda faydalı bilgiler kullanması aadıından da kişinin dini inanca bağlılığı sonucunda psikoloji üzerindeki etkisini gostermektedir (Seyhan, 2012).

Tanrı imgesi ile ruh sağlığı arasındaki ilişkileri araştıran alışmalara bakıldığında da, elde edilen sonuqlar Tanrı'yı daha olumlu ozelliklerle algılayan bireylerin psikolojik olarak daha sağlıklı olduğunu gosteren sonuqlara ulaşılmıştır. Psikolojik sağlık aadıından dini inanç ve uygulamaların etkilerinin din etkisi bariz olan bizim kultişumuz de derinlemesine incelenmesi ayrıca onemlidir ve merak uyandırıcıdır (Guler, 2010).

Tokur (2017), Allah algısının bireyin hayatında yaşadığı stres ve sıkıntı durumlarında ayrıca psikolojik olarak rahatsızlık duyduğu ruh halinde daha sağlam ve sağlıklı olmasını da sağlamaktadır (Akt: Anuştekin, 2018).

Öztürk (1981) ve Yörükoğlu (1981), ailenin dini tutumu ve çocukların zihninde oluşturdukları Tanrı imgesinin onların duygusal duniyasını etkilediğini belirtmişlerdir. Hatta Tanrı'yı cezalandırıcı gibi olumsuz sıfatlar yuıkleyen aile buyuklerinin çocuğa, duygusal anlamda zarar verdiği pek çok klinik çalışmada ortaya konulmuştur. Buna bağlı olarak çocuklardaki Tanrı imgesi, çocukların hem psikolojik sağlığı, hem de yaşama uyum sağlığı ile ciddi bir şekilde ilişkili olduğu gorumektedir (Akt: Yıldız, 2013).

Ergenlik döneminde de bireyin yaşadığı kaygı, stres ve olumsuz yaşam standartlarına karşı içerisinde bulunduğu ortamlara bağlı olarak; dini inançların benimsenmesi ya da kuvvetlenmesi ile azalması veya yok olması söz konusudur. Dua ve inanç terapisinin bazı psikolojik rahatsızlıklara karşı olumlu sonuqlar vermesinden dolayı ergenlerin içerisinde bulunduğu gelişim evreleri göz nune alınarak sıkıntı, stres ve kimlik karmaşası sonucu oluşan bunalımlı dönemi dua ve ibadet hayatlarını

diri tutarak daha rahat aşabilecekleri düşünülmektedir (Koç, 2003). Ergenlik dönemin bireyin aile ve akran grubuyla yaşadığı çatışmalar sonucunda yalnız kalıp kendi iç dünyasına yöneldiği zamanlar olabilmektedir. İç dünyasına yönelen ergenin yalnızlığı gideren ve 15-16 yaşlarında kendine tek sırdaş gördüğü, Yaratıcısıdır (Certel, 2014, Akt: Anuştekin, 2018)

Calvert (2010)'in araştırmasında, Tanrı ile yakın ve güvenli olan ilişkinin psikolojik sağlık ile pozitif ilişkisi olduğu; uzak ve reddedici ilişkinin psikolojik sağlık ile negatif ilişkili olduğu gözlenmiştir. Bu araştırmalar çerçevesinde de Yaratıcı ile kurulan güven ilişkisinin psikolojik iyi olmayı desteklediği, güvensiz ilişkinin ise psikolojik iyi olma ile olumsuz yönde ilişki içerisinde olduğunu belirtilmiştir. Karaca (2016), Ergenlik döneminde bireyin, Tanrı'yı, daha çok derdini açabildiği, sırrını paylaştığı ve her türlü yaşadığı zorluğa karşı sığınak olarak algıladığını belirtmiştir (Akt: Anuştekin, 2018).

Allah algısına yönelik tutum, ergenliğin bunalımlı, sıkıntılı döneminin son bulmasıyla kesinleşmeye başlamaktadır. Ergen artık dini içselleştirmeye başlamaktadır (Albayrak, 1995). 14-18 yaş grubu ergenler, inanca olan şüphelerinin yerine, tercihlerini yaptıkları döneme girmeye başlamaktadırlar (Vergote, 1981). Başaran (1988), insan ergenlik döneminde çocukluğuna dair izler taşıdığını söyler. Bu dini inançlarında da böyledir. Kişi Allah'a olan inancındaki tutumlarının okul öncesi dönemlerden getirdiğini ve çevresel faktörlerin etkisiyle yerleştiğini belirtmiştir (Akt: Albayrak, 1995).

Yaşam sürecinde insanın başına gelebilecek olayları bilebilmesi ve bunlara karşı önlemler alması pek mümkün değildir. Daha çok sahip olduğu yeteneklerle kazandığı bağışıklık sisteminin yaşadığı riskli durumlara karşı koruyucu ve uyum süreci olarak kullanabilir. Birey bazen de sahip olduğu inanç sistemini bir sığınma ve rahatlama ve huzur kaynağı olarak da kullanabilir. Ergenlik, insan için bunalımlı ve istikrarsızlıklar içerisinde kendine ait bir dünya oluşturmasıyla kimlik arayışına girdiği bir gelişim dönemi olmasından dolayı kimliğini ve kişiliğini oturtmak için bir arayış içine girer (Albayrak, 1995). Bu arayış içinde olan ergen için dini inancın;

güvenlik, anlamlı bir sığınak ve bir değer gibi psikolojik ihtiyaçlarına cevap vermesi bakımından önemlidir (Hökelekli, 1998).

Kişi yaşadığı sıkıntılar sonucunda Allah'a dua ederek isteklerini iletir. Dualarının kabul edildiğini bilen insan Tanrı'yı olumlu algılamak; duası kendi istekleri doğrultusunda yerine gelmediğini düşünen insan ise Tanrı'yı olumsuz algılamaya başlayabilmektedir (Güler, 2007a).

Günümüzde çağdaş psikolojinin din, dini etkilerin, inançlara olan yaklaşımından ve tepkisinden dolayı din psikolojisi alanında yeterince çalışmaların yapılmaması da dikkat çekmektedir (Belzen, 2004).

Sonuç olarak, Tanrı algısı, inanan insanın yaşantısını, kendine ve dünyaya bakış açısını belirleyebileceği için çok önemlidir. Bireyin Tanrı ile olan ilişkisi çok hassas ve derin bir konudur. İnsanın mutluluğu, fiziksel ve ruhsal sağlığını etkilemektedir. Dinin öngördüğü huzur ve mutluluğu bu dünyada yaşamayı arzulayan bireyin, sevgi öğelerine çok ihtiyaç duyduğu söylenebilir. Çünkü korku, insanı mutluluğun dışına iter. Bir dine sıkı sıkıya bağlanmış bireyin Tanrı'ya yönelik olumsuz, korku dolu algılarının onu mutlu edemeyeceği düşünülmektedir (Güler, 2007a). Olumsuz Tanrı tasavvuruna karşılık olumlu Tanrı tasavvuru, birey için baş etme stratejisi olarak görülmesi veya olumlu Tanrı tasavvuru bireyin psikolojik sağlığına veya iyi olma haline olumlu katkı sağlayıp sağlamadığı araştırılması gerekebilir (Seyhan, 2014b). Ergen bu dönemde her yönden yaşadığı bunalımlarını Allah ile olan yakınlığını kullanarak psikolojik olarak risk faktörlerini ortadan kaldırmaktadır. Bir nevi inanç onun için koruyucu faktör rolünü taşımaktadır. Psikolojik sağlamlık güncel ve önem arz eden bir konudur. İnsanın yaşamındaki olumsuz durumların etkisini azaltmak için kullanılan yöntemler her zaman ilgi odağı haline gelmiştir.

Bu açıklamalar ışığında araştırmanın problemini, 14-18 yaş ergenlerin Tanrı algısı ile Psikolojik sağlamlık ilişkisinin incelenmesi oluşturmaktadır.

1. Problem Cümlesi

Araştırmanın problemini 14-18 yaş grubu ergenlerin Tanrı algısı ile psikolojik sağlamlık ilişkisinin incelenmesi oluşturmaktadır.

1.1. Araştırmanın Amacı

Bu araştırma; 14-18 yaş grubu ergenlerin Tanrı algısı ile psikolojik sağlamlıkları arasındaki ilişkiyi ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Bu genel amaç çerçevesinde elde edilen bulgular; öğrencilerin cinsiyet, yaş ve okul türü değişkenler, açısından da incelenecektir.

Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranacaktır.

1. 14-18 yaş ergenlerinin yaşlarına, cinsiyetlerine ve okul türlerine göre Tanrı algıları arasında farklılık var mıdır?
2. 14-18 yaş ergenlerinin psikolojik sağlamlıkları yaşlarına, cinsiyetlerine ve okul türlerine göre farklılaşmakta mıdır?
3. 14-18 yaş ergenlerin Tanrı algısı ölçeği uygulanan bireylerin olumlu Tanrı algısı ile psikolojik sağlamlık düzeylerinde anlamlı bir ilişki var mıdır?
4. 14-18 yaş ergenlerin Tanrı algısı ölçeği uygulanan bireylerin olumsuz Tanrı algısı ile psikolojik sağlamlık düzeylerinde anlamlı bir ilişki var mıdır?
5. 14-18 yaş ergenlerinin Tanrı algıları ile psikolojik dayanıklılık düzeyleri arasında ilişki var mıdır?

1.2. Araştırmanın Önemi

Günümüzde insanlar problemlerle tek tek karşılaştığı gibi birden çok problemlerle de karşılaşabilmektedir. İnsanların problemlerle karşılaşmaya devam etmesi sonucunda baş etme yöntemlerine ihtiyaç duyması nedeniyle psikolojik sağlamlık kavramına önem kazandırmıştır (Önder ve Gülay, 2008). Ayrıca nüfusun gençlerden oluştuğu ülkemizde araştırmanın ergenlik üzerinde yapılacak olması da önem arz etmektedir (Seki, 2014).

Olumsuz yaşantılar karşısında, olumlu tepki gösterebilen gençlerin, sahip oldukları özellikleri incelemek araştırma konusu haline gelmiştir. Psikolojik sağlamlığa ilişkin koruyucu faktörlerin incelenmesinde bazı bireyler riskli durumlar karşısında olumsuz yaşantılar sürecinde olumlu uyum gösterebildikleri görülmüştür. Ayrıca psikolojik sağlamlık araştırmaları genellikle üniversite ve yaş grubu daha ileri olan bireylerde yapılmış olması nedeniyle, ergenler konusunda yapılacak çalışmalara gereksinim olduğunu ortaya çıkarmaktadır (Arslan, 2015b).

Psikolojik sağlamlık, güncel ve önemli (Kararımak, 2006) olması ile son zamanlar da üzerinde çokça durulan bir kavram haline gelmiştir (Öz ve Yılmaz, 2009). Risk altındaki çocuklar üzerinde yapılan çalışmalar ile etkisinin otuz yıl öncesinde başlayıp ilgi alanının giderek arttığı bir araştırma konusu olmuştur (Gizir, 2007). Psikolojik sağlamlık, bireyin uyum sağlaması ve yaşadığı zor koşullarla mücadele etmesi anlamına gelmektedir. Yani bireylerin psikolojik sağlamlık düzeylerini yükseltecek stratejiler geliştirilerek yaşadıkları veya yaşayacakları problemlerin üstesinden gelebilecekleri yapılan araştırmalarda görülmüştür (Öz ve Yılmaz, 2009). Bunlara ilaveten yaşanan risklere karşın bireylerin üzerindeki etkiyi azaltmak için önleyici çalışmalar ihtiyaç haline gelmiştir (Gizir, 2007).

Önleyici ve geliştirici rehberlik programları olarak düşünülen psikolojik sağlamlığın, Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik hizmetleri alanında bir çalışma haline gelmesi için gerekli akademik araştırmalar yapılarak uygulama alanları oluşturulmalıdır (Kararımak, 2006). Böylece bireylerin özellikle de ruhsal problemlerin yoğun olarak yaşandığı ergenlik dönemi için baş etme yolları bulunabilir.

Bireyin olumlu Tanrı algısı stratejisinin psikolojik sağlamlığına katkısının ölçülmesi gerektiği düşünülmektedir. Yapılan çalışmalar incelendiğinde dindarlık ile psikolojik iyi olma hali arasındaki ilişkiler araştırılmış ve dindarlık ile inancın psikolojik iyi olma hali üzerinde olumlu ya da olumsuz belirleyici bir role sahip olup olmadığı konusunda çeşitli araştırmalar yapıldığı görülmektedir (Seyhan, 2014b).

Yapılan incelemeler ışığında olumlu Tanrı algısı, psikolojik sağlamlığı güçlendireceği düşünülmektedir. Ayrıca insanın ruh sağlığı ile ilgilen bilim dallarının

uygulama alanlarına ihtiyaç duydukları ve bu çalışma ile yeni uygulama alanları da sağlanabilir. Ayrıca ulusal ve uluslararası çalışmalarda Tanrı algısı ile psikolojik sağlamlık ilişkisini doğrudan ele alan çalışmalara rastlanmamış olmasıyla özgün bir çalışmadır (Erdoğan, 2015).

Sonuç olarak, ülkemizde psikolojik sağlamlık (Gizir, 2007) ile din konusunda yapılan çalışmalara son zamanlarda rastlanmaya başlanmıştır. Ancak Tanrı algısı konusunda yetersiz çalışma vardır. Bu çalışmaların genellikle yurt dışında yapılan araştırmalar olduğu gözlemlenmiştir. Ülkemizde yapılan çalışmaların az olması bu konuda yapılacak olan çalışmalara ihtiyaç olduğunu göstermektedir.

1.3. Sayıtları

1. Araştırmaya katılan ergenler, testlere verdikleri cevapları içtenlikle ve objektif olarak yanıtlamışlardır.
2. Araştırmanın çalışma grubu, ait olduğu evreni temsil etmektedir.

1.4. Sınırlılık

1. Araştırma, sadece 14-18 yaş grubu bireylere uygulandığı için gelişim dönemlerinden ergenlik dönemiyle sınırlandırılmıştır. Dolayısıyla diğer gelişim dönemleri araştırmanın kapsamı dışındadır.
2. Yapılan araştırmanın bulguları, Ergen Psikolojik Dayanıklılık ve Tanrı Algısı Ölçeklerinin ölçtüğü nitelikler ile sınırlıdır.

1.5. Tanımlar

Psikolojik Sağlamlık: İnsanın yaşamı boyunca başından geçen hastalık, ruhsal rahatsızlar veya stres gibi olumsuz yaşantılardan kurtulabilmesi; iyileşme ve kendini toparlayarak yeni duruma uyum sağlaması için sahip olduğu beceridir (Doğan, 2015).

Tanrı Algısı: Tanrı algısı iki kavram etrafında toplanmaktadır. Bunlar sevgi ve korku yönelimli Tanrı algılarıdır. Bireyin Tanrı algısında ,‘Merhametli, Seven’ olarak ifade ettiği Sevgi boyutu ve ‘Cezalandıran ve Affetmeyen’ olarak ifade ettiği Korku boyutu mevcuttur. (Güler, 2007b).

Ergenlik: 15-24 yaş aralığını kapsayan, bireyin fiziksel, biyolojik ve psikolojik değişimleri sonucunda; sosyal çevreyi önemsemesi, kendine olan ilgisinin artması ile kendi kararlarını vermeye başladığı dönemdir (Yavuzer, 2009).

BÖLÜM II

Konu ile İlgili Kuramsal ve Kavramsal Açıklamalar

2.1.ERGENLİK DÖNEMİNDE TANRI ALGISI İLE PSİKOLOJİK SAĞLAMLIK

Ergenlik olumlu veya olumsuz tüm duyguların fazla olarak yaşandığı, önceki dönemlere kıyasla öfkenin, kaygının ve çatışmanın görüldüğü bir gelişim dönemidir. Yani bireyin psikolojik sağlamlık açısından risk durumları ile karşılaştığı bir dönemdir. Yoğun sıkıntının yaşandığı bu dönemde bireyin Tanrı'ya olan bakışı onun ergenlik döneminde yaşadığı ruhsal sıkıntılarla baş etmesinde yardımcı olabilmektedir (Gürsu, 2011). İncanın, psikolojik sağlık üzerindeki etkisinin incelemesi son zamanlarda artmıştır. Bireyin sahip olduğu inanç algısının hayatı üzerinde önemli bir role sahip olduğu görülmüştür (Lee ve Newberg, 2005).

Yapılan araştırmaların bazılarında, ergenlerin sahip olduğu dini incanın, daha az çökkün olmalarını sağlamaktadır. Daha az suç işleme eğilimi göstermektedirler. Yani din onları sorunlu davranışlara karşı korumaktadır (Steinberg, 2007; Akt: Gürsu, 2011).

Bireyin, her şeye gücü yeten kudret sahibi tarafından korunduğu bilmek ve sıkıntı anında O'na sığınmak, ergen psikolojisi üzerinde psikoterapötik bir önem taşımaktadır (Gürsu, 2011).

Son zamanlarda imanın olumlu psikolojik etkilerine yönelik veriler, bu zamana kadar yapılan dinin olumsuz algılarına karşı aleyhine sonuçlar vermiştir. Örneğin dindar Amerikalıların uyuşturucu kullanma, suç işleme, boşanma ve kendilerini öldürme olasılıkları açık bir biçimde düşük olduğu gözlemlenmiştir. Bu kişiler aynı zamanda sağlıklı ve uzun ömürlüdürler. Engelli çocukları olan dindar anneler ise, depresyonla daha iyi mücadele ediyor; ayrıca boşanma, işsizlik, hastalık ve ölüm, dindar insanları daha az etkiliyor. Dindar insanların dindar olmayanlara oranla, daha mutlu ve yaşamlarından daha hoşnut olmaları da dikkat çekicidir (Seligman, 2007).

2.1.1. Psikolojik Sağlamlık

Psikolojik sağlamlık üzerine yapılan birçok farklı tanıma rastlamaktayız. Literatürde ortak bir tanıma varıldığı da görülmemektedir.

Psikolojik sağlamlık, kavram halinde ilk olarak Amerika’da kullanılmaya başlanmıştır. 1960’lı yıllara yakın zamanda ailede alkol bağımlılık hikayesi olan, eşinin suiistimalci olan ya da hayatı tehlikede olan kişilerin bu sıkıntılara karşı uyum gösterebilmelerini ifade edebilmek için ayakta kalanlar terimi kullanılmış. Daha sonra bilimsel çalışmalarda “psikolojik sağlamlık” kavramı kullanılmaya başlamış ve alan yazında yerini almıştır (Tarter ve Vanyukov, 1999).

Sahip oldukları yaşam becerileri ile yaşanan sorunlar karşısında ayakta kalabilmeyi başaran bireyler, sağlıklı olmaya yönelmiş, bireysel amaçlara sahip ve daha anlamlı yaşam hedefleri olan bireylerdir. Psikiyatri, psikoloji ve eğitim alanlarında bireylerin olumsuz yaşam koşullarından kurtulabileceklerine ve bu zorlukların üstesinden geldikçe daha da güçleneceklerine ilişkin fikirler “kendini toplama gücü” (resilience) kavramı olan psikolojik sağlamlıktır (Terzi, 2008b).

Psikolojik sağlamlık, olumsuz yaşam koşullarının ve olaylarının üstesinden gelebilme becerisidir. Bu beceri ile stres kaynaklarını, olumsuz olay ve koşulları ortadan kaldırmaktan daha çok kişinin, bu durumlar karşısında başa çıkabilme ve üstesinden gelme gücünü arttırmak önem kazanmaktadır. Psikolojik sağlamlık, olumsuz yaşantıların üstesinden gelebilme ile ilgili önemli bir özelliktir (Oktan, 2012).

‘Sağlamlık’ kavramını öncelikli olarak incelediğimizde farklı araştırmacılar şu şekilde tanımlamalarda bulunmuştur:

“Sağlam”, olumsuz durumlar karşında hayata tutunabilen ve bu zorluklarla kolaylıkla baş edebilen şeklinde tanımlanmaktadır. Yani psikolojik sağlamlık gösteren bireylerin kişisel becerilerinin gelişmiş olduğu düşünülebilir (Kitano ve Lewis, 2005).

Araştırmacılarından bazıları sağlamlık kavramını uyum sağlama süreci olarak tanımlamış ve bunun sonucunda umut ve iyimserlik kavramları ile eşleştirmişlerdir. Lakin sağlamlık kavramı daha çok sorumluluk gerektiren her bireyde olan bir

özelliğdir. Bu özellikler bireyi etkileyen başka sistemlerle geliştirilebilir (Pedro-Carroll, 2005).

Sağlamlık basit bir ifadeyle önemli risk durumlarında pozitif bir şekilde uyum sağlama sürecidir. Ancak yapılan araştırmalar sonucunda yalnızca risk faktörü üzerine odaklanılmaması gerektiği diğer bir faktör olan koruyucu faktörler olarak adlandırılan yüksek risk grubundaki bireyleri problemleri davranışlara karşı koruyan bir sistem üzerine de değinilmesi gerektiği görüldü (Dearden, 2004).

Sağlamlığın doğasını anlayabilmek için çalışmalarda temel soru; sağlamlığın bir kişisel özellik mi yoksa yaşamdaki bir süreç mi olarak değerlendirileceğidir. Genel olarak varılan sonuç ise etkili olan bir kavram olduğuna dair bir görüşür. Bu sürecin doğası, gelecekte güçlüklerle başarılı bir şekilde başa çıkabilmeyi içerir. Yaşam boyunca birçok farklı risk faktörüyle karşı karşıya kalabiliriz. Sağlamlık, bu değişik risklere cevap vermekte farklı koruyucu faktörlere adapte olmayı gerektirmektedir ve bu “dayanıklılık yörüngesi” olarak tanımlanmaktadır (Heller, Larrieu, D’Imperio ve Boris, 1999).

Sağlamlık kavramından sonra ‘psikolojik sağlamlık’ kavramını inceleyebiliriz:

Psikolojik dayanıklılık yoksul çocuklarla ilgili yapılan boylamsal çalışmalar sonucu ortaya atılmış. Yani bireylerin çocukluklarında yaşadıkları olumsuz (Garnezy, Masten ve Tellegen, 1984) olayları daha sonra tolere ederek ruh sağlığını koruyabilen yaşamlarını sürdüren çocukların sahip olduğu toparlama gücü olarak görülmektedir.

Psikolojik sağlamlıkla ilgili çalışmalarda öncülük eden araştırmacı Garnezy (1993), psikolojik sağlamlık bireyin olumsuz yaşantılar karşısında uyumu ve tekrar yaşantı faaliyetlerine devam etmesinde ve bu stresli olaydan önce zaten kendisinde var olan yetenekleri kullanabilmesi ve davranış şekillerine tekrar dönebilme yetisi olarak açıklamıştır.

Bir başka çalışmada psikolojik sağlamlık kavramı üç boyutta açıklanmıştır. İlk boyutta, psikolojik sağlamlık kavramının bir alt boyutu olan risk faktörleri ile

koruyucu faktörler tanımlanmış ve listelenmiştir. İkinci boyutta, bireyin yaşadığı olumsuz olaylarla başa çıkabilmesi için sahip olduğu yetenekleri geliştirmesi olarak tanımlanmış. Tanımlanan boyutların üçüncüsü olan son boyutta, kişinin yaşadığı travma etkisi oluşturan olayların kendisinde var olan yeteneğin farkına vararak, gelişmesinde ve kendini gerçekleştirme yönünde bir ilerleme sağlamasıdır. Açıklamaya göre psikolojik sağlık doğumdan gelen bir yetenek olarak görülmektedir (Richardson, 2002).

Masten, Best ve Garnezy (1990) ise psikolojik sağlamlığı üç farklı durumu açıklamak için kullanmışlardır: (a) yüksek risk taşıyan ortamlarda yaşayan bireylerde gözlenen olumlu sonuçları ifade etmek, (b) uzun süren stresli yaşantılara rağmen bireylerin olumlu uyumunu devam ettirebildiklerini belirtmek, (c) travmanın olumsuz etkilerinden çabucak sıyrılan, travmayı kısa sürede atlatan bireylerin özelliklerini ifade etmek olarak tanımlamışlardır.

Psikolojik sağlamlık, yaşamın içindeki stresli durumlara karşı bireyin dayanabilme, başa çıkabilme ve üstesinden gelebilme yeteneği olarak tanımlanmıştır (Mandleco ve Peery, 2000).

Bireyin stresli durumlar karşısında daha dayanıklı olmasını sağlayan kavram psikolojik sağlamlıktır. Buna bağlı olarak bireyin yaptığı işe kendini verebilmesi, karşısına çıkan olaylardaki zorluklarla mücadele edebilmesi ve kolaylıkla baş edebilmesi anlamlarına gelmektedir (Kobasa, 1979).

Fraser, Richman ve Galinsky (1999), yaptıkları literatür taramasına göre o zamana kadar yapılan tanımlardaki ortak noktalara dikkat çekmişlerdir. Tanımlara göre psikolojik sağlamlık bireyin sahip olduğu kişisel özelliklerle çevresiyle kurduğu ilişkiler olarak tanımlanmaktadır.

Bireyler yaşamları boyunca üzücü, karmaşık, stresli ve sarsıcı olaylarla karşılaşabilmektedirler. Yaşanılan olumsuz durumlarla başa çıkmaları ve mücadele etmek için kullandıkları beceriler farklıdır. Kimi bireyler yaşanan stresli ve travmatik durumlar karşısında anksiyete, depresyon gibi çeşitli sıkıntılar yaşayabilmekte ve ruh hali bozuklukları çok uzun sürebilmektedir. Kimi bireyler de, bu tür olumsuz

yaşantıların ortaya çıkardığı ruh halinden kısa sürede çözüm bulabilmekte ve normal yaşamlarına dönebilmektedirler. Bireylerin bu kendini toplama ve hızlı bir şekilde normal yaşantılarına dönme süreçleri, pozitif psikoloji yaklaşımında, psikolojik sağlık kavramıyla açıklanmıştır (Doğan, 2015).

Psikolojik sağlık bireyin toplama gücü anlamına gelmektedir. Kişinin olumlu ve güçlü yönlerine ele alan pozitif psikolojiye ait bir kavramdır (Begun, 1993) ve yoksunlukların, zorlukların, stresin ve birçok problemin üstesinden gelebilmek olarak tanımlanmıştır.

Psikolojik sağlık kişinin uyum ve başarı sürecini ifade etmektedir (Hunter, 2001). Jacelon 1997'li yıllarında yaptığı tanımlamasında, bireyin yaşadığı olumsuz duyguları azaltan ve uyum sürecine katkı sağlayan olarak ifade etmiştir.

Psikolojik sağlık, bir başka tanımda, zorlu yaşam olayları ve olayların sebepleri karşısında kişinin kendisini toparlamayabilmesi, uyum sağlayabilmesi ve olumsuz durumların üstesinde başarılı bir şekilde gelerek (Tanrikulu, Sülükoğlu ve Meşeli, 2015), olumsuz sonuçlarının olumlu hale getirerek uyum sağlamasını gerçekleştirmektir (Kararımak ve Çetinkaya, 2011). Bunun sonucunda psikolojik olarak sağlam olan birey olumsuz yaşantılara rağmen olumlu olarak uyum süreci gösterebilir (Arslan, 2015a).

Psikolojik sağlık tanımlanırken, iki önemli noktaya değinilmektedir: (1) önemli bir tehdit ya da olumsuzluk durumuna maruz kalınması ve (b) gelişim dönemlerini sekteye uğratabilecek önemli olumsuzluklara rağmen başarılı bir uyum sürecinin gerçekleştirilmesidir (Luthar, Cicchetti ve Becker, 2000).

Psikolojik sağlık tanımlanırken hangi nedenlere dayandırılacağı, nasıl tanımlama şekli kullanılacağı tam belirlenmiş bir kavram değildir. Bunun sebebi olarak pek çok gelişim araştırmacısının, tanım yaparken çocuğun içinde yaşadığı zamanı dikkate alarak, var olan kültür ve toplumun etkisini göz önünde bulundurarak tanımlama yapmalarıdır. Ayrıca psikopatoloji ile ilgilenen araştırmacıların bazıları psikolojik sağlığın tanımlamasında dikkate aldıkları ölçü eğitim ve sosyal

çevreden kazanılan başarı değil, psikopatoloji hikayesi üzerinde odaklanılmıştır. Genetiğin, psikolojik sağlamlık üzerindeki etkisi de incelenmiştir (Masten, 2001).

Psikolojik sağlamlık üzerine yapılan çalışmalar incelendiğinde, psikolojik sağlamlığın bir neden, bir sonuç ya da bir süreç mi olduğudur. Bir sonuç olarak psikolojik sağlamlık, risk durumlara maruz kalınmasına rağmen bireyin olumlu uyum sağlayabilmesi ve davranışlarında yeterlilik gösterebilmesi olarak tanımlanabilir. Neden olarak bakıldığında psikolojik sağlamlık kavramı, stresli olaylar karşısında oluşan olumsuz etkileri yumuşatarak daha iyi sonuçların elde edilmesini sağlayan özellikleri ifade eder. Psikolojik sağlamlık kavramının süreç boyutu kişisel risk durumlarından sosyal risk durumlarına kadar uzanan çerçevede olumsuz durumların etkisini azaltan ve risk ve koruyucu faktörlerin etkileşimini içine alan uyum hali olarak tanımlanabilir (Olsson, Bond, Burns, Vella-Brodrick ve Sawyer, 2003).

Psikolojik sağlamlık, insanlarda bulunan nadir bir nitelik olmaktan ziyade, normal bir insanın sahip olduğu zihin, beyin, beden, aile, ilişkiler ve toplum sağlamlığın ortaya çıkmasına kaynaklık etmektedir. Her insanın sahip olduğu normal özellikler ve çevresi psikolojik sağlamlığın ortaya çıkmasını sağlayabilir. Psikolojik olarak sağlam bireylerin umutlu olma gibi özelliğe sahip oldukları gözlemlenmektedir (Oktan, 2012).

Sosyal bağları güçlü olan ve sosyal çevrenin etkisi olan bireylerin psikolojik sağlamlık düzeyleri daha yüksektir. Bu sonuca bağlı olarak dayanıklılık düzeyleri yüksek olan kişilerin sosyal yönden algıladıkları desteğin, fiziksel ve psikolojik sağlıklarını pozitif olarak etkilemekte ve güçlendirmektedir. Ayrıca bireyin sahip olduğu aile ortamı ile sosyal çevrenin desteği, karşılaştığı stresli ve olumsuz olaylarla baş etmesinde yalnız olmadığı duygusundan uzaklaştırarak geleceği daha sağlıklı planlamasını sağlamaktadır. Böylece bireyin psikolojik sağlamlık düzeyi artmakta ve olumsuz yaşam koşulları karşısında kendini daha çabuk toparlayabilmektedir (Terzi, 2008b).

Bireyin gelişim dönemlerinden olan gençlik zamanları risk ve zor yaşam süreçleri içerisinde inceleme alanında önemli yer tutan psikolojik sağlık rehberlik ve psikolojik danışmanlık alanında önleyicilik konusunda önemli bir yer tutmaktadır. Risk faktörleri altında yaşayan bireylerin kullandıkları koruyucu faktörlerin tespit edilmesi, diğer ergen ve çocuklara yapılacak önleyici çalışmalar için yardımcı olacaktır (Gizir, 2007).

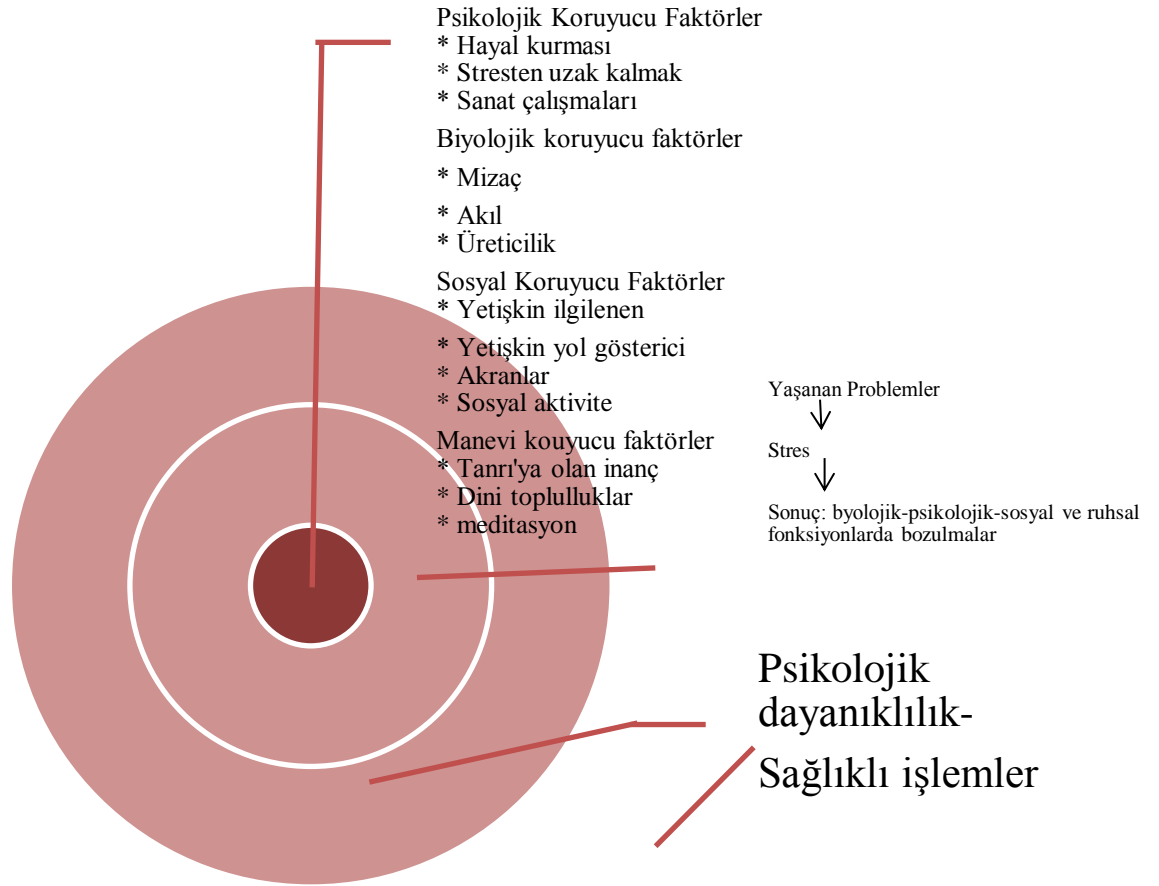
Erikson ve Freud gibi kuramcılar ergenlik dönemini bazı gelişimsel değişimlere yönelik stres verici yaşantıların belirgin biçimde ortaya çıktığı kritik bir dönemlerden biri olduğunu söylerler. Bireyin ergenlik döneminde yaşadığı değişimler ve buna yönelik baş etme yaklaşımları ileriki gelişimsel sürecini etkilemektedir. Buna göre bazı ergenler yaşadığı bir kısım problemlere karşı daha uyumlu davranırken, daha kolay başa çıkabilirken; bazı ergenler bu konuda zorluk yaşayabilmektedirler. Bireysel farklılıklar, ergenlik döneminde dayanıklılık konusunda da önem kazanmaktadır (Eminağaoğlu, 2006).

Zorlu ve riskli yaşam koşulları altında yetişen ergenlerin gelişimlerini engelleyen olumsuz durumlara karşı nasıl baş edebildikleri; nasıl sağlam kalabildikleri araştırmacılar tarafından sürekli ilgi odağı olmuştur. Psikoloji alanlarında yapılan çalışmalar ile bireylerin depresyon gibi psikolojik durumlarla ve olumsuz yaşam şartlarıyla nasıl mücadele ederek daha da güçlendikleri düşüncesi psikolojik sağlık kavramı etrafında toplanmaktadır (Özer ve Deniz, 2014).

Psikolojik sağlık bir olumsuzluk durumu (ayrılma, savaş, maddi yoksunluk, aile geçimsizliği, farklı yerleşim yerine taşınma veya yer değiştirme) ile karşı karşıya kalındığında koruyucu faktörler ile risk faktörlerinin etkileşimi sonucu ortaya çıkan dinamik süreç içerisinde, kişinin hayatındaki değişikliğe uyum göstermesini içermektedir. Psikolojik sağlık tanımlanırken, iki önemli noktadan söz edilmektedir: (a) ciddi bir tehdit veya istenmeyen, olumsuz durumlara maruz kalınması ve (b) kritik gelişim dönemlerini sekteye uğratacak olumsuzluklara rağmen başarılı bir uyum sürecinin gerçekleştirilmesi olarak tanımlanmışlardır (Luthar, Cicchetti ve Becker, 2000).

Anderson (2009), hayatta bireyin yaşadığı zorluklar ve bununla yaptığı mücadele sonucunda kullandığı koruyucu faktörler içerisinde Tanrı'ya olan inancını da almıştır (Akt: Kaya, 2015). Şekil 1 de görmekteyiz.

Şekil1: Psikolojik sağlamlığa etki eden koruyucu faktörler

Garnezy (1993) psikolojik sağlamlıkla ilgili araştırmaların iki önemli soruya yanıt vermesi gerektiğini söylemiştir: (1) bireylerin yaşantılarında onları olumsuz yönde etkileyen tetikleyici kişisel, aile ve çevre risk faktörleri nelerdir? (2) Risk durumlarında, bireyin uyum konusunda yaşadığı zorlukları engelleyen ya da risk faktörlerini azaltan koruyucu faktörler nelerdir?

2.1.1.1.Koruyucu faktörler

Psikolojik sağlamlıkla ilgili diğer bir faktör, yaşanan olumsuz deneyime karşı bireyin yapıcı tepki vermesini kolaylaştıran koruyucu faktörler olduğu bilinmektedir (Kararımak, 2006).

Literatür araştırması sonuçlarında, çocukların karşılaştıkları olumsuz olaylara karşı gösterdikleri dirençlere yönelik bulgular farklı çalışmalarla açıklanmıştır. Araştırma sonuçlarına göre stresli durumlarla başa çıkmanın yolu sahip olunan koruyucu faktörlerin güçlü hale gelmesi ile mümkün olduğu ortaya çıkmıştır (Devlin ve O'Brien, 1999). Psikolojik sağlamlık, bireyi olumsuz etkilerinden koruyan bir karakter özelliği değildir; ancak bireyde başarı sağlayan tutum ve beceriler risk faktörlerinin etkisini azaltmayı sağlayan koruyucu faktörlerdir (Beauvais ve Oetting, 1999).

Erdoğan (2015), koruyucu faktörleri bireyin yaşamını tehdit eden bir durum ile karşılaşması sonucu oluşan travmayı düzeltecek yani bireyin olumsuz durumunu iyileştirerek, tekrar sağlıklı haline dönmesini sağlayan olumlu özellikler olarak nitelendiriliyor.

Rutter (1987), bireyi etkileyen süreçler ve faktörler, risk faktörlerini azaltıyorsa koruyucu rol alabilmektedir. Buna bağlı olarak dört tip koruyucu süreç tanımlar;

1. Riskin etkisini ya da kişinin riske maruz kalmasını azaltanlar;
2. Kötü olay ve deneyimlerinin ardından oluşan olumsuz reaksiyonlar zincirini azaltanlar,
3. Yaşanan başarılarla öz saygı ve yetkinliği yükseltenler,
4. İhtiyaç duyulan kaynakları ya da yeni yönelimleri sağlayan olumlu ilişki ve yeni fırsatlardır.

Rutter (1990), bireyin kullandığı hiçbir koruyucu faktör onun zayıflığını ya da güçsüzlüğünü göstermemektedir. İnsanların risk durumlarını kontrol edecek yönde etkileri olduğunu ifade etmiştir.

Psikolojik sağlık konusunda önemli bir faktör, yaşantılar sonucunda bireyin daha uyumlu ve yapıcı tepki vermesini sağlayan koruyucu faktörlerdir (Kararımak, 2016). Koruyucu faktörler, risk faktörleri sonucu oluşacak olumsuz durumları ortadan kaldıran ve olası etkileri azaltan faktörlerdir (Masten ve Reed, 2002). Bartur, ergenlerin hepsinin uyumsuzluklar ve psikolojik bunalım yaşamadığını; bir kısmının uyumsuzluklara karşı dayanıklılık gösterdiğinin bunun da koruyucu faktörler ile yaptıklarını söylemektedir (Akt: Gürsu, 2011).

Bireyin yaşamın da var olan koruyucu faktörler, bireyin sahip olduğu problemleri davranışın oluşumunu azaltmak ve önlemek amacıyla; bireyin fiziksel ve duygusal yönden gelişimine katkı sağlayabilecek bilgileri, tutumları ve davranışı güçlendirerek ayakta kalmasını, hayata tutunmasına yardımcı olur. Örneğin, anne-baba ve diğer yetişkinlerle yakın ilişkilerin olması, güvenilir ebeveynlere sahip olunması, düzenli bir ev ortamının olması, anne ve babanın eğitim düzeyinin yüksek olması gibi aile faktörleri etkilidir. Ayrıca kişinin sahip olduğu olumlu çevresel şartları da etkilidir (Tümlü ve Recepoğlu, 2013).

Koruyucu faktörler tanımlanırken, başka bir sınıflandırma Werner (1989) tarafından da yapılmıştır. Üç ana başlıkta toplanan tanımlama şu şekildedir: a) bireyin kendisinde fark ettiği olumlu özellikleri, b) aile bireylerinin duygusal bağları c) okulda ya da toplumdaki sosyal destek ağının varlığıdır.

Masten ve Coasworth, 1998, psikolojik sağlamlığın koruyucu faktörlerini üç ayrı başlık olarak incelemişlerdir:

Bireysel faktörler: Bireyin kendine olan güveni, saygısı ve yeterliliği; akademik becerisinin yüksek olması; sosyal becerisi yüksek; yumuşak ve sevilen bir olması.

Aile ile ilgili koruyucu faktörler: Ebeveyn ile sağlıklı ilişki, maddiyat konusunda avantajlı olma ve kaliteli aile nitelikleri.

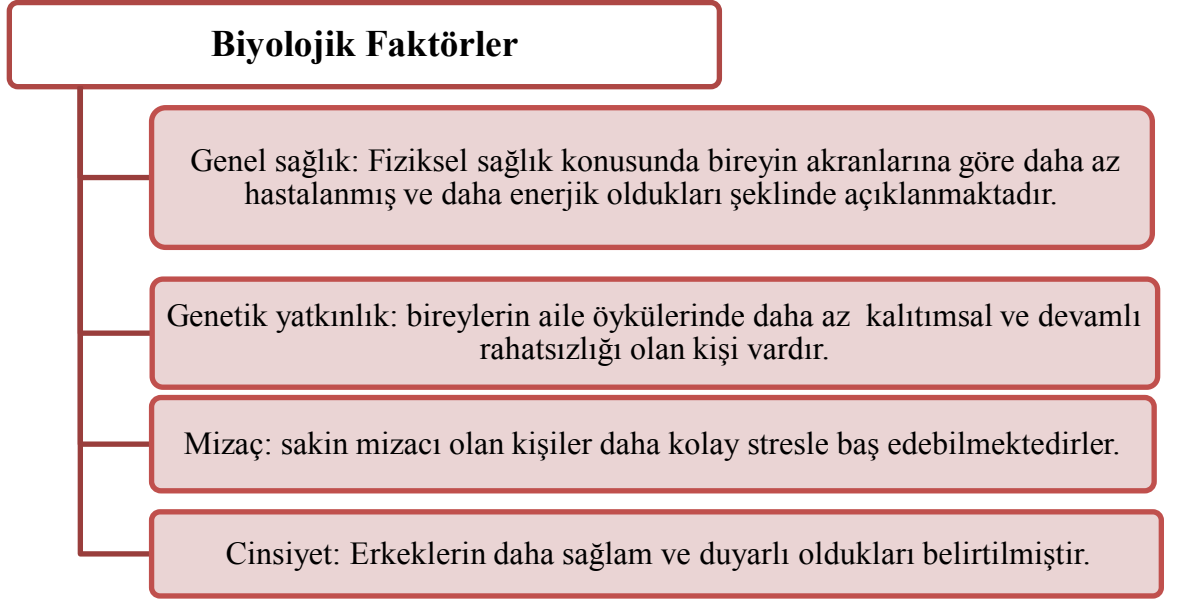
Ailenin dışındaki koruyucu faktörler: Aile dışındaki bir yetişkin ile olumlu ve sıcak bir ilişki, aile dışında sıcak sosyal çevre içinde yer alma ve iyi okul ortamı olarak açıklanmıştır.

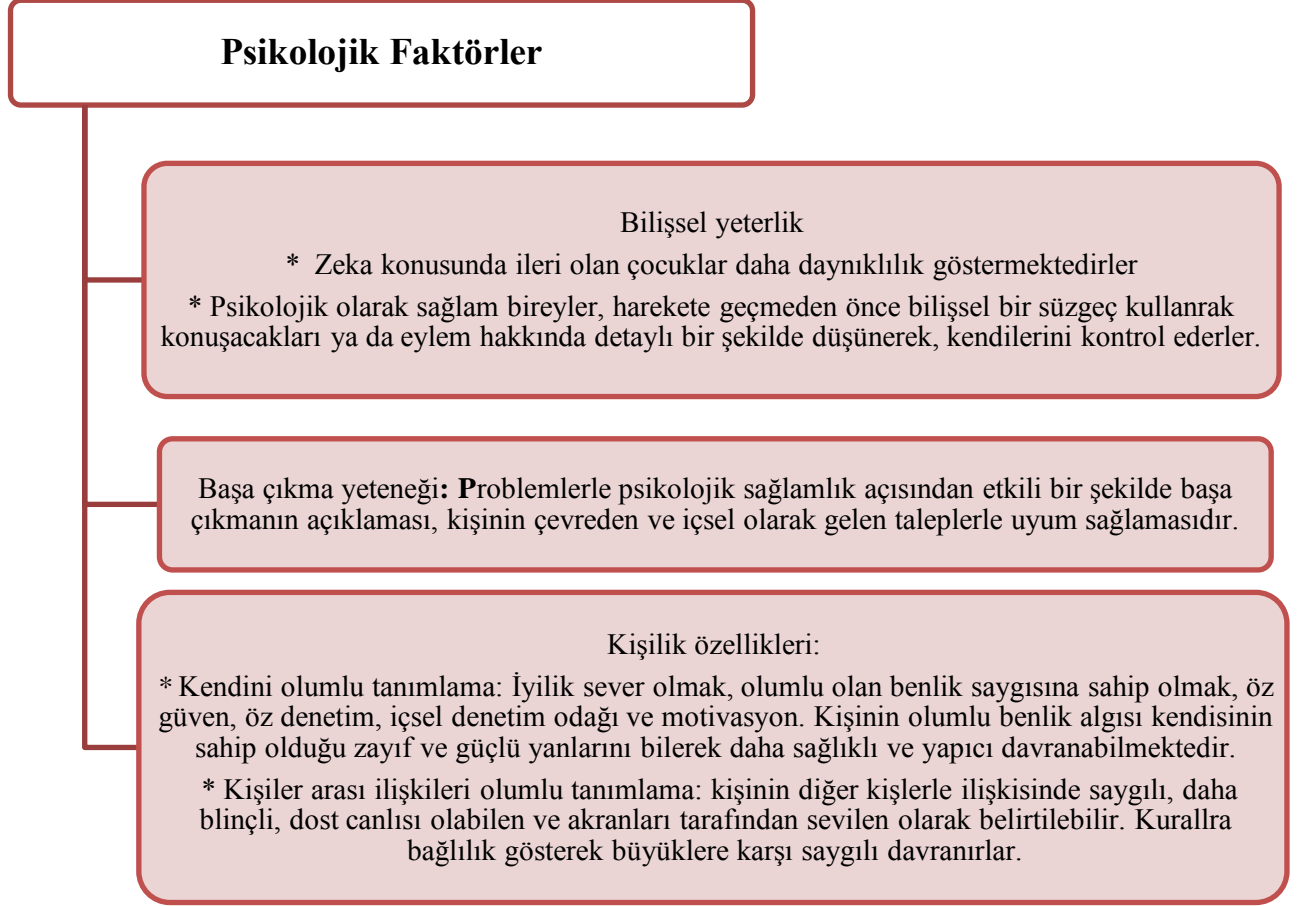
Psikolojik sağlamlığın düzeyinin yüksek olan çocuklar, içlerindeki gizli beceriler gibi ‘içsel’ ve sosyal çevreden gelen destek gibi ‘dışsal’ olan kaynakları kullanırlar. Koruyucu faktörlerin incelendiği alanda bu kavramlar içsel ve dışsal koruyucu faktör olarak tanımlanmaktadır. Örneğin, olumlu kişilik özellikleri koruyucu faktörlerden bir tanesidir diyebiliriz. Koruyucu faktörler var olan risk durumlarına karşı oluşabilecek olumsuzlukları azalttığı ve uyum sürecini kolaylaştırdığı, ayrıca gelecekte oluşabilecek olumsuz yaşantıların olasılığını da azaltabilmektedir (Kararımak, 2016).

Risk durumları ile ortaya çıkan olumsuz durumlar, koruyucu faktörler sonucunda azalabilmektedir. Psikolojik dayanıklılık gösteren çocuklar zorluklarla başa çıkmada “içsel” ve “dışsal” kaynakları kullanırlar (Eminağaoğlu, 2006). Bunlar:

2.1.1.1.1. İçsel Faktörler: Psikolojik sağlamlıkla ilişkili içsel faktörler kalıtsal, içgüdüsel ve bireysel kaynaklıdır. İçsel faktörler biyolojik ve psikolojik faktörleri içermektedir (Eminağaoğlu, 2006). Bunlar şekil 2 ve şekil 3 de gösterilmektedir.

Şekil 2: İçsel faktörleri etkileyen biyolojik faktörler

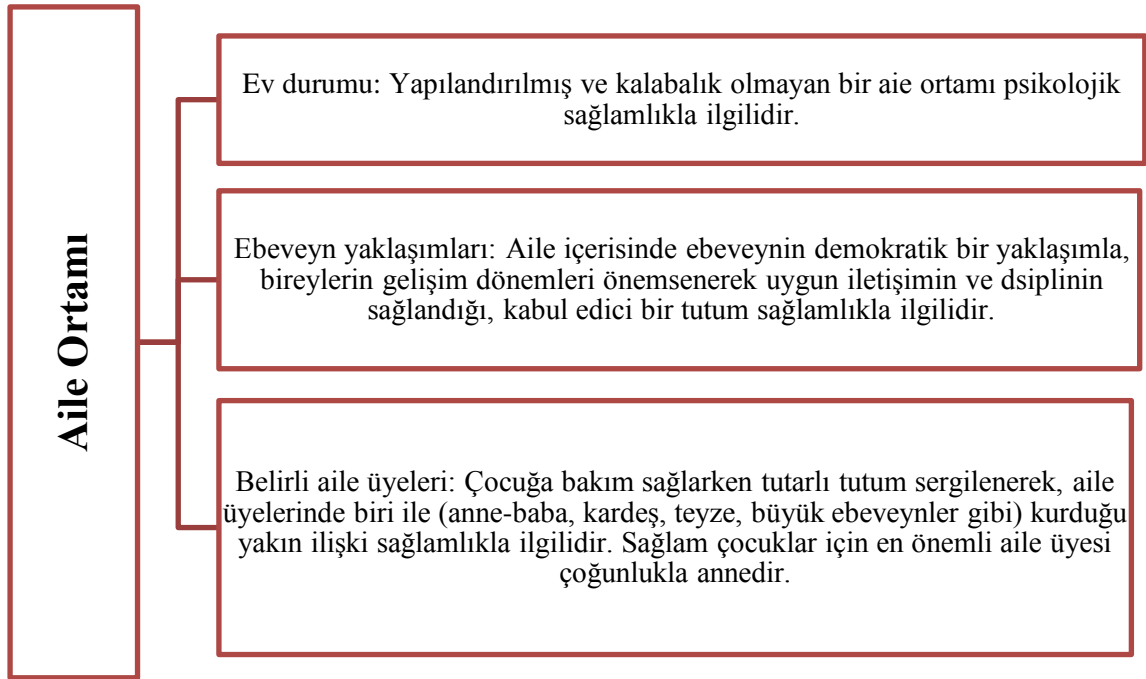

Şekil 3: İçsel faktörleri etkileyen psikolojik faktörler

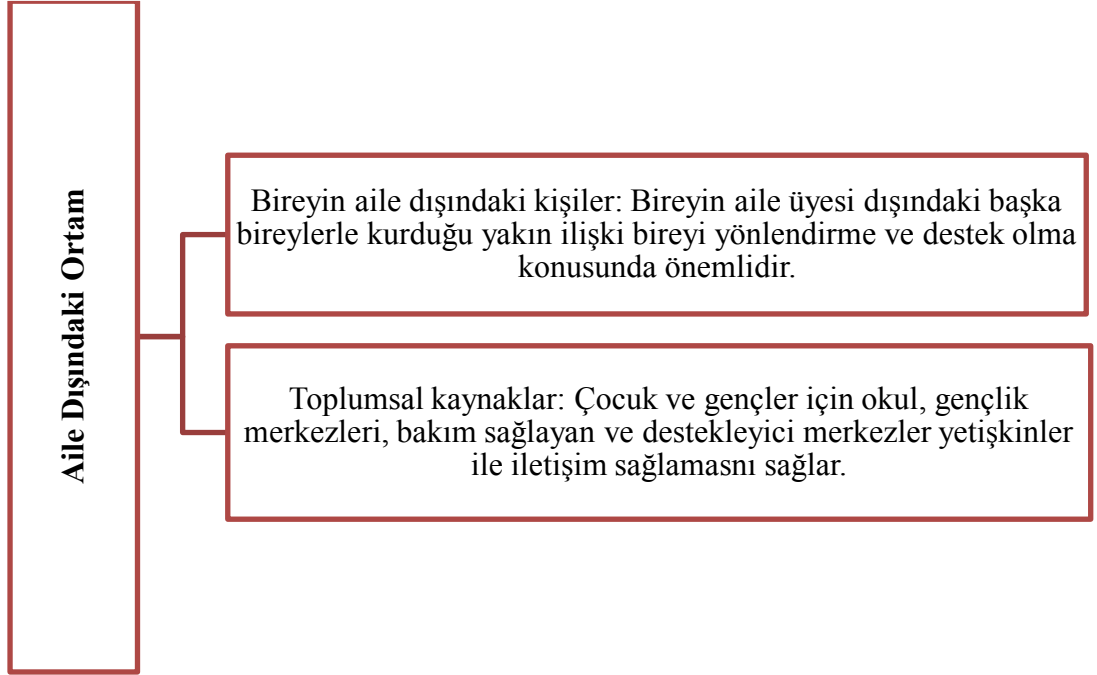
2.1.1.1.2. Dışsal Faktörler:

Ailede ve ailenin dışında kurulan ilişkilerde kendini gösterir (Eminağaoğlu, 2006). Şekil 4 ve Şekil 5 de bunları inceleyebiliriz.

Şekil 4: Dışsal faktörleri etkileyen aile ortamı

Şekil 5: Dışsal faktörleri etkileyen aile dışındaki ortam

2.1.1.2. Risk faktörleri

Risk; zorluk, sıkıntı ve felaket anlamına gelmektedir (Sipahioğlu, 2008). Risk, her bireyin olumsuz yaşantılara, istenmeyen duruma karşı olan eğilimini gösterir. Riskin derecelendirilmesi riskli bir durumla karşılaşıldığında olumsuz sonucun ortaya çıkma ihtimaliyle karşılaştırılması sonuçlarının ölçülmesiyle mümkündür (Cowan, Cowan ve Schulz, 1996).

Risk kavramının tanımı, klinik, biyolojik, bilişsel, duyuşsal ya da duyuşsal bozuklukları (fiziksel engellik, zihinsel gerilik, otizm, işitsel ya da görsel bozukluk gibi) olan çocukların hassasiyetleri için kullanılmamaktadır. Risk, tek başına ya da diğer faktörlerle bir araya gelerek çocuğun başarısızlık olasılığını arttıran çevresel faktörler anlamına gelmektedir (Howard, Dryden ve Johnson, 1999).

Bireyin çocukluk ile ergenlik dönemlerinde yaşadıkları olumsuz olaylar, daha sonraki gelişim dönemlerinde istenmeyen sonuçlar doğurabiliyor. Psikolojik sağlamlığı bozucu etki yapan olumsuz yaşantılar, stres verici durumlar, başa gelen felaketler risk faktörleri olarak ifade edilmektedir. Maddi yoksunluk, ebeveynlerdeki psikopatolojik durum ya da hastalıklar, genetik bozukluk, cinsel taciz, eşinden

ayrılması, doğal felaketler ve terör gibi risk faktörleri olarak sayılabilir (Kararımak, 2006). Olayları olduğu gibi değil, olduğumuz gibi görmemizde de bu durum söz konusudur (Türkçapar, 2012). Şöyle ki kişinin geçmişi risk faktörü olabilmektedir.

Çocukluk ve ergenlik dönemlerinde yaşanan risk durumları daha sonra hayatın içinde bazı aksaklıklara sebebiyet vermektedir. Ergenlik döneminde ise bireyin özellikle fiziksel, psikolojik ve biyolojik gelişimin içinde bulunması ile birçok risk faktörü ile karşı karşıya gelebilmektedir. Eğer ergen psikolojik sağlamlık düzeyi yüksek ise risk faktörünün etkisini azaltabilmektedir. (Conger ve Conger, 2002).

Literatürdeki sağlamlık ile ilgili çalışmalara öncülük eden Kauai çalışmasında, maddi yetersizlik, düşük sosyoekonomik düzey, ailede şiddet ve geçimsizlik, annenin eğitim düzeyi, genetik bozukluklar ve ebeveynlerin patolojik belirtiler göstermesi risk faktörleri olarak değerlendirilmiştir (E. Werner, 1989).

Risk faktörlerini incelemeyen psikolojik sağlamlık tanımının yapılamayacağını araştırmalar söylemektedir. Olumsuz olaylar yaşanmadan ve gerçek risk faktörleri ile karşılaşmadan (Garmezy, 1993), yani görülen risk faktörü söz konusu olmadan kişinin psikolojik olarak sağlam olduğundan söz edilemez (Masten, 2001). Psikolojik sağlamlık kavramı ancak kişinin riskli bir durumla karşılaşması ve zorluklar yaşadığı zaman açıklama getirilebilir. Belirgin bir risk durumunun olmadığı koşullarda yasayan çocuklara yeterlilik, normal ve uyumlu olarak ifade edilirken bu çocuk ve ergenler için psikolojik sağlamlık kavramından bahsedilmiyor (Masten ve Reed, 2002).

Yapılan başka çalışmalarda ise risk, durumlara karşı bireyin uyum sürecinin kolaylaştırıcı psikolojik sağlamlık kavramıdır. Psikolojik sağlamlık zor yaşam şartlarına veya riskli durumlara karşı mücadele eden gruba uyarlı olsa da herkes için uyarlanabilir bir kavramdır. Çünkü insanların ne zaman ve nerede, nasıl bir travma ile karşı karşıya kalabileceği bilinmemektedir. Psikolojik sağlamlık bireyin yalnızca yaşadığı zorluklara karşı koruyucu bir rol değil her zaman ve her alanda bir uyum sağlama süreci ve iyi oluşa bir hizmet etmesidir (Goldstein ve Brooks, 2005). Yaşanacak olayların tahmin edilmesi ne kadar mümkün değilse bireyin çevresel ve

kişisel özellikleri belirlenip ona göre güçlendirme çalışmalarına yönelmesi gerekmektedir.

Risk faktörleri, psikolojik dayanıklılığın açıklanması için önemli bir nitelik taşımaktadır. Tümlü ve Receptoğlu (2013), risk faktörlerini kendi içerisinde üç ana başlığa ayırmaktadır.

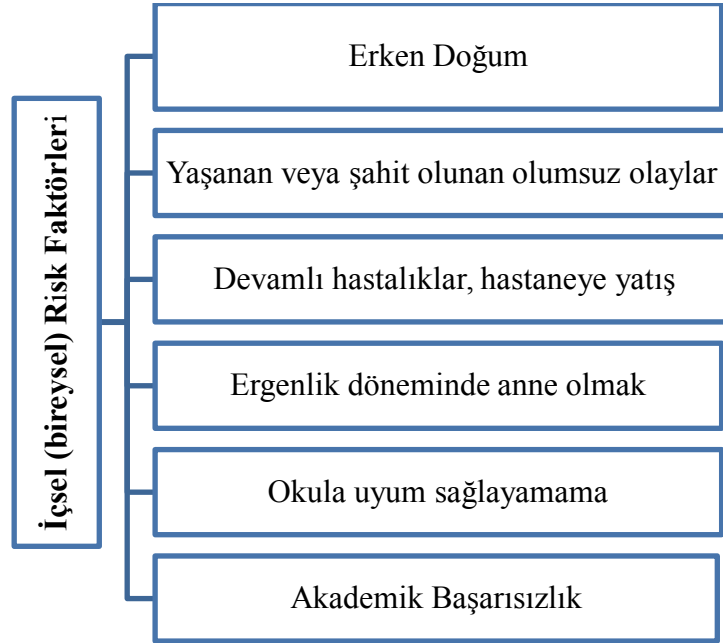
- Kişinin kendisi ile ilgili risk faktörleri (düşük zekâ düzeyi, kaygılı bir mizaç, sağlık problemleri yaşama, bireydeki özgüven eksikliği, problemler karşısında etkili başa çıkma mekanizmalarını kullanamaması, kendini ifade etme de yetersizlik, agresif kişilik yapısına sahip olunması)
- Aileye bağlı olan risk faktörleri (ailede olan hastalıklar, ebeveynlerin geçimsizlikleri, tek ebeveyn ile yaşama, ailede çocuk ve ebeveynin sağlıklı iletişimi, katı ya da tutarsız disiplin anlayışı, kardeşler arası olumsuz ilişkiler, aile içi şiddet, ailede ihmali ve istismar gibi)
- Topluma ilişkin risk faktörleri (maddi yetersizlik, yararlanılan kurumların(ev, okul ya da diğer hizmet alanları) yetersizliği, toplumdaki rol modellerin eksikliği, madde kullanımı, göç ve işsizlik gibi) olmak üzere üç gruba ayrılmıştır.

Bazı risk faktörleri olumsuz sonuçların nedeniyken, diğer bazı risk faktörleri olumsuz sonuçlarla sadece ilişki göstermektedir. Risk faktörleri, genetik, biyolojik, sosyokültürel ve demografik koşulları ya da özellikleri içerebilir (Gizir, 2007).

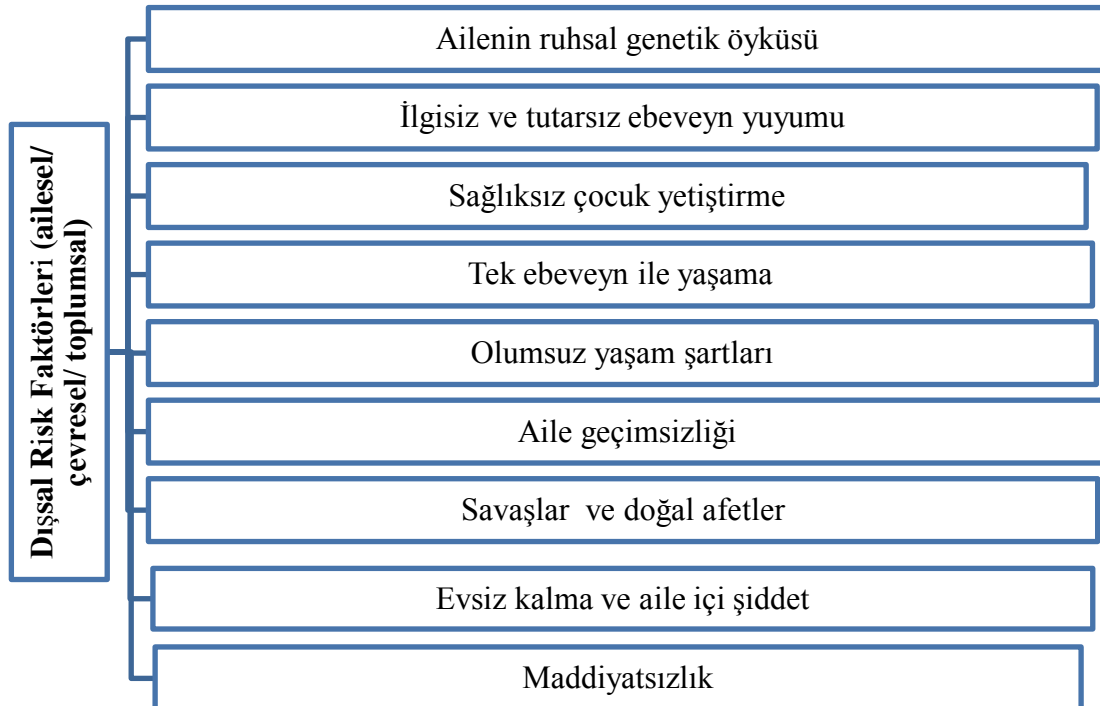
Bireyin psikolojik dayanıklılığını artırmak risk faktörlerini ortadan kaldırmaktan daha kolaydır ve pratiktir. Problemlerli davranışlar hep var olacaktır. Bireylere bu güçlüklerle nasıl baş edeceklerini ve nasıl üstesinden gelebilecekleri noktasında yardım etmek etkili ve akıllıca bir yaklaşımdır (Lerner, 1999).

Sipahioğlu (2008), risk faktörlerinin kişinin kendisinden, aileden ve sosyal çevreden etkilendiğini söylemektedir. Gürkan (2006), yaptığı çalışmada risk faktörlerini içsel ve dışsal etkilerini şöyle gruplamıştır. Şekil 6 ve Şekil 7 görmekteyiz:

Şekil 6: İçsel (bireysel) Risk Faktörleri

Şekil 7: Dışsal Risk Faktörleri

Son olarak diyebiliriz ki; psikolojik sağlamlık kavramı üzerinde, risk faktörlerinin olumsuz etkileri görölmektedir. Çocukların ve ergenlerin sahip olduğu sosyal çevresinde ki sağlıklı kurumlar (aile, okul ve toplum) psikolojik sağlamliğın gelişmesinde olumlu ortam için zemin hazırlamış olacaktadırlar. Risk faktörlerini tamamen ortadan kaldırma söz konusu değildir. Mücadele edilecek risk faktörleri kabul görülebilmektedir. Böylece kontrol edilebilir bir risk faktörü ile mücadele etmesi çocukların ve gençlerin psikolojik sağlamliğın gelişmesinde katkı sağlayabilir. Böyle bir ortamın sağlanması daha büyük olumsuz durumlarla karşılaşılmadan önce bazı özelliklerin geliştirilmesi açısından önemlidir (Gürgan, 2006).

2.1.1.3.Olumlu Sonuçlar

Psikolojik sağlamlık kavramını incelerken tek başına risk faktörünü incelemek yetersiz kalmaktadır. Ele alınan akademik ve sosyal alanlardaki yeterlilik gibi olumlu sonuçların belirlenmesi de gerekmektedir (Gizir, 2007).

Bireylerin risk faktörlerine karşı kullandığı koruyucu faktörler farklılık gösterebilir, yani her faktör aynı etkiyi göstermeyebilir. Bireyin sahip olduğu ya da olacağı olumlu sonuçlar önem taşımaktadır. Elde edilen akademik ve sosyal yeterlilik gibi olumlu sonuçların belirlenmesi yoluna gidilmiştir. Belli başlı olumlu sonuçlar incelendiğinde; gelişim görevlerinin yerine getirilmesi, akademik başarılar, sosyal ilişkilerde başarılar, suçtan uzak kalmak, psikolojik olarak sağlam olmak, travmaların neredeyse olmaması, okula devam etme durumu, sportif faaliyetler, ders dışı aktiviteler, kurallara uymak, arkadaşları tarafından kabul edilmek ya da yakın arkadaşlık, psikolojik rahatsızlığın olmaması, iyiliksever olmak, kendi ile barışık olmak gibi (Gürgan, 2006).

Olumlu sonuç, bireyin yaşantısındaki akademik, sosyal başarıları; yaşına uygun olan davranış biçimlerini ve yaşamdan aldığı doyumunu ifade eder. Bir taraftan da, akıl hastalığı, duygusal stres, suç davranışı, risk içeren ve istenmeyen davranışların olmaması olarak da açıklanabilir (Masten ve Reed, 2002).

Psikolojik sağamlık ile ilgili yapılan çalışmalarda risk faktörleri üzerindeki odak noktası, koruyucu faktörlere yönelmiştir. Sağamlık kavramı ile arasında ilişkiyel anlamlılık bulunan koruyucu faktörlerin bireyin psikolojik sağamlık özelliğine sebep olmak zorunda olmadığı literatürde tartışmalı bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Koruyucu faktörler olarak bilinen değişkenlerin aynı zamanda bireyin toparlanma gücünden kaynaklanan olumlu sonuçlar da olabileceği ifade edilmektedir (Masten ve Coatsworth, 1998).

Olumlu sonuçlar, bireyin sahip olduğu koruyucu faktörleri kullanarak risk faktörlerinin üstesinden gelmesi sonucunda kazandığı davranışlardır. Bu davranışlar, akademik başarının olması, gelişim görevlerini başarıyla yerine getirmesi, suçla yönlendirecek her türlü hal ve hareketten uzak durması, insanlarla kurduğu olumlu sosyal ilişkiler, ruh sağlığı problemlerinin olmaması ya da az yaşaması, sosyal yardım kuruluşlarına katılması, topluma uyum sağlayabilmesi, akran ile etkili iletişim kurabilmesi gibi olabilir. Sonuç olarak, olumlu sonuçların bireyin risk faktörlerin üstesinden gelebilmek için kullandığı koruyucu faktörler sonucunda kazandığı yeterliliklerdir (Tümlü ve Recepoğlu, 2013).

2.1.1.4. Yapılan Araştırmalar

Psikolojik sağamlık ile ilgili yapılan araştırmaların çoğu yurtdışında yapılmıştır. Ülkemizde yapılan çalışmaların sayısı ise oldukça azdır. Bu bölümde yurtdışında ve Ülkemizde yapılan araştırmalara yer verilecektir.

2.1.1.4.1. Ülkemizde Yapılan Araştırmalar

Ülkemizde yapılan araştırmalar incelendiğinde, Terzi, 2005 yılında yaptığı çalışmasında, öznel iyi olmaya ilişkin psikolojik sağamlık modeli araştırmasının çalışma grubunu, Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesinin 395 öğrencisi oluşturmaktadır. Araştırmanın sonuçlarına göre, psikolojik olarak sağlam olan bireylerin kişilik özellikleri bilişsel değerlendirme ve başa çıkma becerisi ile iyi olmayı dolaylı etkilediği görülmüştür.

Başka araştırmada, yaşam şartları elverişsiz olan sokak çocukları üzerinde çalışma yapılmıştır. Çalışmada sokak çocuklarının sağlık becerilerinin çalışan çocuklardan hangi yönlerden farklılık gösterdiğinin araştırılması amaçlanmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu 12-16 yaş arası 27 sokak çocukları ile kontrol grubunu ise 12-16 yaş arası sokakta hiç kalmamış çalışan 27 çocuk oluşturmuştur. Araştırmanın amacı doğrultusunda sokakta yaşayan çocukların dayanıklılık özellikleri belirlenerek sokağın güç koşullarına yönelik hangi becerileri kullandığı anlaşılma çalışılmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre sokakta yaşayan çocukların çalışan çocuklara göre daha duygusal ve işbirliğine daha yatkın olduğu görülmüştür. Yetersizlik yönleri ise, yüksek oranda depresif duygulanım içinde olmaları, birlikte çalışma grup olma özelliklerinin zayıf olması ve bilişsel yönden yetersiz olmaları olduğu belirlenmiştir (Eminağaoğlu, 2006).

2007 yılında ülkemizde yapılan bir başka çalışmada, başa çıkma yolları, psikolojik sağlık, iyimserlik ve cinsiyet ile üniversite birinci sınıfı okuyan öğrencilerin uyum sağlama arasındaki ilişki incelenmiştir. Çalışma grubunu, 420 (173 kız öğrenci, 247 erkek öğrenci) Orta Doğu Teknik Üniversitesi İngilizce Hazırlık sınıfı öğrencisi oluşturmuştur. Bulgular yordayıcı değişkenlerin (baş etme yolları, psikolojik sağlık ve iyimserlik) üniversiteye uyumu anlamlı bir şekilde yordadığını göstermiştir. Psikolojik sağlık, iyimserlik, kadenci ve suçu kendinde bulan başa çıkma strateji puanları yüksek öğrencilerin uyum puanlarının yüksek olduğu bulunmuştur (Yalım, 2007).

Sipahioğlu (2008) tarafından farklı risk gruplarındaki ergenlerin psikolojik sağlık düzeylerinin incelenmesi üzerine yapılmış bir araştırmaya Aksaray İlinde Milli Eğitim Bakanlığına bağlı ortaöğretim okullarında öğrenim gören 499 öğrenci katılmıştır. Yapılan araştırmanın sonuçlarına göre maddi yetersizlik yaşayan ergenlerin cinsiyet değişkenine göre incelendiğinde, arkadaş grubunda, empati, amaçlar ve eğitimsel beklentiler olarak nitelenen koruyucu faktör özellikleri, kızlarda erkeklere göre daha yüksektir. Ayrıca problem çözme becerileri kız ergenlerin erkek ergenlerin algılarına göre daha düşüktür. Başka bir değişken olan tek ebeveyn ile

yaşama sonucuna göre ise arkadaş grubundaki ilgi, empati ve ev içi ilişkilerde ilgi kızlardaki oran erkeklere göre daha yüksektir.

Oktan (2008), tarafından yapılan bir araştırmada çalışma grubunu 495 kız ve erkek öğrenci oluşturmuştur. Üniversite sınavına hazırlanan bu grubun psikolojik sağlamlıkları; cinsiyet, sınava kaç kez girdikleri, problem çözme ve yaşam doyumları değişkenlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Araştırma sonucuna göre cinsiyet ve sınava kaç kez girildiği değişkenleri ile psikolojik sağlamlık arasında anlamlı bir ilişki çıkmıştır.

Bahadır (2009), sağlıkla ilgili fakültelerde eğitime başlayan öğrencilerin psikolojik sağlamlık düzeylerinin saptanmasına yönelik çalışmada, Hacettepe Üniversitesi Diş Hekimliği, Eczacılık, Sağlık Bilimleri ve Tıp Fakültesi'nde eğitime başlayan öğrencilerden çalışmaya katılmayı kabul eden 342 öğrenci ile çalışmıştır. Araştırma sonuçlarına göre; öğrencilerin psikolojik sağlamlık puan ortalamalarının erkeklerde ve anne/baba eğitimi düşük olanlarda yüksek olduğu, tedavi görmek zorunda kaldığı bir hastalık geçiren ve bundan dolayı hastaneye yatan öğrencilerde ise düşük olduğu belirlenmiştir. Ayrıca kendisiyle ilgili öğrencinin madde kullanımı, stresli bir olay yaşaması, duygusal paylaşımda bulunması, algılanan anne-baba tutumu ve ailede kronik hastalığı olan birinin olması gibi değişkenler öğrencilerin psikolojik sağlamlık puan ortalamalarını etkilememiştir.

Sağlam (2012), yaptığı araştırmasında 15-18 yaş lösemi ergenlerin psikolojik sağlamlık durumlarını incelemiştir. Bunun için karşılaştırmaları bir araştırma yapmıştır. Örneklemini iki hastane üniversitesinden seçerek 80 lösemili genç ile 80 sağlıklı ergen seçerek karşılaştırmalı gruptan oluşturmuştur. Araştırma sonuçlarına göre bu çalışmada genel olarak, lösemili ergenlerle sağlıklı ergenlerin psikolojik sağlamlık düzeylerinde anlamlı bir fark belirlenmemiştir. Araştırma grubunda hastalık sürecinde psikolojik destek almayan ergenlerde psikolojik destek alanlara göre daha düşük psikolojik sağlamlık düzeyi belirlenmiştir.

Tümlü (2012), bu araştırmada düşük ve yüksek psikolojik dayanıklılık düzeylerine sahip üniversite öğrencilerinin temas engelleri cinsiyet, aile tipi,

algılanan anne tutumu ve baba tutumu değişkenleri açısından inceleme yapmıştır. Araştırma, 2010-2011 eğitim öğretim yılında Kastamonu Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Fen Edebiyat Fakültesi ve Orman Fakültesi olmak üzere üç fakülteden 2. ve 3. sınıfta öğrenim gören 955 öğrenci ile gerçekleştirmiştir. Araştırma bulgularına göre cinsiyet- psikolojik dayanıklılık, aile tipi- psikolojik dayanıklılık, algılanan anne tutumu- psikolojik dayanıklılık ve algılanan baba tutumu psikolojik dayanıklılık etkileşimleri temas, tam temas, bağımlı temas ve temas sonrası düzeyleri üzerinde ortak etki göstermediğini ortaya çıkarmıştır.

Yapılan başka bir araştırmada liseli ergenlerin bağlanma stilleri ile psikolojik sağlamlık düzeylerinin arasındaki ilişkide öz-yansıtma ve içgörü rolü incelenmiştir. Araştırma İstanbul il sınırları içerisinde yer alan dört lisenin 10. ve 11. Sınıfında bulunan öğrenciler üzerinde yürütülmüştür. Araştırmada iki farklı çalışma grubu bulunmaktadır. Birincisi, Öz-yansıtma ve İçgörü ölçeğinin ergenlerde Türkçeye uyarlanması için 290 lise öğrencisinden oluşan çalışma grubudur. İkinci çalışma grubu ise bağlanma düzeyi ve sağlamlık arasındaki ilişkide özyansıtma ve içgörünün rolünü incelemek üzere 568 lise öğrencisinden oluşmaktadır. Bağlanma ile sağlamlık arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu ve bağlanmanın sağlamlık üzerinde anlamlı bir etkisinin olduğu bulunmuştur (Atik, 2013).

Üniversite de eğitim gören 346 öğrenci ile yapılan başka bir çalışmada Psikolojik dayanıklılık düzeylerinin başa çıkma ve bağlanma stilleri incelenmiştir. Araştırmanın sonuçlarına bakıldığında başa çıkma ve bağlanma stillerinin psikolojik dayanıklılık düzeyleri ile anlamlı farklılığın olduğu (Aydoğdu, 2013).

Altundağ (2013), yaptığı bir araştırmasında anne-babası boşanmış ergenlerin psikolojik dayanıklılık düzeylerine; yaşam doyumu ve yalnızlık düzeylerine etkisini incelemeyi amaçlamıştır. Araştırma lisede okuyan anne-babası resmi olarak boşanmış 144 ergen ile çalışılmıştır. Anne-baba boşanmış ergenlerin psikolojik dayanıklılık ile yaşam doyumu arasında pozitif yönde anlamlı ilişki çıkarken; psikolojik dayanıklılık ile yalnızlık düzeyi arasında negatif yönde güçlü bir ilişki bulunmuştur. Ayrıca yalnızlık değişkeninin anne-babası boşanmış ergenlerde psikolojik dayanıklılık üzerinde anlamlı bir yordayıcı olduğu bulunmuştur. Bunun

yanında kardeş sayısı ve arkadaş sayısı açısından değişkenler arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Bolat (2013), tarafından yapılan başka bir araştırmada üniversite öğrencilerin psikolojik sağlamlık ile öz-anlayışları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmanın çalışma grubunu 479 üniversite öğrencisi oluşturmuştur. Araştırma sonucunda öğrencilerin psikolojik sağlamlık düzeyleri ile öz-anlayışları arasında pozitif yönde ilişki çıkmıştır.

2012-2013 eğitim yılında İstanbul Anadolu yakasındaki liselerde öğrenim gören 14-18 yaş ergenlerin olduğu araştırma da bireylerin Benlik Kurgusu ile Psikolojik Sağlamlık ilişkisi incelenmiştir. Bunun için Benlik Kurgusu ile Psikolojik Dayanıklılığın alt değişkenleri ile Benlik Kurgusu ve Psikolojik Dayanıklılığın cinsiyet, yaş, eğitim kurumunun niteliği, annenin eğitim düzeyi ve babanın eğitim düzeyi faktörlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığı da ele alınmıştır. Araştırma sonuçlarına göre Psikolojik Dayanıklılık ile kişinin tek başına karar verme durumu ile negatif yönde bir ilişki çıkarken, ilişkisel-özerklik ile pozitif bir anlamlılık çıkmıştır (Yıldırım, 2014).

Travma çalışmalarında olumsuz yaşantıları azaltmak için dayanıklılık gibi olumlu etkilere olan ilginin artması sonucu yapılan başka bir araştırmada 2011 yılında yaşanan Van depremi sonucunda bireylere yönelik psikolojik dayanıklılığı artırma amaçlanmıştır. Araştırmada psikoloji dayanıklılığı daha derinden inceleyebilmek için nitel ve nicel araştırmaların arka arkaya yapılarak karmaşık yöntemli modeli kullanılmıştır. Nitel araştırma için bu travmayı yaşayan 50 kişi ile görüşmüş ve analizler sonucunda tanrı inancının, sağlık, maddi kaynaklar, sosyal ilişkiler ve olumlu kişilik özelliklerin psikolojik dayanıklılık ile en çok ilişkisi olduğu sonucuna varılmış nicel araştırmada ise 360 kişi ile yapılan çalışmalar sonucunda psikolojik dayanıklılığın travma öncesi sırası ve sonrasında bir çok etkenden etkilendiği ortaya çıkmıştır (İkizer, 2014).

Başka bir araştırmada özel çocuğu olan ailelerin yükleri ile psikolojik dayanıklılığı arasındaki ilişki incelemek amaçlanmıştır. Bu amaçla özel evladı olan 106

anne örnekleme oluşturmuştur. Araştırma sonuçlarına göre psikolojik dayanıklılık ile özel eğitim gereksinimi olan ailelerin yükleri arasında istatistik incelmeye göre negatif yönde bir ilişki ortaya çıkmıştır. Diğer taraftan aile yükleri, annelerin eğitim durumları, çocuğun özel durumunun tanısı, maddi durumları, okul ortamı araştırmanın değişkenleri üzerinde puan farklılıkları oluşturmuştur (Bidirici, 2014).

Parlak (2014), tarafından yapılan bir araştırmada devlet yurtlarında kalan 455 öğrenci yaşamda anlam seviyeleri ile psikolojik dayanıklılık arasındaki ilişki incelenmiştir. İlişkisel tarama modellerinden karşılaştırma türü modeline uygun olarak yapılan araştırmanın sonucuna göre psikolojik dayanıklılık ile yaşamda anlam seviyeleri arasında anlamlı seviyede ilişki çıkmıştır. Ayrıca odalarda kalan sayısı ile yaşamda anlam seviyesiyle anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir. Bu farklılık psikolojik dayanıklılıkla tespit edilmemiştir.

Yapılan başka bir çalışmada üniversite öğrencilerinin yalnızlık düzeyleri ile psikolojik dayanıklılık seviyelerinin diğer değişkenlerle olan ilişkilerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmada olayların nedenlerine değinilmesinden dolayı ilişkisel bir tarama modelidir. Araştırmanın sonuçlarına göre yalnızlık düzeyleri ile psikolojik dayanıklılık arasında olumsuz olacak şekilde anlamlı ilişkiler çıkmıştır. Üniversite öğrencilerinin anne-baba birliktelik durumu, algılanan anne-baba tutumu, mutluluk algısı, beklentilerini gerçekleştirme algısı, gelecekte umutlu olma algısına göre yalnızlık düzeyi ile; cinsiyet, yaş, kardeş sayısı, algılanan anne- baba tutumu, en uzun süreyle yaşadığı yerleşim yeri, mutluluk algısı, beklentilerini gerçekleştirme algısı, gelecekte umutlu olma algısına ile de psikolojik dayanıklılıkları arasında anlamlı bir farklılaşma bulunmuştur (Kılıç, 2014).

Başka bir araştırmada psikolojik sağlamlık ve psikolojik ihtiyaç doyumunun, mutluluk ve yaşam doyumunu ile ilişkisini tespit etmek ve bu değişkenlerin demografik özellikler ile ilişkisini ölçmektir. Araştırmanın örneklemini lisede okuyan ergenler oluşturmuştur. Araştırma sonuçları incelendiğinde; psikolojik sağlamlık ve psikolojik ihtiyaç doyumu, mutluluk ve yaşam doyumu arasında olumlu ve anlamlı şekilde yordadıkları sonucuna varılmış. Bağımlı ve bağımsız değişkenlerin demografik özellikler ile olan ilişki sonuçlarına göre ergenlerde

cinsiyetin yalnızca ilişki ihtiyacı ve psikolojik sağlamlık düzeylerinde, sosyo-ekonomik düzeyin mutluluk ve yaşam doyumu düzeylerinde, annenin sağ olma durumunun psikolojik sağlamlık haricinde tüm değişkenler üzerinde anlamlı farklılıklar oluşturduğu görülmüştür (Toprak, 2014).

Turgut (2015), psikolojik sağlamlık ile önemli yaşam olayları, algılanan sosyal destek ve bağlılık kavramları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Önemli yaşam olayları yaşayan ergenlerin, yaşamayan ergenlere göre psikolojik sağlamlık düzeylerinin anlamlı olarak düşük olduğu; psikolojik sağlamlık düzeylerinin anne ve babaların eğitim seviyelerine göre farklılaşmadığı görülmüştür.

Bireylerin insanlarla kurdukları ilişkiler ve bu ilişkiler sonucunda ortaya çıkan şemalar hayatımızda önemli bir olduğu söz konusudur. Ergenlerin çoklukla kullandıkları sözlü ve sözsüz iletişim araçları ve şemaları ile psikolojik dayanıklılıkları arasındaki ilişki merak konusu üzerine yapılmış başka bir araştırma yapılmıştır. Araştırma yöntem olarak betimsel tarama modeli kullanılmış. Araştırmada lise öğrencilerinden oluşan 343 kadın ve 257 erkek toplamda 600 öğrenci ile çalışılmış. Araştırma sonuçlarına göre, psikolojik dayanıklılık ile şemaların bazı alt boyutları ile anlamlı ilişkiler ortaya çıkmıştır (Z. Özcan, 2015).

Yapılan başka bir çalışmada iki farklı çalışma amaçlanmıştır: İlk olarak Psikolojik Sağlamlık Tutum Beceri ölçeğinin dilimize uyarlanması; ikinci olarak da Psikolojik Sağlamlık Programının yoksulluk riski altındaki bireylerin psikolojik sağlamlık düzeyine etkisini incelemek. Yapılan çalışmalar sonucunda ilk olarak Psikolojik Sağlamlık Tutum Beceri ölçeğinin uygulanan gençlerde geçerli ve güvenilirlik olarak uygulanabilir olduğudur. İkinci çalışma da birinci çalışma sonucunda psikolojik sağlamlığı düşük bireylere 10 oturumluk bir program uygulanmıştır. Beş oturumdan oluşacak şekilde her oturumda 75-90 dk şekilde düzenlenmiştir. Yapılan çalışma sonucuna göre; psikolojik sağlamlık programı yoksulluk risk altında olan bireylerde etkili olduğu aileler tarafından da aynı görüşün desteklendiği sonucuna ulaşıldığı gözlemlenmiştir (Akar, 2018).

2.1.1.4.2. Yurtdışında yapılan araştırmalar

Psikolojik dayanıklılık çalışmasının öncüsü Kobasa (1979) sayılabilir. Kobasa, Illinois belediyesinde orta ve üst düzeyde çalışan yöneticiler üzerinde çalışarak psikolojik dayanıklılık modelini geliştirmiştir. Yaş aralığı 40-49 arasında değişen 670 erkek yöneticinin son zamanlarda başlarından geçen stresli olayları ve geçirdikleri hastalıkları sıralamaları istenerek listelere göre iki gruba ayrılmıştır. Grupları karşılaştırdığında, stres seviyesinin yüksek ancak hastalık belirtisinin düşük olan kişilerde işlerine kendilerini daha çok verdikleri ve işlerini kendileri için gelişimlerine katkı sağlayan bir fırsat olarak gördüklerini ifade etmişlerdir. Zorluklarla daha kolay mücadele edebilmişlerdir. Psikolojik dayanıklılık modelini kendini adama, meydan okuma ve kontrol boyutları olarak açıklamışlardır.

Schmied ve Lawler (1986), bireylerin sağlıklarını tehdit eden stres unsuruna karşı psikolojik dayanıklılık düzeyini araştırmışlardır. A tipi kişilik davranışını tespit edebilmek için çalışma grupları olan 82 kadına Aktivite Envanterini uygulamışlardır. Araştırma sonuçlarına göre yaş, evlilik durumları ve eğitim seviyeleri arasında psikolojik dayanıklılık ile anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Diğer bir sonucuna bakıldığında psikolojik dayanıklılık ile stres ve hastalık düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Holt, Fine ve Tollefson'un (1987), araştırmasını tam gün çalışan ve özel ders veren 192 ilkokul öğretmenleri yapmışlardır. Bu öğretmenler yüksek stres yaşadıkları halde tükenmişlik düzeyleri farklılık göstermektedirler. Araştırma sonuçları incelendiğinde yüksek stres yaşayıp düşük tükenmişlik duygusu olan bireylere göre yüksek stres ve tükenmişlik düzeyi olan bireylerin 'yabancılaşma' konusunda anlamlı bir farklılık söz konusudur. Stresli durumlarda yüksek tükenmişlik düzeyine sahip bireyler daha çok donup kalma, bir Şey yapamama gibi hareketler sergilerken, stres altında ancak düşük seviyede tükenmişlik düzeyi yaşayan bireylerin ise etkinliklere katılmaya devam etme, olayların olumlu tarafını görebilme gibi becerileri kullandıkları da görölmüştür.

Bank ve Gannon (1988), psikosomatik belirtiler ve stres yaşantıların psikolojik dayanıklılığın etkisini araştırmak için nicel bir çalışma yapmışlardır. Araştırmanın

çalışma grubunu 84 kişi oluşturmuştur. 9 ay süresince yaşadıkları somatik belirtiler ile stresli yaşam olayları not edilmiş ve dayanıklılık düzeyleri ölçülmüştür. Araştırma sonuçlarına göre somatik belirtiler ile stresin karşılıklı ilişkili olduğu ve psikolojik dayanıklılığın etkisinin anlamlı bir şekilde etkili olduğudur. Psikolojik dayanıklılığı yüksek olan bireylerin daha az stres yaşadığı da görülmüştür.

Giddens (1988) risk altında olan ve psikolojik sağlamlığı yüksek 33 Afrika, 2 Avrupa kökenli Amerikalı toplam 35 lise öğrencisi ile yaptığı yüz yüze görüşmeler sonucunda, koruyucu faktörlere yönelik sorular neticesinde psikolojik sağlamlığı yüksek öğrencileri ders dışı aktivitelere katılım, müzik ve aile desteğinin motive ettiği görülmüştür. Ayrıca olumlu ebeveynlik ve akran desteğinin öğrencilere üniversiteye devam etme isteği verdiği görülmüştür. Psikolojik sağlamlık yüksek öğrenciler ailelerinin koyduğu kurallara uyarlar, gönüllü toplum aktivitelerine katılırlar ve öğretmenleri ile olumlu etkileşim içinde oldukları da gözlemlenmiştir (Akt: Bolat, 2013).

Sears ve McKillop'un (1990), 305 öğrenci üzerinde yaptıkları araştırmalarında gerginlik ve fiziksel rahatsızlığın psikolojik dayanıklılıkta umutsuzluk ve kişisel özellik faktörleri açısından incelenmişlerdir. Araştırmada kullanılan ölçekler ise; Umutsuzluk Ölçeği, Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği ve Gerginlik Semptomları Kontrol Listesi kullanılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre umutsuzluk ile gerginlik düzeyleri psikolojik dayanıklılık ile negatif yönde bir ilişki çıkmıştır.

Campbell, Swank ve Vincent (1991), üzüntü ile psikolojik dayanıklılık ilişkisini araştırmışlardır. Eşi ölmüş 70 kişinin katıldığı çalışmada üzüntüyü iyileştirici faktör olarak psikolojik dayanıklılığın anlamlı bir yordayıcı olduğu görülmüştür.

Shepperd ve Kashani (1991), 14–16 yaşları arasında toplam 150 kişinin katıldığı araştırmalarında, psikolojik sağlamlığın bağlanma ve meydan okuma unsurları ile kaygının fizyolojik ve psikolojik belirtileri arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Araştırmanın sonuçlarına göre düşük düzeyde stres yaşayan erkeklerin bağlanma ve denetim düzeyleri ile ilişkili olarak fizyolojik ve psikolojik

belirtileri daha az gösterdikleri; yüksek stres yaşayan erkeklerin ise bağlanma ve denetim düzeyleri düşük ise daha fazla problem yaşayabildiklerini ifade etmişlerdir.

Psikolojik sağlamlıkla ilgili en kapsamlı boylamsal araştırma ise Werner ve Smith (1992) tarafından yapılmıştır. Araştırma örneklemini Hawaii'nin Kauai adasında doğan 698 çocuk oluşturmuştur ve bu çocuklar yaklaşık 40 yıl boyunca izlenerek yüksek risk çevrelerinde büyümenin çocuklar üzerindeki etkileri araştırılmıştır. Çocukların %54'ünün ailesi yoksul olduğu ve yaklaşık olarak 1/3 ünün ailesinde şiddet, alkolizm, boşanma, ciddi sağlık problemleri ve akıl hastalığını gibi olumsuz durumlar olduğu için yüksek risk grubu olarak kabul edildi. Bu kişiler 30'lu yaşlara gelinceye kadar bu araştırma sürdürülmüştür. Bu çocukların yaklaşık yarısı yoksulluk içinde büyümüş, 1/6'sına zihinsel engelli tanısı konmuş, 2/3'ünde yaşamlarının ilk 10 yılında ciddi biçimde öğrenme güçlüğü görülmüştür. Bununla birlikte araştırmacılar, bu çocukların yaklaşık üçte birinin oldukça normal birer genç yetişkin olduklarını saptamışlardır. Bu çocuklara "sağlam" çocuklar denmiştir. Araştırmacılar bu çocukları diğerlerinden farklı kılan etmenleri belirlemek için bu çocukların bireysel özelliklerini, aile yapılarını ve çevresel faktörleri incelemişlerdir. Sonuçta bu çocukların diğer akranlarına göre daha kendine güvenen, bağımsız, empatik, becerikli ve meraklı oldukları, akranlarıyla daha iyi ilişkiler kurdukları ve daha iyi sorun çözme becerisini kullanabildikleri gözlemlenmiştir. Araştırmacılar ayrıca, Kauai'li çocukların yüksek risk barındıran yaşantılarının ileriki yıllardaki yaşantılarının sonuçlarını göstermediğini ifade etmişlerdir ve her zaman yüksek riske sahip erken yaşantılarının ileriki yıllardaki sonuçları öngörmediğini belirlemişlerdir. Psikolojik dayanıklılık geliştirilebilir olduğunu söylemişlerdir.

Bernard ve Belinsky'in (1993), araştırmalarına katılan 229 üniversite öğrencisinin psikolojik dayanıklılığın stres ve uyumsuzluğun hastalık belirtileri üzerindeki etkisini incelemişlerdir. Araştırma sonuçlarına göre stres ile psikolojik dayanıklılık geçmişe yönelik hastalıkların tedavisinde ve sağlık merkezine başvurma oranında herhangi bir etki göstermemiştir.

Fusco'nun (1994), yaptığı çalışmasında psikolojik dayanıklılık ile tükenmişlik ve stresle başa çıkma stratejisi arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Araştırma

sonuçlarına göre 101 hemşirenin katıldığı çalışmada aktif başa çıkma ile psikolojik dayanıklılık arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki çıkmıştır.

Clarke (1995), strese karşı bireylerin dayanıklılık, yaş cinsiyet, denetim odağı ve A tipi kişilik özelliğinin etkisini araştırmak için 283 üniversite öğrenci ile çalışmıştır. Araştırma sonucuna göre yaş ve psikolojik dayanıklılığın stres üzerinde etkisi olduğu görülmüştür.

Crowley (1997), yetişkinlikteki yaşam olaylarına olan tepki ile psikolojik dayanıklılık arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Psikolojik dayanıklılık ile işten kovulma ve ergenlerin aile sonrası yalnız kalma yaşam olayları ilişkisine bakılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunun 83'ü işten kovulan ve 61'i ise aile sonrası yalnız yaşamış ergenler oluşturmuştur. Araştırmanın sonuçlarına göre, iş kaybında dayanıklılığı düşük bireylerin, dayanıklılığı yüksek bireylere göre daha çok kaçış yaptıklarıdır. Kendi başlarına ikame eden ergenlerde ise tam tersi olarak görülmüştür. Yani yalnız yaşayanlar işten kovulanlara göre daha az üzüntü duyduklarını ve doyum düzeylerinin yüksek oldukları gözlemlenmiştir. Ancak dikkat çeken noktanın dayanıklılığı yüksek bireylerin araştırmanın değişkenlerine göre daha pozitif ve anlamlı bir ilişki sonucuna ulaşılmıştır.

Başka bir araştırmada, bireylerin çocuklukta üç çeşit kişilik yapıları araştırmanın konusu seçilmiştir. Bu kişilikler; psikolojik olarak sağlam olanlar, aşırı kontrollü olanlar ve kontrolsüz olanlar. Psikolojik sağlık özelliklerine sahip olan çocukların, diğer ikisiyle karşılaştırıldığında akademik başarılarının yüksek olduğu ve dikkatlerinin daha az dağıldığı bu konuda daha az problem yaşadıkları görülmüştür. Ayrıca bu çocukların arkadaşlık kurmada ve içsel kontrol geliştirmede daha hızlı oldukları ve aşırı kontrollü çocukların diğer iki gruptaki çocuklara göre ergenlik boyunca sosyal çekingenliğe daha eğilimli oldukları ve düşük düzeyde benlik saygısına sahip oldukları ve kontrolsüz çocukların ise diğer iki gruba göre ergenlikteki sinirli davranışları arttığı görülmüştür. Diğer taraftan psikolojik sağlamlığa sahip çocukların uyum ve başarı becerileri, zor şartlar altında içsel kontrollerinin gelişiminin daha görünür olduğu tespit edilmiştir (Hart, Hofmann, Edenstein ve Keller, 1997).

Howard ve Johnson (2000) okul, psikolojik sağlamlıkta bir fark yaratır mı? Konulu araştırmalarında öğretmenleri tarafından “riskli” olarak tanımlanmış 35 kız 36 erkek öğrenciyi 38 psikolojik sağlamlığı yüksek davranışlar gösteren ve 33 psikolojik sağlamlığı düşük davranışlar gösteren öğrenciler olarak ayırmışlardır. Yüz yüze yapılan görüşmelerde öğrencilere gelecek planları, hayatlarındaki önemli kişi ve olaylar, yardımcıları, tavsiyeleri gibi sorular sorularak cevaplar almışlardır. Yapılan görüşmeler sonucunda okulun öğrenciler üzerinde etkili bir koruyucu faktör rolü olduğudur. Psikolojik sağlamlık düzeyleri yüksek olan bireylerin hayata ilişkin olumlu planlara sahiptirler ve başarıları konusunda kendilerine güvenmektedirler. Uyumsuz ve iyi olmayan imkanlara sahip ailelerden gelen öğrenciler eğer okula başarılı bir şekilde devam edip, dikkatli ve yardımsever öğretmenlerden destek alırlarsa psikolojik sağlamlıkları daha ileri düzeye yükseltmeleri ihtimaldir.

Weiss (2002), engelli çocuğu olan ile olmayan anneler üzerinde yapılan bir çalışmada stres düzeyine algılanan sosyal destek ve psikolojik dayanıklılığın etkilerini incelemiştir. Araştırmaya 120 anne katılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre psikolojik dayanıklılığın ve sosyal desteğin başarılı bir uyum sürecini gösterdiği görülmüştür. Dayanıklılık düzeyi yüksek annelerin algıladıkları sosyal desteğin daha yüksek olduğu görülmüştür.

Yapılan bir diğer çalışmada bayanların psikolojik dayanıklılıkları ile iyilik halleri üzerinde cinsiyet ayrımını azaltmanın rolünü ortaya koymak amacıyla üç ayrı araştırma yapılmış. Araştırmaların ilkinin sonucuna göre, iyi olma özelliği kadınların dayanıklılıklarını etkilediği, dayanıklılık düzeyi yüksek olan kadınların , olmayan kadınlara göre özsaygılarının yüksek olduğu; dayanıklılıkla olumlu duygular hissetme arasında pozitif yönde bir ilişki olduğu, dayanıklılık düzeyi ile de cinsiyet ayrımı arasında negatif bir ilişki olduğu; sonuç olarak dayanıklılık ile öz saygı arasındaki ilişkinin cinsiyet ayrımı ortadan kaybolduğunda ya da kontrol edildiğinde azaldığı ortaya çıkmıştır. İkinci araştırma sonucuna göre psikolojik dayanıklılık düzeyi arttıkça cinsiyet ayrımcılığı hakkındaki olumsuz duyguların ya da cinsiyet ayrımının azaldığı ortaya çıkmıştır. Üçüncü araştırma incelendiğinde ayrımcılığın türü yani kişinin kendisine veya başkasına yapılan ayrımcılık ile dayanıklılık arasında önemli bir etkileşim ortaya çıkmıştır (Foster ve Dion, 2003).

Cole, Feild ve Harris (2004), iki gruba yaptıkları araştırmalarında öğrencilerin öğrenme motivasyonları ile psikolojik dayanıklılığın öğrenme deneyimlerine olan etkisini araştırdıkları çalışmalarından ilkinde 348, ikincisine ise 356 öğrenci katılmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre, öğrenme motivasyonu ile psikolojik dayanıklılığın kriterline göre anlamlı bir ilişki görülmüştür. Depresyon ile psikolojik dayanıklılık arasında negatif yönlü bir ilişki görülürken, öğrenme sonrasında yaşanan motivasyon ile sınıf hareketleri ve öğretmen değerlendirme arasında pozitif bir ilişki gözlemlenmiştir. Yüksek psikolojik dayanıklılık gösterenlerin, düşük seviyede depresif belirtiler gösterirken, düşük dayanıklılık gösterenlerin yüksek depresif belirti gösterdikleri bulunmuştur.

Yapılan başka bir çalışmada, stres faktörleri ve psikolojik dayanıklılık arasındaki karşılıklı ilişkiyi inceledikleri araştırmalarında çalışma grubunu 1571 kişi oluşturmuştur. Araştırma sonuçlarına göre dayanıklılık düzeyleri yüksek olan erkekler yaşadıkları yüksek stresli durumlarda daha az stres hissedebildiklerini ifade etmişlerdir (Vogt, Rizvi, Shipherd ve Resick, 2008).

2.1.2. Tanrı algısı

Her birey zihninde kendine ait bir tanrı tasavvuru oluşturmuştur. Hemen hemen tüm dinler incelendiğinde genellikle inanan insanlar için Tanrı, sevginin ve güven duygusunun kaynağı olarak algılanırken, yanlış yapmaktan vazgeçmeyenleri cezalandıran güç ve otorite temsilidir (Erdoğan, 2014). Bireyin çevrenin etkisiyle geliştirdiğı Tanrı imajı ve Tanrı'ya yüklediğı anlamlar hem kendisi ile ilgili hem de dış dünya ile ilgili bakış açısı oluşturmaktadır (Güngördü, 2001).

Takva, Tanrı'nın sevgi yönüyle algılanması olarak açıklanabilir. Bireyin bilincinde Allah'ın sürekli var olması, bu bilinci sürekli diri tutması Yaratıcısına olan derin sevgi ve saygının göstergesidir. İnsanın Tanrı'ya duyduğu sevgi saygı ile beraber anılır. Lakin korku kavramı sevgi ile zıt kavramlardır. Bahsedilen korku kavramı, sevgi ile anılmayan, ceza ile sonuçlanan dehşet hissiyatı uyandıran korkudur. Bundan dolayı dini boyutta korku yönelimli bir Allah algısı değil; Allah

korkusu ile ifade edilen Tanrı'ya duyulan yoğun sevgi ve saygı kavramından ileri gelen farkındalık boyutudur (Erdoğan, 2014).

Tanrı algısı, bireyin Tanrı'ya atfetmiş olduğu duygu düşüncelerini kapsamaktadır. Tanrı hakkında bir bilgisi olan her bireyin zihninde bir Tanrı imgesi oluşur ve aslında Tanrı'nın varlığına inanan veya inanmayan her insanın zihninde Tanrı ile ilgili bir şemanın olduğu düşünülebilir (Güler, 2007a).

Kişinin Tanrı'ya yönelik tutumunu; bilgisi, tecrübesi ve duyguları oluşturmaktadır. Din ve yaratıcısı etkin olan bireyin yaşamı nasıl algıladığı da önemlidir. Her insan mutlaka hayatı boyunca din ve yaratıcı hakkında bazı bilgiler edinir. Bunların bazılarını inanır ve kabul eder. Bazen de ret edebilir. İnanç oluşturulduktan sonra kendine ve dünyaya karşı bir bakış oluşturur (Dinvar, 2011). Kişi, çocukluğunda dine ve Tanrıya karşı olumsuz bir ortam içinde büyümüşse; Tanrı'yı cehenneme atan, ceza veren, taş yapan, yakan olarak algıladıysa ileriki yaşantısında bu sahip olduğu Tanrı imajına bağlı olarak çevresine de bu şekilde yaklaşım gösterebilme ihtimali içerisinde olabiliyor. Tam tersi olarak bağışlayan, sevgi dolu, nimetler veren, güzellikler yaratan, ihsan eden, cennete koyan bir Tanrı imajı ile büyüyen kişi kendisi ve çevresine de bu şekilde sevecen bir yaklaşım gösterebiliyor. Yani kişinin Tanrı algısı ile ruhsal bozukluk arasında bir bağlantı söz konusu olabiliyor (Güngördü, 2001). Çocukluğunda ve ergenlik döneminde gerekli olan ilgiyi alamayan bireyin dini inancında da bazı sapmalar meydana gelebilmektedir (Albayrak, 1995).

Tanrı algısı insanoğlunun zihninde çok erken yaşlarda oluşmaya başlamaktadır. Erken dönemlerde Tanrı kavramı ile ilgili bilgileri çocuk genellikle aileden (anne, baba, büyük aile bireyleri ve birincil bakımı sağlayan kişiler) öğrenir. Bireye verilen Tanrı algılamaları ergenlik ve yetişkinlik dönemlerinde de etkileri devam etmektedir. Bundan dolayı çocuğa verilen dini eğitimin içeriği, şekli kişide olumlu ve olumsuz Tanrı algısını oluşturacağı açısından önem taşımaktadır (Güler, 2007b).

Dini tutum da bireyin dine karşı olan duygu, düşünce ve davranış yaklaşımlarını ifade eder. Yani bireyin din konusundaki inançları ile dini vecibeleri sevmeye ya da sevmemesi ile bu konuda yaptığı her iyi ya da kötü yaklaşımı onun

tutumlarını göstermektedir (Peker, 1993). Yapılan bir çalışmada seven Tanrı algısı ile psikolojik sağlık arasında olumlu ilişki olduğu gözlemlenmiştir. Tanrı algısı bireylerin duygu-düşünce ve davranış üzerinde etkiye sahiptir. Bireylerin yaşamlarında sahip oldukları duygu-düşünceler Allah'ı algılamalarına göre farklılık gösterir. Kimi Allah'ı affeden olarak algılarken, kimi de cezalandıran olarak algılayabiliyor (Erdoğan, 2015). İbadet de kriz dönemlerinde etkili olabilmektedir. Stresin yoğun yaşadığı anlarda bireyi güçlü hale getirebilmektedir (Güngördü, 2001).

İslam coğrafyasında Tanrı algısını incelediğimizde, Allah Kur'an-ı Kerim de Kendisini anlatırken; O, gökleri ve yeri, hak ve hikmete uygun olarak yaratandır. Allah'ın "ol" deyip de her şeyin oluvereceği günü hatırla. O'nun sözü gerçektir. Sûr'a üflendiği gün de mülk (hükümranlık) O'nundur. Gaybı da, görülen âlemi de bilendir. O, hüküm ve hikmet sahibidir, (her şeyden) hakkıyla haberdardır (En'am, 73). Bir şeyi dilediği zaman, O'nun emri o şeye ancak "Ol!" demektir. O da hemen oluverir (Yasin, 82). O, gökleri ve yeri yoktan yaratandır... (Şûrâ, 11). Yerin üstünde olan herkes fanidir. Ancak senin azamet ve kerem sahibi Rabbinin Zatı baki kalır (Rahman, 26-27). Ayetler bize 'Tanrı' algısını şekillendirmektedir. İslam alimleri, Allah kavramını tanımlarken "Allah, varlığı zorunlu olan bütün övgülere layık bulunan zatın adıdır.", diye tanımlamışlardır. Lakin Tanrı'nın varlığı yalnızca isim ve sıfatlarıyla tanımlanabileceği söylerler (Topaloğlu, 1989).

İslam geleneğinde tarih algısı dinsel süreçle iç içe algılanmaktadır. Yani teolojiyle iç içedir. Tek başına tarih, siyaset, yapılanmadan söz edilemez din ile birlikte sentez edilmiştir. Hayatın içindedir ve teolojiyle bütündür. Bundan dolayı tarihimize baktığımızda yaşantımızı dini bilgi ile beraber görmekteyiz. Yaşantımız içinde yaratının algısı hayatı etkilemiştir (Evkuran, 2007).

Yaratılanlar içinde aklını kullanan tek varlık olan insan Tanrı'nın varlığını benliğinin derinliklerinde hissedebilir. Kainatın içerisinde bulunan yaratılmışların ahenk ve düzen içerisinde olması ile düşünen insan bu yaratılışa olan hayranlığını gizleyemez. Buna binaen tabiatın kutsallaştırılmasının düşünülmemesi gerekmekte ve her şeyin yok olacağı yalnızca Allah'ın sonsuz ve ölümsüz olacağı, Allah'tan başka tapınılacak, hükümranlığı aralıksız devam edecek, herkesin sığınağı olacak bir

varlığın bulunmadığını bildirmektedir (Kasas, 88). Ayrıca insan da kendi benliğine yakın hissettiği Yaraticıyı vasıflandırmak istemiştir (Topaloğlu, 1989).

Kur'an-ı Kerimde Cenab-ı Zü'l-Celal "Kullarım Sana, Beni sorduğunda (söyle onlara), Ben çok yakınım. Bana dua ettiğinde ona karşılık veririm." (Bakara, 186). "Biz insana şah damarından daha yakınız." (Kaf, 16) buyurarak Allah kullarına yakın olduğunu ifade etmiştir.

Tasavvufta, Allah kavramı her türlü eksikliklerden uzak, müberra ve mütealdir. Lakin insan yetersizlik göstermekte ve kendi aklı ile izah etmeye çalışsa da ya eksik kalmakta ya da yanılabilir. "Ulu ve yüce Allah, onlar tarafından kendisine verilen vasıflara hakikaten sahip olmaktan mukaddes ve münezzehtir" (En'am, 100), "İzzetin Rabbi olan senin Rabbin, onların kendisine vermekte oldukları vasıflardan müteal ve münezzehtir" (Zuhuruf, 43/82). Bu ayetlere dayanan sufiler İnsanın vasıflandırmasının yetersiz olduğunu ya da yanlış olabileceğini ifade etmişlerdir (Uludağ, 1980).

Kur'an Kerim de Allah hakkında sorulan sorulara ilişkin Peygamberden (sav) şu ayetlerle cevap vermesi istenmiştir (Martı, vd., 2017): "De ki: O, Allah birdir. Allah Sameddir. O, doğurmamış ve doğmamıştır. Onun hiçbir dengi yoktur." (İhlas, 1-4).

Allah algısı, uzun zamandan beri hayata anlam katması açısından yaşanan psikolojik problemlerin çözümündeki etkisinden dolayı psikologlar tarafından inceleme konusu olmuştur (Hackney ve Sanders, 2003). Ancak psikologların hepsi aynı fikri ortaya atmamıştır. Ellis ve benzer psikologlar dini inancın psikolojiye zarar verdiğini söylerken; Jung ve Allport ile benzer düşünceye sahip psikologlar dini inancın karmaşık dünyayı anlamlandırdığını, psikolojik olarak da dayanıklı bireyler yetişmesini sağladığını söylemektedirler. Bu açıdan dinin psikolojiye olan etkisinin incelemelerin yapılmasını gerektirmektedir (Gürsu, 2011).

Eski zamanlarda tedavi imkânlarının sınırlı olduğu Peygamber Döneminde, çeşitli sıkıntılar karşısında insanların Hz. Muhammed'e (sav) gelmekten başka yolları yoktu, bundan dolayı ki Allah'a sığınarak kendilerinin psikolojik olarak

sağlamlığa almışlardır. Anlaşıyor ki dini bilgi ve inancın psikolojik etkileri görmezden gelinemez (Martı, vd., 2017)

Bireyin hayat, güç ve sevgi ihtiyaçlarını giderebilecek, onun rahatlatıcak tek unsur Tanrı olduğunu ifade ederler. Bu durum bireyin memnuniyetini de etkilemektedir (Hughes, 2004). Seybold ve Hill (2001), dinin inancın bireyin fiziksel ve ruhsal sağlığı üzerinde tamamen olmasa da büyük oranda etkisi olduğunu söylemektedirler.

Bireyin Allah'a olan inancı ne olursa olsun yaşadığı risk faktörleri onun dua etmeye yönlendirebilmektedir. Bu durum kişinin rahatlamasını ve moralinin iyileşmesine katkı sağlamaktadır (Hökelekli, 1998). Olumsuz durumlara karşı dua eden ve ibadet eden ergenlerin ruh sağlıklarının iyi seyrettiği tespit edilmiştir (Koç, 2004).

Benlik saygısı ile de kişinin Tanrı'ya algılama biçimi arasında olumlu bir ilişki vardır. Yani bireyin seven ve affeden bir Allah algısına sahip olması, olumsuz Allah algısına sahip olmasından iyidir. Böylece psikolojik yönünden sağlam bireyler oluşturacaktır (Benson ve Spilka, 1973).

Olumlu Tanrı algısına sahip bireyler yaşadıkları olumsuz durumlarda dahi Yaratıcının bir hesabı olduğunu bilincinde olabilmektedirler. Bu durum sayesinde daha umutlu ve daha sabırlı olabilmektedirler. Kur'an-ı Kerim' de " Yeryüzünde meydana gelmiş olan hiçbir olay yoktur ki, biz onu daha önceden bir kitapta yazmış olmayalım" (Ankebut, 22) ayeti yer alır. Ayette görülmektedir ki bireyin yaşadığı olaylar gelişigüzel tesadüfi şekilde değil sebepler etrafında bir düzen içerisinde gerçekleşmektedir. İnsan yaşadıkları olaylardan tamamen sorumlu olmadığı bazı olayların engellemez olduğu ortaya çıkmaktadır. Buna bağlı olarak kendine çok yüklenmemesi gerektiği anlaşılmaktadır. Dini inancı kuvvetli olan insanlar, ayetin etkisini yaşamında görmeye başladığında Allah'ı daha olumlu algılar ve olayların travmatik etkisi daha az olabilecektir. Birey böylece olayların bir düzen içerisinde bir sebebe dayandığı anlayarak her olaya karşı daha uyum sağlayabilecektir (Dinvar, 2011).

Araştırmalarda incelendiğinde, Tanrı algısı olumsuz olan bireylerin daha depresif, psikolojik sorunları fazla ve kaygılı oldukları görülmüştür. Bunları yaşayan bireyin hayata karşı ilgisi az, yaşadığı olumsuz durumlarla başa çıkma konusunda yetersiz olduğu görülmektedir. Açıkça anlaşılmaktadır ki olumsuz Tanrı algısı travmatik olaylardan sonra yaşanan durumu negatif yönde etkilemektedir. Veya bunun aksine bireyin olumlu algısı yaşanan durumu olumlu yönde etkileyebileceği düşünölmektedir. Örneğin, Hz. Muhammed (sav), yaşamı boyunca birçok zorluklarla karşılaşmış, günümüz açısında travma diyebileceğimiz olaylar olmuştur. Bunca olaya karşı her zaman Allah' a sığınmış hatta Rabbinin O'nu terbiye ettiğini buyurmuştur ve sabırla bütün zorlukları aşmayı başarmıştır (Dinvar, 2011). Ayrıca yalnız hissettiği zamanlarda da, Allah, ayetleri ile bildirerek yalnız olmadığını hatırlatmıştır (İnşirah Suresi). Görmekteyiz ki, inançlarımız ruh halimizle özdeşlemiştir. Yaşanılan birçok sıkıntılı duruma karşı başa çıkma araçları olarak rol alırlar (Güngördü, 2001).

2.1.2.1. Tanrı İmgesine İlişkin Yaklaşımlar

İnanç ve inanma konuları hayatın içindeki gerçeklerdir. İnsan nerde olursa olsun inanç gruplarının düşönceleri içinde kaldığı gibi inançsız bir topluluğun düşünce bombardımanına da tutuşabileceğini bundan dolayı bu düşöncelerinin gözden geçirilmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Yani kişinin sahip olduğu fikirler çevresinde var olan her türlü kişi ve kurum tarafından etkisi olduğu bilinmektedir (Malony ve Spilka, 1991).

Tanrı doğrudan tecrübe edilmediği ve görölmeyiği için, inananlar kendi kültür ve dinlerinin anlayışlarına göre Tanrı kavramına veya tasavvuruna sahip olurlar (Merwe, Eeden, ve Deventer, 2010).

Psikoloji bilimi Tanrı kavramının oluşumuna ilişkin birçok görüş ortaya atmıştır. Bunlardan ilki Psikanalizin kurucusu Freud'dur. Freud, yansıtma teorisi ile Tanrı kavramının baba figürünün bir yansıması olarak kabul etmesidir. Psikoanalitik yönelimli teorisyenlerin kabul ettiği bu görüşe göre, bireyin Tanrı'nın ebeveyn imgesinin yansıması olduğu düşöncesidir (Rizzuto, 1974).

Psikoanalitik yaklaşım da din ve psikoloji ile uzaktan ilgisi olmayan bir kişinin bile bu konuda etkileri göz ardı etmeyeceğini ifade etmektedir. Freud ise bunu şu şekilde açıklamıştır:

“Hakikatte, birçok modern dine kadar uzanan mitolojik dünya görüşünün büyük bir kısmının, dış dünyaya olan psikolojik yansımasında başka bir şey olmadığına inanmaktayım. Bilimin, bir kere daha bilinçaltı psikolojisine dönüştürmek için tahsisi ettiği doğaüstü gerçekliğinin oluşumudur bu. İnsan; cennet, Allah, iyi ve kötü, ahlaksızlık ve bunun gibi efsaneleri bu yolla açıklamaya ve metafiziği metapsikolojiye dönüştürmeye cesaret edebilir.” (Akt: Güngördü, 2001).

Freud, dini psikolojik pozitivist veya psikolojik hipotez olarak açıklamaya gitmiştir (Kung 1979; Ricoeur 1970; Rieff 1966; Akt: Güngördü, 2001).

Benson ve Spilka (1973), Tanrı imgesi üzerinde yaptıkları önemli çalışmaya göre; bilişsel tutarlılık teorisine bağlı olarak benlik imgesinin Tanrı algısı üzerindeki etkisidir. Tutarlılık teorisinde benlik algısı ile uyumayan bilginin bilişsel olarak uyumsuzluk göstereceğidir. Tanrı algısı bireyin benlik algısı ile ilişkilidir.

Piaget'nin kuramında çocuklarda, nesne devamlılığı eksikliğinden bahsetmektedir. Buna bağlı olarak çocuklar nesnelere gerçek hallerinden farklı şekilde algılayabilmektedirler (Piaget ve Inhelder, 1969). Buna bağlı olarak Tanrı kavramını kendi yaşamındaki nesnelere veya kişilerle özdeşleştirebilmektedir (Paloutzian, 1996).

Sosyal öğrenme yaklaşımında birey, ödüllendirildiği davranışları taklit ederek devam etmeye; cezalandırılan davranışları bırakmayı esas alır. Birey çocukluğunda taklit ve modelleme sürecinde de aynı şekilde olayları hafızasından tekrar canlandırarak önceki tepkisini sürdürür. Kişinin dine yönelik davranışlarında ise benzeri ya da aynı şeyi söylemek mümkündür (Güngördü, 2001). Sevgi teorisine baktığımız zaman bebek veya çocuk kendisini tehlikeli hissettiği zamanlarda, emniyetli hissedeceği bir yer arayabilmektedir (Kirkpatrick, 1992).

Kirkpatrick ve Shaver (1992), Tanrı'nın her zaman tehlikelere karşı emniyet ve güven sağlayan, manevi veya gerçek harika bir aile gibi olacağını söylemişlerdir. Bu, şu şekilde örneklendirilir: Dini kavramlar ile büyüyen bir çocuk okula başladığı zaman, arkadaşları içerisinde Tanrı kavramına hiç rastlamadığında şaşkınlık duyabilmektedir. Ayrıca bireyin yetiştirilmesi ile dua etme yaklaşımı, Pazar günleri kiliseye gitme veya gitmeme durumu oyun arkadaşı bulmasını dahi etkilemektedir.

Birey çocukluktan çıktıkça değişen zihinsel yapısının doyurulması için dinin ve Tanrı inancının, yeterli ve uygun olduğu ifade edilmiştir (Elkind, 1970). Bunlardan ilki çocuğun yaşamın sürekli devam edeceği düşüncesidir. Bir şeylerin kaybolduğunu ya da ölüm ile tanıştığı zaman bu şaşkınlığını Allah'ın ölümsüzlüğü ile çözebilmektedir. İkinci olarak okul öncesi dönemin de Allah'ı betimsel olarak araştırma içine girer ve bir Tanrı imajı oluşturur. Sonunda Allah'ın varlığını kabul eder. Üçüncü dönemde çocuk ilişkiler ile bir araştırma içerisindedir ve hayatı boyunca bu sürecektir. Çevresindeki neslerin birbirleriyle uyum içerisinde olduğunu, nasıl çalıştığını bilmek istemesiyle oluşur. Birey kişilerle ve Allah ile bağlantıyı kurmaya başlayacaktır. Bu şekilde kendi sorumluluğunu ve Allah'ın rolü ile bağdaştırabilir. Son olarak anlama kısmıdır. Ergenlik dönemine denk gelen bu dönem de kişi kuram oluşturmaya başlar. Niçin yaratıldığını ve dünyanın amacını keşfettiği dönemdir. Bu dönemler çocukluktan ergenliğe bireyin zihninde problemler çözülerek Tanrı inancına yönelik bir sistem oluşmaktadır (Paloutzian, 1996). Nesnel ilişkiler teorisinde benzer bir ilişki görürüz, birey, Tanrı imajını, kavram ve algılamaları daha derinliğine inceleme fırsatı sunar (Spero, 1992).

2.1.2.2. Tanrı'nın İnsan Yaşamındaki Yeri

İnsanın doğası, din ile uyumludur (Rum Suresi, 30). Kişi kendisi ile kurduğu ilişki bir nevi Tanrı ile kurduğu ilişkidir. İnsan içinde bulundurduğu ilahi nefese dair sahip olduğu gizli becerilerini kullandığı zaman huzur bulacak ve kendini gerçekleştirecektir. (Güler, 2007b).

Bireyin Tanrı'ya yönelik duygu ve düşünceleri onun Tanrı ile ilgili olan şemalarını etkilemektedir. İster inansın, ister inanmasın her bireyin zihninde bir

Tanrı imgesi ya da şeması vardır. Bireyin zihninde bir Tanrı algısı oluşurken, bulunduğu çevresi, sahip olduğu inancı, kişiliği ve bireye aktarılan bilgiler o bireyin Tanrı'ya yönelik algısını olumlu veya olumsuz yönde gelişmesini etkilemektedir. Bir dine inanan kişi, o dinin Tanrı tasavvurundan etkilenerek bir Tanrı imgesi geliştirebilir. Birey, Tanrı'ya ilişkin duygu ve düşünceleri ile de kendine özgü bir tasavvuru oluşturur. Açıkçası Tanrı inancı kişinin kendi dini eğilimleri ve kutsal olana bağlanma isteğinin farkına varması ile oluşur. Diğer bir deyişle Tanrı algısı kişinin sosyo-kültürel çevresinden, aldığı eğitimden ve içsel yaşantılarından etkilenmektedir (R. Aydın, 2010).

Piaget'nin gelişimsel dönemleri incelendiğinde 7-11 dönemde çocuğun "formal işlemsel dönem"e girdiği ve 11 yaş sonralarında dini olarak kendi kararlarını vermeye başladıkları dönem olarak değerlendirilebilir (Paloutzian, 1996).

Jung (1932), nevroz bozukluğunun önemli sebepleri arasında dinin yokluğu olduğunu söylüyor (Akt: Güngördü, 2001). Jung, ayrıca Freud'un sekülerist yaklaşımına karşı çıkmaktadır. O çalışmalarında sevgi ve çalışmayı kullanmıştır. Kişi yalnızca kendi değildir. Kendine ait özellikler yalnızca birer semboldür. Tanrı ile bütündür, tamdır, şeklinde açıklamaktadır (Akt: Spero, 1992).

Malony ve Spilka (1991)'nin psikoanalitik sürecinde bireyin inanç ve inançsızlık serüveni çevredekiler tarafından dolaylı ya da doğrudan aktarılmıştır. Bu durum Tanrı tasvurunu da oluşturmuştur. Ayrıca bu durum bir taraftan kişinin diğer bireylere duyduğu sevgi ve nefret duygularının inanç ile bağlantı kurmasına da sebep olmuştur. Tanrı'ya karşı çocukluğumuzda hayatımızda etkisi olan kişiye duyulan duygu ile özdeşleme oluşmaktadır.

Diğer taraftan sevgi içerisinde büyüyen ancak dindar olamayan bir ailenin Tanrı ihtiyacının oluşması da az bir ihtimal lakin problem çözmek için başvuracağı kaynaklar içerisinde çabuk kabul görebilir olduğu bilinmektedir (Güngördü, 2001).

James (1985), birey dua ettiği zaman, yani görünmeyen gerçeklerle bağlantı kurduğunda bireyde fark edilebilir etkiler olduğunu ifade etmiştir. İnanan insanların görünmeyen gerçeklikle kurduğu bağ ile daha fazla manevi haz duyarak diğer

insanlara karşı merhamet duygusu ile yaklaşmaya başlamaktadır. Ayrıca hayata karşı daha ümitli olduklarını ve boşluk duygusundan kurtulduğunu ifade etmiştir.

Çalışmalarda görüldüğüne göre, boşluk gibi bir kavram ile sık sık karşılaşan ergenlerde Tanrı'yı olumlu algılama seviyesi arttıkça sosyal kaygı düzeyinde azalma görülmektedir. Bu sonuç, Tanrı'yı seven, rahatlatan, bağışlayan, huzur veren, cezbeden bir Tanrı olarak algılamanın gençleri rahatlattığı ve kaygı seviyelerini düşürdüğünü göstermesi açısından önemlidir. Yeni durumlarla karşılaşan ergenlerin sosyal yönden kaygı yaşamaları ile güven ve huzur veren Tanrı algısı arasında pozitif yönlü bir ilişki çıkmıştır. Bu bulgu, yeni insanlarla tanışırken tedirgin olan, çok iyi tanımadığı yaşlılarıyla konuşurken heyecanlanan ve başkalarının yanında yeni bir şeyler yapmaya çekinen ergenlerin Tanrı'yı her zaman güvenebilecekleri tek kaynak olarak gördükleri şeklinde yorumlanabilir. Bu sonuç, ergenlerin Tanrıyı düşünüp huzur bulduğu, Tanrının her zaman koruduğuna inanarak kendilerini rahatlattıklarını ortaya koymasından da önemlidir (Uysal, Batan, Baş ve Zafer, 2014).

2.1.2.3. Bireyin, Tanrı ile Bağlanma İlişkisi

Canlılar bağlanma ilişkisi sonrasında fiziksel ve psikolojik olarak güvende hisseder. Bu güven yaşanan zorluklara karşı hayatta kalma fırsatı tanır. Erken dönemde sağlıklı bir şekilde temeli atılan bağlanma ilişkisi, ileride tecrübe edilen arkadaşlık, eşlik, ebeveynlik gibi yakın ilişkilerde sağlıklı ilişkiler kurulmasına zemin hazırlar. Benzer bir şekilde bağlanma ilişkisi sayesinde Tanrı ile kurulan bağın da tohumları atılır. İnsanoğlu hayatta karşılaştığı zorluklar karşısında Tanrı'ya sığınır. Böylelikle, Tanrı sayesinde hissedilen psikolojik destek ve güven duygusu, hem bireyin mücadele azmini artırır hem de sağlıklı bir şekilde hayatta kalmasını sağlar (Subaşı, 2012). İnsanoğlunun doğumundan itibaren anne ile güvenli bağlanması Tanrı ile olan ilişkisinde etkilidir (Güngördü, 2001)

Kirkpatrick (2005), bireylerin sıkıntılı ve stresli zamanlarda Tanrı ile ilişki içerisinde olduklarını ifade etmeleri söz konusu ilişkinin hakikaten bir bağlanma ilişkisi olup olmadığı sorusunu gündeme getirir. Bu soru 'Tanrı'ya Bağlanma' konusunu aydınlatılabilmek adına iyi bir başlangıç noktasıdır (Akt: Subaşı, 2012). Bu noktada, Ainsworth'ün bağlanma ilişkisine ilişkin yaptığı çalışmasında, anneler ile

çocukların yaşadığı güvenli bağlanma ileriki yıllardaki bağlılığı etkilemektedir (Akçakaya, 2011). Çünkü Tanrı ile olan ilişkinin bağlanma olduğunu idrak etmek açısından oldukça önemlidir (McDonald, Beck, Allison ve Norsworth, 2005).

Bebeğin hayatının ilk yıllarında güven duygusunu, fiziksel açıdan kendi kendine yetememe durumu söz konusu olduğundan bakım verene fiziksel anlamda yakın olma çabası şeklinde kendini gösterirken, yaş ilerledikçe kazanılan fiziksel otonomi ile beraber bağlanma nesnesinin yakınlığını psikolojik olarak hissetmek yeterli gelmeye başlar. Benzer durum Tanrı ile olan ilişki için de geçerlidir. Mümin birey, tehdit ve sıkıntı içeren zamanlarda Tanrı ile psikolojik bir yakınlık arayışı içine girer. Bireyin Tanrı'nın ulaşılabilirliğine ve olumlu tepkiselliğine olan inancı, Tanrı'ya güvenli bir zemin olarak kullanarak sıkıntıları daha rahat göğüslemesine yardımcı olur. Bu durum neredeyse tüm dinler için geçerlidir (Bradshaw, Ellison ve Marcum, 2010).

Tanrı'ya kaygılı tarzda bağlanmış bireylerin dindarlıkları, emin bir şekilde içsel olarak hissedilen ve Tanrı'ya dair olumlu imgelerin hakim olduğu bir dindarlık değildir. Kaygılı tarzda bağlanmış bireylerin kendilik algıları olumsuz olduğu için, Tanrı ile ilgili mevcut şüpheleri, kendilerini sevgiye veya korunmaya değer görmemelerinden kaynaklanıyor olabilir. Dolayısıyla, kaygılı tarzda bağlanmış kişiler dindar kişiler olsalar dahi zihinsel açıdan kendilerini tanımlamada problemlidir olduğundan hem içsel hem dışsal yönelimli tam bir dindarlık geliştiremiyor olabilirler. Tanrı'ya kaygılı bağlanmış bireyin, Tanrı'nın kendisini sevmediği veya cezalandırdığı gibi düşüncelerle olumsuz dini başa çıkma tekniklerini kullanması muhtemeldir (Subaşı, 2012).

Normal şartlar altında, dindar ebeveyne sahip olan ve ebeveynine güvenli bağlanmış bireyler en dindar grubu oluşturmaktadır. Ancak, dindar ebeveyni olup, ebeveynine güvensiz bağlanmış bireyler Tanrı'ya güvensiz bağlanmaya daha yatkın olmaktadır. Benzer şekilde, ebeveyni dindar olmayan veya az dindar olan ve ebeveynine güvenli bağlanmış bireyler ikame süreciyle birlikte Tanrı'ya güvensiz bağlanırken, dindar olmayan veya az dindar ebeveyne güvensiz bağlanmış bireyler Tanrı'ya güvenli bağlanmaya daha yatkındırlar. Sonuçta, ebeveynler ile kurulan

bağlar bireyin Tanrı ile bağına kuvvetli bir etki yapmaktadır (Subaşı, 2012). Buna göre güvensiz bağlanma ilişkisi olan bireyler, ilk dönem anne çocuk ya da bakıcı ilişkisinde meydana gelen bu eksikliklerini Tanrı'ya bağlanarak telafi ederler (Korkmaz, 2012).

Yetişkin örneklem üzerinde yapılan bir araştırmada, Tanrı'ya güvenli ve kaygılı bağlanmanın stres duyguları ile ilişkili sonuçlar verdiği; Tanrı ile kurulan yakın iletişimin stres düzeyi ile pozitif yönde ilişkili olduğu görülmüştür. Ayrıca bu araştırmada, güvenli bağlanmanın stresle negatif ilişkisi, kaygılı bağlanmanın ise stresle pozitif ilişkisi olduğu gözlenmiştir (Bradshaw, Ellison ve Marcum, 2010; Akt: Korkmaz, 2012).

Tanrı'ya olan güçlü bağların insanların yaşadığı yalnızlık duygusundan uzaklaştırarak, kişinin bölünmüş haline bir uyum ve bütünlük getirdiği ifade edilmiştir. Ayrıca kişilikleri güçlü olan bireylerin güçlü inançları olduğu söylenmektedir (Hökelekli, 1998).

Allah korkusu yaşayan bireylerin ibadet etmeye yönlenebileceğini söyleselede, öğrencilerin Allah sevgisinin daha baskın olduğunu ifade etmişlerdir. Çünkü insan sevdiği kişiye güven duyar ve onunla daha rahat iletişim içinde olur. Kişinin Tanrı inancında sevgi unsuru korku unsuruna göre daha etkili olduğu gözlemlenmiştir (Albayrak, 1995).

Tanrı ile bağlanma bireyin çocukluğunda aileyi modellemeye ve bir taraftan da aileyi taklit etmeye yöneliktir (Güngördü, 2001). Aile ve akran grubunun Tanrı'ya olan ilişkiyi etkileyebilmektedir. Aile kişinin ibadetlerin devamlılığında akran gruplarının ise gönüllüğü artırmada etkilidir (Hoge ve Petrillo, 1978). Bireyin Tanrı ile ilişkilerinde aile üyelerinin inanç konusunda uzlaşması gerekmektedir. Böylece model oluşturulacaktır (Nelsen, 1981).

Bir çalışmada, bağlanma tarzları ile Tanrı'ya bağlanma tarzları arasındaki ilişkiyi Türk örneklemini üzerinde incelemek amaçlanmıştır. Çalışmaya Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde eğitim gören 109 kişi ile İstanbul şehrindeki çeşitli üniversitelerde ilahiyat dışı bölümlerde okuyan 104 kişi katılmıştır. Tanrı'ya

kaçıngan bağlanma tarzı ile kaygılı yetişkin bağlanma tarzı arasında kısmen anlamlı bir ilişki bulunurken, özellikle yetişkinlikte kaygılı bağlanma ile Tanrı'ya kaygılı bağlanma arasında oldukça anlamlı bir ilişki bulunmuştur (Subaşı, 2012).

2.1.2.4.Yapılan Araştırmalar

2.1.2.4.1. Ülkemizde yapılan araştırmalar

Ergenlik dönemi ile birlikte yaşanan psikolojik etkilerin azaltılmasında da dinin etkisi vardır. Ergenin yaşadığı yalnızlık durumlarında genellikle erkeklerin Allah'ı içlerinde yalnızlıklarını gideren bir sırdaş olarak gördükleri; kızların ise daha çok sevgi yönüne yöneldiği görülmektedir (Fırat, 1966).

Bacanlı (1995), Konya Selçuk Üniversitesinde 77 öğrenci ile yapılan çalışmada Allah'ı sıfatlandırmalara göre verdikleri cevaplar genellikle Affedici olmuştur. Kızlar en çok Güvenilir sıfatını söylerken; erkekler genellikle Güçlü sıfatı ile değerlendirmişlerdir. Genel olarak Allah'ı cezalandırıcı değil, Sevilen olarak nitelendirmişlerdir.

Albayrak (1995) “ergenlikte dini gelişiminde sevgi ve korku motifinin oluşumu” başlıklı araştırmasında çocukların aile de aldıkları dini eğitimlerin yetersiz olduklarını gözlemlemiştir. Çalışma grubunda yeterli diyen oran %13.3 iken yetersiz olduğunu belirten oran ise %86.7'dir. Aileler yeterli şekilde dini bilgi vermemektedir. Ayrıca verilen bilgilerinde genellikle korku, zorlama ve baskı içerdiği; bu oranda araştırmada sevgi metodu ile anlatılanlar %26.6 iken, korku motifi ile anlatılma oranı ise %64.6 olarak gözlemlenmiştir.

İmam Hatip Lisesinde okuyan öğrenciler üzerinde yapılan bir çalışmada, şu şekilde dikkat çekici sonuçlara ulaşılmıştır: Okulun dini eğitim odaklı bir kurum olmasına rağmen öğrencilerin aldıkları dini eğitimin manevi hazzı sağlamadığını ifade etmişlerdir. Öğrencilerle yapılan görüşmeler sonucunda aileden, okuldan aldıkları dini eğitimin daha çok baskı ve korku yoğunluğunda verildiğini söylemişlerdir. İmam Hatip Lisesi öğrencilerinin ibadetlerine daha düzenli katılabileceklerini düşünen araştırmacıların bu düşüncelerine karşı ibadetlerine

düzenli olarak katılmadıkları sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmacı bu durumu sevgi yetersizliğine bağlamaktadır. Araştırma sonucuna göre korkuya yönelik verilen mesajların inanç boyutundaki puanları artırdığını, korkunun duygusal bir rol oynadığı düşünülerek kısa süreli bir etki gösterdiğini ve farz ibadetlere olan katılımı arttırdığı sonuçlarına ulaşılmıştır. İsteğe bağlı olarak yapılan nafile ibadetler de ise sevgi ve korku mesajlarının etkili olduğu ancak daha çok sevgi mesajlarının daha çok etkili olduğu görülmüştür. Dua yönünden ise korku mesajlarının kişiyi sıkıntı ve ihtiyaç halinde duaya yönlendirdiği ancak sevgi mesajlarının sonucunda ise düzenli ve sık sık yapıldığı görülmüştür (Albayrak, 1995).

Güngördü (2001), Allah'a atfedilen özellikler ile depresyon arasındaki ilişkiyi incelemiştir. İlahiyat ve sosyoloji öğrencileri üzerinde yaptığı çalışmada Spilka ve Allport tutum ölçeklerini kullanmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre, ilahiyat öğrencileri sosyoloji öğrencilerine göre daha içe dönük ve inançlarını daha bireysel yaşadıkları bulunmuştur. Diğer bir sonuçta ilahiyat öğrencileri Allah'ı daha olumlu ve üstün sıfatlarla tasavvur etmektedirler. Buna karşı sosyoloji öğrencileri Allah'ı daha olumsuz sıfatlarla tanımlamışlardır ki, bunun nedeni olarak hayatlarında yaşadıkları olumsuzlukları Tanrı ile ilişkilendirmeleridir. Tanrı'yı sıcak ve yakın algılayan bireyler, Tanrı'ya karşı iyimser olabilirken; uzak ve soğuk algılayan bireylerin karamsar yaklaşım gösterebilmektedirler.

Koç'un (2004), Bursa ilinde dört ayrı ortaöğretim kurumunda 450 ergen üzerinde yaptığı dua ve ibadetin ruh sağlığı üzerindeki etkisini araştırdığı çalışmada; Tanrı'ya olan inancın yoğun olarak yaşayan bireylerin diğer gruba göre ruh sağlığı olarak daha dirençli oldukları görülmüştür. Sıkıntılarını dua ederek ibadetlerini yaparak güç aldıkları görülmüş. Ergenlerde duaya devam ettikleri sürece, düzenli olarak ibadetlerini yerine getirmeleri sonucunda ruh sağlıklarının bunlara bağlı olarak olumlu olduğu, içten ve samimi yapılan ibadetlerin kişiye huzur verdiği tespit edilmiştir.

Özdoğan (2006)'ın Pastoral Psikolojiyi ele aldığı çalışmada yapılan psikolojik danışmanlık yanında manevi bakış açısının kişiye farklı algılama geliştirdiğini ifade etmiştir. Bununla ilgili yaptığı çalışmada şu örneği vermiştir:

‘Serap adlı kişi 1999 yılında ailesiyle birlikte Gölcük’te bir tanıdığının düğününe gider. Gölcük’te yaşanan deprem sonrasında eşi, kızları, yeğeni ve annesini kaybeder. Kendisinin de parmakları ezilmiş ve kesilmiştir. Bu olayda eşini gitmeye zorladığı için kendini suçlamaktadır. Evine girmekte ve eşyalara dokunmakta zorluk yaşamaya başlamıştı. Çocuklarını da kaybettiği için tüm mal varlığını kaybederek maddi açıdan da zorluk yaşamaya başlamıştır. Ayrıca eşinin ailesi de onu suçluyordur. Özdoğan, kendisinin yaptığı konferans sonucunda Serap’ın yardım istemesiyle tanışmışlardır. Serap ile ilk görüşmesinde kendinin farkındalığını artırmayı ve “Allah kimseye gücünden fazla yük yüklemez” (Bakara, 2) ayeti söylenmiştir. İslam’a göre insanların öldükten sonra da ruhlarının birleştiği ve ayrılmadığı bundan dolayı da şimdi güzel işler yaparak yapılanların onlarla buluşunca paylaşılabilceği anlatılmıştır. Hedeflediği ve yapacağı işler konusunda desteklenmiştir. Serap çocukların diğer alemde ne yapacağını merak etmiş ve bu konularda sorular sormuş hatta bazen dayanmayarak intihar girişimlerinde bulunmuştur. Bunların üzerine Özdoğan, dünya ile diğer alemin zaman kavramının aynı olmayacağını, bu dünyada uzun yılların diğer alemde kısa olacağını ifade etmiştir. Ayrıca ruh ile beden farklı olduğunu acının ruh ile duyulduğunu ancak bedende yaşanan acının ruh da devam edeceği ifade edilmiştir.

Serap hayata bağlanmaya başlamasıyla ilgi ve yeteneklerinin peşinden gitmeye başlamıştır. Umre ziyareti yaparak daha rahatladığını ifade etmiştir. Artık yaşadığı acıları daha kolay kabullenerek şükrediyor. Maddi ve manevi rahatlığa kavuştuğunu söylüyor.’ Özdoğan (2006) yaptığı çalışmasında görüldüğü gibi psikolojik desteğin yanında manevi desteğin travma sürecinde etkisi olduğunu kişinin benlik duygusunu geliştirdiğini söylemiş. Bireyin Allah’a olan inancının olumluya gitmesi psikolojik olarak daha sağlam kalabildiğini gösteriyor.

Şahin (2008), gerçekleştirdiği bir araştırmasında; ergenlerde dindarlık ile empatik eğilim arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulmuş, dini inancını yüksek olan bireylerin diğer insanlara karşı daha hassas oldukları ortaya çıkmıştır.

Yapılan başka bir çalışmada kadın sığınma evinde yaşayan şiddet görmüş kadınlar ile eşiyle birlikte yaşayan şiddet görmüş kadınlar arasındaki psikolojik

dayanıklılık ve bağlanma durumlarının karşılaştırılması yapılan çalışmasını Anadolu Yakasında ikamet eden, eşiyle birlikte yaşayan şiddet görmüş 30, kadın sığınma evinde yaşayan şiddet görmüş 30 kadın oluşturmuştur. Yapılan bu araştırma sonuçlarına göre, kadınların olası şiddet durumlarında Kadın sığınma evinde yaşayan katılımcılar evi terk etme ve polis çağırma gibi şiddet olgusuna karşı ayakta kalmaya çalışan tepkiler vermiş. Eşiyle birlikte yaşayan katılımcılar bir şey olmamış gibi davranma, şiddet uygulayan eşle konuşmaya çalışma, susarak eşin öfkesinin geçmesini bekleme, kendi davranışlarını gözden geçirme ve yaşadıklarının sona ermesi için Allah'a sığınma gibi tepkiler verdikleri gözlenmiştir (Gökmen, 2009).

İlahiyat öğrencileriyle yapılan başka bir çalışmada, inancı olan insanın inandığı Yaratıcısıyla kurduğu ilişkinin nasıl olduğu ve Yaratıcısını nasıl algıladığına dair sorulara cevaplar aranmıştır. Çalışmanın sonuçlarına göre korku merkezli bir algıya sahip bireylerin hayatı bir imtihan olarak algıladıkları belirtilmiştir. Bu düşüncenin insanlarda kaygı ve stres oluşturduğu yaşanan olaylardan tam olarak faydalanılmadığı fikri ortaya atılmıştır. Bilişsel psikoloji de bireyin algılama şekli ve olaylara verdiği anlamlar önemlidir. Bir durumu stres verici ya da stressiz olarak algılamak kişiye aittir (Özdoğan, 2010, Akt: Dinvar, 2011).

Yapılan diğer bir çalışmada psikolojik iyi olma hali ile Tanrı'ya güvenli bağlanma, Tanrı algısı, Tanrı ile ilişkiler ve kendilik algısı arasında pozitif ilişkiler gözlenmiştir. Diğer taraftan Tanrı'ya kaygılı bağlanma, ölüm kaygısı ve boyun eğicilik ile psikolojik iyi olma arasında negatif ilişki çıkması, bu değişkenlerin psikolojik iyi olma ya da sağlık üzerinde olumsuz bir ilişki gösterdiği şeklinde yorumlanabilir (Korkmaz, 2012).

Başka bir çalışmada, ergenlerde öfke duygusunun; benlik algısı, Tanrı Algıları, suçluluk ve utanç duyguları arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmanın örneklemini 1536 ergen oluşturmuştur. Araştırmada katılımcıların Tanrı algıları, benlik algıları, suçluluk ve utanç duygular ile kişiler arası öfke ve öfkeye yol açan durumlar değerlendirilmiştir. Kendilik algısı ve Tanrı algısı ile öfkeye ilişkin davranışlar arasında aynı yönlü ilişki bulunurken; Tanrı algısı öfkeye yol açan

etkenler, kişiler arası öfke davranışları arasında ters yönlü bir ilişki bulunmuştur (Kula, 2012).

Erdoğan'ın 2014 yılında yaptığı araştırmasında çalışma grubunun Tanrı Algısı puanlarının oldukça yüksek olduğu görülmektedir. Bu da öğrencilerin sevgi yönelimli bir Tanrı algısına sahip olduğunu ve Allah'ı olumlu bir şekilde algılamaya korku yönelimli ve olumsuz niteliklerle algılamaktan daha istekli olduklarını göstermektedir. Yani din kurallarına sıkı sıkıya bağlı olmak ve bu kuralların değiştirilmesine kapalı olmak ile sevgi yönelimli bir Allah algısına sahip olmak birbirini desteklemektedir. Kişinin Allah'a karşı duyduğu yoğun sevgi ve güven duygusunun onu aynı zamanda din kurallarına uymaya da yönlendirdiği düşünülebilir. Allah'ı çok seven ve ona güvenen birey bunun sonucunda din kurallarına bağlılığa önem veriyor olabilir.

Yapılan başka bir çalışmada yaşamı sürdürme nedenlerinin Tanrı algıları ile olan ilişkisi incelenmiştir. Araştırma teorik olarak bağlanma kuramını esas alarak bireyin yaşantısının ilk dönemlerindeki anne veya bakıcı ile olan temel bağlanma durumunu, yetişkinlik döneminde başkaları ile ve yaratıcısı ile kurduğu ilişkinin temelini oluşturduğunu savunmaktadır. Çalışmanın amacı olarak bireyin yaşamı sürdürürken Tanrı'yı algılama ve çocukluk döneminde Tanrı'nın anlatılışı ile ilişkisi oluşturmuştur. Araştırma sonuçlarına göre yaşamı sürdürme nedenleri ile bağlılık Tanrı algısı ve Tanrı anlatısı ile anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir (Kartopu, 2014).

Yapılan bir araştırma da yetişkin bağlanma biçiminin Tanrı algısı üzerindeki etkisi incelenmiştir. Araştırmanın örneklemini 20-60 yaş aralığında oluşan 384 kişiden meydana gelmiştir. Araştırma sonucuna göre bağlanma stilleri ile Tanrı algısı arasında çok da az anlamlı ilişki bulunmuştur. Güvenli bağlanma stiline sahip Müslüman bireylerde olumlu Tanrı algısı çıkmıştır. Bunu şu şekilde de yorumlanmıştır. Güvenli bağlanma olumlu Tanrı algısını oluşturabildiği gibi, olumlu Tanrı algısı güvensiz bağlanmayı, güvenli bağlanmaya döndürebiliyor (Kış, 2018).

2.1.2.4.2. Yurtdışında yapılan araştırmalar

Lowe ve Braten (1966), Tanrı'ya olan bağlılığın artması ile birlikte hastanede yatma sürelerinin kıaldığını gözlemlemişlerdir (Akt: Güngördü, 2001).

Erkek çocuklar, otorite olarak kız çocuklarına göre erkek otorite figürününe daha yatkın oldukları bulunmuş. Erkek çocukları Tanrıyı daha erkek düşündüklerinde yakın ve ilgili; kız çocukları Tanrı'yı erkek figürü ile düşündüklerinde ise daha soğuk ve ilgisiz olduklarını düşünmekte. Kız olarak algıladıklarında ise tersi durum söz konusu olabilmektedir (Eshleman, Dickie, Merasco, Shepard ve Johnson, 1999).

Psikolojik ve tıbbi literatür incelendiğinde bireyin sağlığı üzerinde din ve maneviyatın etkisi açık bir şekilde görülmektedir. Dinin fiziksel ve ruh sağlığı üzerindeki yapılan araştırmalar sonucunda olumlu olarak etkisi olduğu ortaya çıkmıştır (Seybold ve Hill, 2001).

Bireyin şiddetli acılar çekmesinde, Tanrının yardım edici olarak algılanması yaşadığı zorluklarla daha kolay baş edebildikleri ortaya çıkmıştır. Buna benzer yapılan bir çalışmada prostat kanserine yakalanmış bireylerde de dini inanç ile olan ilişkilerinin yardımcı olduğu görülmüştür (Gall, 2004).

Psikiyatri araştırmalarında din ve maneviyat giderek daha etkili olabilmektedir. Birçok yapılan çalışmada psikoz, histeri ya da başka rahatsızlıklarda etkisini görebilmekteyiz. Akıl rahatsızlığı olan birçok hastanın dine, Tanrı'ya sığınarak rahatladıklarını ifade etmişlerdir. Klinisyenler de din konusunda hassas davranarak hastaların daha sağlıklı iyileşme süreçlerine katkı sağlayabilirler (Koenig, 2009). Güçlü bir iman ile çeşitli psikolojik rahatsızlıklar (paranoya, depresyon), şiddet arasında negatif bir ilişki olduğunu söylemektedirler (Salsman ve Carlson, 2005).

De Ross, Miedema ve Iedema (2001), yapılan başka bir çalışmada öğrencinin öğretmen ile olan olumlu ilişkisinin, sevgi yönelimli Tanrı algısıyla pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu gözlemlenmiştir (Akt: Subaşı, 2012).

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümünde sırasıyla araştırmanın modeli, evreni-çalışma grubu, araştırmada kullanılan veri toplama araçları, verilerin toplanma işlemleri ile ilgili bilgilere yer verilmiştir.

3.1. ARAŞTIRMA MODELİ

Bu araştırma, 14-18 yaş ergenlerin Tanrı algısı ile psikolojik sağlamlık düzeylerinin arasında anlamlı bir ilişkinin olup olmadığını ve çeşitli demografik (cinsiyet, yaş ve okul türü) değişkenlere göre farklılaşıp farklılaşmadığını gözlemek için hazırlanan genel tarama modelinin bir alt türü olan ilişkisel tarama modelidir. İki veya daha fazla değişken arasındaki oluşan değişimin durumunu ve derecesini belirlemek için yapılan araştırma modelleri ilişkisel tarama modeli olarak tanımlanmaktadır (Karasar, 2011).

3.2. ÇALIŞMA EVRENİ-ÇALIŞMA GRUBU

Araştırma evrenini 14-18 yaş grubu lise öğrencileri oluşturmaktadır.

Araştırmanın çalışma grubunu, amacına uygun olarak 2016–2017 eğitim öğretim yılında Konya İl ve ilçelerinin ortaöğretim kurumlarında eğitim öğretimine devam eden ve tesadüfî küme ile seçilen ortaokul 8, lise 1, lise 2, lise 3 ve lise 4. Sınıf öğrencileri üzerinde gerçekleştirilmiştir.

Araştırmanın örneklem grubunun genel yapısını ve özelliklerini tanımak amacıyla, Kişisel Bilgi Formu çalışma grubuna verilmiştir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin cinsiyet, yaş, okul değişkenlerine göre frekans ve yüzdelik değerleri aşağıdaki tabloda (Tablo 1) gösterilmiştir.

Tablo 1 Ergenlerin Demografik Özelliklerine İlişkin Frekans ve Yüzde Dağılımları

	Kategoriler	f	%
Cinsiyet	Kız	572	64,0
	Erkek	322	36,0
Yaş	14	183	20,5
	15	209	23,4
	16	283	31,7
	17	169	18,9
	18	50	5,6
Okul Türü	Meslek ve Teknik Lise	50	5,6
	İmam Hatip Lisesi	273	30,5
	Diğer	571	63,9
Toplam		894	100,0

Tablo-1'e bakıldığında ergenlerin demografik özelliklerine ilişkin dağılımlarının incelendiği görülmektedir. Ergenlerin cinsiyetlerine göre dağılımlarına bakıldığında 572 (%64,0) kız ergen ve 322 (%36,0) erkek ergen bulunmaktadır. Ergenlerin yaşlarına göre dağılımlarına bakıldığında 14 yaş düzeyine sahip olan 183 (%20,5) ergen, 15 yaş düzeyine sahip olan 209 (%23,4) ergen, 16 yaş düzeyine sahip olan 283 (%31,7) ergen, 17 yaş düzeyine sahip olan 169 (%18,9) ergen ve 18 yaş düzeyine sahip olan 50 (%5,6) ergen bulunmaktadır. Ergenlerin öğrenim gördükleri okul türlerine göre dağılımlarına bakıldığında, meslek ve teknik lisede öğrenim gören 50 (%5,6) ergen, imam hatip lisesinde öğrenim gören 273 (%30,5) ergen ve diğer lise türünde öğrenim gören 571 (%63,9) ergen bulunmaktadır. Genel itibari ile araştırmaya katılan 894 (%100,0) ergen bulunmaktadır.

3.3. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

3.3.1. Ergen Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği (Epdö)

Ölçek ergenlerin psikolojik dayanıklılık düzeylerini ölçmeye yönelik geliştirilen ve bireyin kendisi hakkında bilgi vermesi esasına dayalı olan bir ölçme aracıdır. Ölçek 29 madde ile 'aile desteği(7 madde)', 'akran desteği (5 madde)', 'okul desteği (5 madde)', 'uyum (4 madde)', 'mücadele azmi (5 madde)', 'empati (3 madde)' olmak üzere altı boyuttan oluşmaktadır.

Psikolojik dayanıklılık kavramıyla ilgili yapılan çalışmalar incelenmiş ve bu kavramla ilişkili olan kavram ve boyutlar tespit edilmeye çalışılmıştır. Dayanıklılık kavramıyla ilgili olarak geliştirilmiş ya da uyarlanmış yerli ve yabancı ölçekler gözden geçirilmiştir. Bu çalışmada araştırmacı tarafından 30 kişilik bir ergen gurubuna sözlü ve yazılı olarak Psikolojik dayanıklılık kavramı açıklanmış ve kendilerinden psikolojik dayanıklılığı düşük ya da yüksek bireylerin özellikleri ya da bununla ilgili bir kompozisyon veya öykü yazmaları istenmiştir. Ergenlerin yazılı geri bildirimleri değerlendirilmiş ve maddelerin bir kısmında bu ifadelerden alınmıştır. Literatürden, benzer ölçeklerden ve ergenlerin geri bildirimlerinden elde edilen verilerle 110 maddelik bir havuz oluşturulmuştur. Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik bölümünden 3 öğretim üyesine, 3 psikolojik danışmana, 2 ölçme ve değerlendirme uzmanına ve son olarak Türkçe dil bilgisine uygunluğu ve maddelerin açıklık ve anlaşılabilirliğini değerlendirmek üzere 4 Türk Dili ve Edebiyatı uzmanına maddeler incelenmiş ve alınan uzman görüşleri neticesinde 20 madde havuzdan çıkartılmıştır. Pilot uygulama için seçilen 50 ergene 90 maddelik ön deneme formu uygulanmış ve ergenler tarafından anlaşılmadığı fark edilen, sıklıkla boş bırakılan ve yapılan genel değerlendirme sonrası işlemediği düşünülen 9 madde de ölçekten çıkartılmış ve 81 maddelik deneme formu oluşturulmuştur.

Açımlayıcı faktör analizi sonucunda toplam varyansın %56,99'nu açıklayan 6 faktörlü bir yapıdan oluşan 29 maddelik bir ölçek elde edilmiştir. Aile desteği boyutu toplam varyansın %23,26'sını açıklamakta ve faktör yükleri .71 ile .79 arasında, akran desteği boyutu toplam varyansın %9,81'ini açıklamakta ve faktör yükleri .67 ile .78 arasında, okul aile desteği boyutu toplam varyansın %8,06'sını açıklamakta ve faktör yükleri .67 ile .78 arasında, uyum alt boyutu toplam varyansın %7,25'ini açıklamakta ve faktör yükleri .57 ile .82 arasında, mücadele azmi alt boyutu toplam varyansın %4,54'ünü açıklamakta ve faktör yükleri .51 ile .70 arasında, ve empati alt boyutu toplam varyansın %4,08'ini açıklamakta ve faktör yükleri .64 ile .76 arasında değişmektedir.

Ölçeğin güvenilirliğini test etmek amacıyla çalışma evreninden random olarak seçilen 38 lise öğrencisine ölçek bir ay ara ile yeniden uygulanmıştır. Birinci ve ikinci uygulamadan alınan puanlar arasındaki korelasyon .87 olarak

bulunmuştur. Ölçeğin tamamı için .87 , “aile desteği” boyutu için .89 , “akran desteği” boyutu için .84 , “okul desteği” boyutu için .81 , “uyum” boyutu için .70 , “mücadele azmi” boyutu için .67 ve “empati” boyutu için ise .61 bulunmuştur. Bu bulgular ölçeğin iç tutarlılığının kabul edilebilir düzeyde olduğunu göstermektedir (Bulut, Doğan ve Altundağ, 2013).

3.3.2. Tanrı Algısı Ölçeği

Araştırmada, araştırmacı tarafından hazırlanan 32 maddelik Tanrı Algısı Soru Formu kullanılmıştır. Form 5li Likert tipi olarak hazırlanmıştır. Formu oluşturan soruların yarısı Seven ve Affedici Tanrı'yı; yarısı da Cezalandıran Tanrı'yı niteleyen maddelerden oluşmuştur. Form maddeleri oluşturulurken seçkisiz olarak belirlenen bireylere Tanrı algıları sorulmuş ve bu konuda bir kompozisyon yazmaları istenmiştir. İlgili literatür incelenerek ölçek ifadeleri yazılmış ve form 32 madde ile analize hazır hale getirilmiştir.

Ölçek maddeleri hazırlanırken Tanrı algısı olumlu ve olumsuz olarak ikiye ayrılmış, bu boyutları belirlemede de iki tip yönelim belirlenmiştir. Bunlar Tanrı'ya sevgi yönelimi ve korku yönelimidir. Korku yönelimli Tanrı algısında “Cezalandıran, Affetmeyen, Uzak, Korkutucu Tanrı ile ilgili ifadeler; sevgi yönelimli Tanrı algısında ise “Affeden, Şefkatli, Çok Seven, Güvenilir Tanrı” ile ilgili ifadeler ölçek maddelerini meydana getirmiştir. Ölçekteki ifadelerin bu yönelimleri karşıladığını sınamak için konusunda uzman olan akademisyenlerden her bir ifadenin hangi yönelimi (Sevgi X Korku) ölçtüğünü belirtmeleri istenmiş; tüm yorumlar göz önüne alınarak ölçeğin geçerlik analizi gerçekleştirilmiştir.

535 kişilik örnekleme uygulanmıştır. Ölçek maddelerinin belirlenen boyutları ölçüp ölçemediğinin belirlenmesi için konusunda uzman akademisyenlere tüm ifadeleri bu yönden değerlendirmeleri istenmiş ve ölçeğin kapsam geçerliği gerçekleştirilmiştir. Ayrıca form maddeleri Kısa Semptom Envanteri puanlarına göre de incelenmiştir. Uygulamada elde edilen verilerin analizi sonucunda 22 maddenin işler ve geçerli maddeler olduğu gözlenmiş ve ölçek bu ifadelerden oluşmuştur. Ölçeğin güvenilirlik katsayısı .83 olarak bulunmuştur. Bu değer oldukça güvenilir bir ölçek olduğunu göstermektedir. Faktör yapısı incelendiğinde, ölçeğin beş faktörden

oluştugu bulunmuştur. Tüm faktörler toplam varyansın % 55,6'sını açıklamıştır. Analizler sonucunda Tanrı Algısı Ölçeği (TA)'nin güvenilir ve geçerli bir ölçek olduğu görülmüştür (Güler, 2007a).

3.3.3. Kişisel Bilgi Formu

Ergenlerin Tanrı algısı ve psikolojik sağlamlık düzeylerini etkilediği düşünülen bazı demografik değişkenlere ait verilerin elde edilmesi amacıyla, araştırmacı tarafından “Kişisel Bilgi Formu” hazırlanmıştır. Bu formda öğrencilerin cinsiyeti, yaşı, kardeş sayısı, anne öğrenim durumu, baba öğrenim durumu, ailenin türü, okul türüne ilişkin oluşturulmuş sosyo-demografik özellikleri içeren sorular yer almaktadır.

3.4. VERİLERİN TOPLANMASI VE ANALİZİ

3.4.1. Verilerin Toplanması

Araştırma verileri 2016-2017 eğitim-öğretim yılı Konya il ve ilçelerinde bulunan ortaokul ve ortaöğretim kurumlarında öğrenim gören öğrencilerden elde edilmiştir. Katılımcılardan veri toplama işlemi sınıf ortamında genellikle araştırmacı tarafından gerçekleştirilmiştir. Veri toplama uygulamasına geçmeden önce katılımcılara araştırmanın amacı, kullanılan ölçme araçlarının nasıl cevaplanacağı hususunda gerekli ön bilgiler verilmiş ve gönüllülük esas alınmıştır. Uygulama işlemi yaklaşık olarak 15-20 dakika sürmüştür. Ölçekler analize dahil edilmeden önce geçersiz (eksik işaretleme ve içten yanıtlanmayan) ölçme aracı olarak belirlenen formlar araştırma verilerine dahil edilmemiştir.

3.4.2. Verilerin Analizi

Yapılan araştırmada 14-18 yaş aralığında ergen tanımını kapsayan öğrencilerden toplanan veriler SPSS-21 paket programına işlenmiştir. Toplanan 1205 veri içerisinde uç değerler ve kayıp veriler incelendikten sonra 311 veri araştırmadan çıkarılarak 894 veri üzerinden analizler yapılmıştır. Ölçeklere ve alt faktörlerine ait çarpıklık ve basıklık değerleri, Tablo-2 ve Tablo-3' de görülmektedir.

Tablo 2 Tanrı Algısı Ölçeğinin Geneli ve Alt Faktörlerine İlişkin Algı Düzeylerine Ait Çarpıklık ve Basıklık Değerleri

	N	Çarpıklık	Basıklık
Seven Tanrı	894	-,972	,225
Tanrı'ya Yönelik Olumlu duygular	894	-,989	,197
Uzak/Umursamaz Tanrı	894	-,979	,120
Korkutan ve Cezalandıran Tanrı	894	-,868	,063
Tanrı'ya Yönelik Olumsuz Duygular	894	-,505	-,535
Tanrı Algısı	894	-,419	-,421

Tablo 3 Ergen Psikolojik Dayanıklılık Geneli ve Alt Faktörlerine İlişkin Algı Düzeylerine Ait Çarpıklık ve Basıklık Değerleri

	N	Çarpıklık	Basıklık
Aile Desteği	894	-,809	-,019
Akran Desteği	894	-,984	-,064
Okul Desteği	894	-,485	-,333
Uyum	894	-,420	-,097
Mücadele Azmi	894	-,269	-,412
Empati	894	-,582	,051
Psikolojik Dayanıklılık Düzeyi	894	-,177	-,411

Tablo 2 ve Tablo 3 incelendiğinde ergenlerin algılarına ve dayanıklılık düzeylerine ait çarpıklık ve basıklık değerlerinin -1 ile +1 aralığında değiştiği sonucuna ulaşılmıştır. Normallik varsayımının bir ölçüsü olarak çarpıklık ve basıklık katsayılarının -1 ile +1 aralığında olmasının kabul edilebileceği ifade edilmektedir (Morgan, Leech, Gloeckner ve Barrett, 2004). Ölçeklere ait elde edilen puan dağılımının sürekli veri olduğu ve eşit aralıklı ölçek düzeyinde olduğu görülmektedir. İki örneklemin (grup) birbirinden bağımsız olması, bağımlı değişkenlerin aralık veya oran ölçek düzeyinde ölçülmüş olması, normallik ve homojenlik varsayımlarının sağlanması parametrik test varsayımlarını

karşılacaktır (Büyüköztürk, Çokluk ve Köklü, 2007). Ölçeklerin dağılımlarına ilişkin betimsel istatistiklere (ortalama, standart sapma, minimum değer, maksimum değer, çarpıklık) yer verilmiştir. Ergenlerin cinsiyetlerine göre ölçeklerden aldıkları puanlar arasında anlamlı farklılık olup olmadığına Bağımsız Örneklem t-testi analizi ile bakılmıştır. Ergenlerin yaş düzeylerine göre ve öğrenim gördükleri okul türlerine göre ölçeklerden aldıkları puanlar arasındaki anlamlı farklılığa Tek Yönlü Varyans analizi ile bakılmıştır. Ergenlere uygulanan ölçekler arasındaki ilişkiye Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon analizi ile bakılmıştır.

Çalışmada elde edilen verilerin analiz güvenilirliğini sağlamak için analizi yapan araştırmacının dışında iki farklı uzman tarafından analizlerin gözden geçirilmesi sağlanmıştır. Bu uzmanlardan biri ölçme ve değerlendirme uzmanı diğeri ise eğitim bilimleri uzmanıdır. İki uzmandan gelen görüşler dikkate alınarak veri analizinin güvenilirliği artırılmaya çalışılmıştır.

BÖLÜM IV

BULGULAR

Bu bölümde alt problemlerle ilgili bulgulara yer verilmiştir. Ergenlerin psikolojik sağlamlık ile Tanrı algısı ilişkisine yönelik puanlarını açıklama gücü incelenmiştir.

Birinci Alt Problem/Denence: 14-18 yaş ergenlerinin Tanrı algıları ne düzeydedir?

Tablo 4 Öğrencilerin Tanrı Algısı Ölçeğinin Geneli ve Alt Faktörlerine İlişkin Algı Düzeylerine Ait Betimsel İstatistikler

	N	Minimum	Maximum	\bar{X} (Ortalama)	S (Standart Sapma)	Çarpıklık
Seven Tanrı	894	30,00	40,00	37,54	2,48	-,972
Tanrı'ya Yönelik Olumlu duygular	894	15,00	20,00	18,85	1,47	-,989
Uzak/Umursamaz Tanrı	894	13,00	20,00	18,50	1,94	-,979
Korkutan ve Cezalandıran Tanrı	894	7,00	15,00	12,84	2,03	-,868
Tanrı'ya Yönelik Olumsuz Duygular	894	4,00	15,00	11,77	2,64	-,505

Tablo-4'e bakıldığında 14-18 yaş aralığında ergenlerin Tanrı Algısı Ölçeğinin geneli ve alt faktörlerine yönelik algılarına ilişkin betimsel istatistiklerin incelendiği görülmektedir. "Seven Tanrı" alt faktöründe ergenlerin minimum algı düzeyinin 30,00 olduğu ve maksimum algı düzeylerinin 40,00 olduğu görülmektedir. Seven Tanrı alt faktörüne ilişkin ergen algılarının $\bar{X}=37,54$ (S=2,48) ortalamaya sahip olduğu ve bu ortalama değer maksimum puana yakın olduğu görülmektedir. Çarpıklık değerine bakıldığında -,972 ile ortalamanın üstünde bir yığılma olduğu görülmektedir.

"Tanrı'ya Yönelik Olumlu Duygular" alt faktöründe ergenlerin minimum algı düzeyinin 15,00 olduğu ve maksimum algı düzeylerinin 20,00 olduğu görülmektedir. Tanrı'ya Yönelik Olumlu Duygular alt faktörüne ilişkin ergen algılarının $\bar{X}=18,85$ (S=1,47) ortalamaya sahip olduğu ve bu ortalama değer maksimum puana yakın

olduğu görülmektedir. Çarpıklık değerine bakıldığında -,989 ile ortalamanın üstünde bir yığılma olduğu görülmektedir.

“Uzak/Umursamaz Tanrı” alt faktöründe ergenlerin minimum algı düzeyinin 13,00 olduğu ve maksimum algı düzeylerinin 20,00 olduğu görülmektedir. Uzak/Umursamaz Tanrı alt faktörüne ilişkin ergen algılarının $\bar{X} = 18,50$ ($S=1,94$) ortalamaya sahip olduğu ve bu ortalama değerin maksimum puana yakın olduğu görülmektedir. Çarpıklık değerine bakıldığında -,979 ile ortalamanın üstünde bir yığılma olduğu görülmektedir.

“Korkutan ve Cezalandıran Tanrı” alt faktöründe ergenlerin minimum algı düzeyinin 7,00 olduğu ve maksimum algı düzeylerinin 15,00 olduğu görülmektedir. Korkutan ve Cezalandıran Tanrı alt faktörüne ilişkin ergen algılarının $\bar{X} = 12,84$ ($S=2,03$) ortalamaya sahip olduğu ve bu ortalama değerin maksimum puana yakın olduğu görülmektedir. Çarpıklık değerine bakıldığında -,868 ile ortalamanın üstünde bir yığılma olduğu görülmektedir.

“Tanrı’ya Yönelik Olumsuz Duygular” alt faktöründe ergenlerin minimum algı düzeyinin 4,00 olduğu ve maksimum algı düzeylerinin 15,00 olduğu görülmektedir. Tanrı’ya Yönelik Olumsuz Duygular alt faktörüne ilişkin ergen algılarının $\bar{X} = 11,77$ ($S=2,64$) ortalamaya sahip olduğu ve bu ortalama değerin maksimum puana yakın olduğu görülmektedir. Çarpıklık değerine bakıldığında -,505 ile ortalamanın üstünde bir yığılma olduğu görülmektedir.

İkinci Alt Problem/Denence: 14-18 yaş ergenlerinin psikolojik dayanıklılık düzeyleri nedir?

Tablo 5 Öğrencilerin Ergen Psikolojik Dayanıklılık Ölçeğinin Geneli ve Alt Faktörlerine İlişkin Düzeylerine Ait Betimsel İstatistikler

	N	Minimum	Maximum	\bar{X} (Ortalama)	S (Standart Sapma)	Çarpıklık
Aile Desteği	894	15,00	28,00	24,32	3,22	-,809
Akran Desteği	894	13,00	20,00	18,47	2,05	-,984
Okul Desteği	894	5,00	20,00	15,03	3,70	-,485
Uyum	894	5,00	16,00	12,24	2,19	-,420
Mücadele Azmi	894	5,00	20,00	14,39	3,28	-,269
Empati	894	3,00	12,00	9,98	1,66	-,582
Psikolojik Dayanıklılık Düzeyi	894	65,00	116,00	94,43	9,99	-,177

Tablo 5'e bakıldığında 14-18 yaş aralığında yer alan öğrencilerin ergen psikolojik dayanıklılık ölçeğinin geneli ve alt faktörlerine ilişkin dayanıklılık düzeylerine ait betimsel istatistiklerin incelendiği görülmektedir. "Aile Desteği" alt faktöründe öğrencilerin psikolojik dayanıklılık düzeylerine ilişkin minimum puanlarının 15,00 ve maksimum puanlarının 28,00 olduğu görülmektedir. Ergenlerin aile desteği alt faktörüne ilişkin psikolojik dayanıklılık düzeylerinin $\bar{X}=24,32$ ($S=3,22$) ortalamaya sahip olduğu ve bu ortalama değer maksimum puana yakın olduğu görülmektedir. Aile desteği alt faktörüne ait ergenlerin psikolojik dayanıklılıklarına ilişkin çarpıklık değerine bakıldığında -,809 ile ortalamanın üstünde bir yığılma olduğu görülmektedir.

"Akran Desteği" alt faktöründe öğrencilerin psikolojik dayanıklılık düzeylerine ilişkin minimum puanlarının 13,00 ve maksimum puanlarının 20,00 olduğu görülmektedir. Ergenlerin akran desteği alt faktörüne ilişkin psikolojik dayanıklılık düzeylerinin $\bar{X}=18,47$ ($S=2,05$) ortalamaya sahip olduğu ve bu ortalama değer maksimum puana yakın olduğu görülmektedir. Akran desteği alt faktörüne ait ergenlerin psikolojik dayanıklılıklarına ilişkin çarpıklık değerine bakıldığında -,984 ile ortalamanın üstünde bir yığılma olduğu görülmektedir.

“Okul Desteği” alt faktöründe öğrencilerin psikolojik dayanıklılık düzeylerine ilişkin minimum puanlarının 5,00 ve maksimum puanlarının 20,00 olduğu görülmektedir. Ergenlerin okul desteği alt faktörüne ilişkin psikolojik dayanıklılık düzeylerinin $\bar{X} = 15,03$ ($S=3,70$) ortalamaya sahip olduğu ve bu ortalama değerin maksimum puana yakın olduğu görülmektedir. Okul desteği alt faktörüne ait ergenlerin psikolojik dayanıklılıklarına ilişkin çarpıklık değeri bakıldığında $-,485$ ile ortalamanın üstünde bir yığılma olduğu görülmektedir.

“Uyum” alt faktöründe öğrencilerin psikolojik dayanıklılık düzeylerine ilişkin minimum puanlarının 5,00 ve maksimum puanlarının 16,00 olduğu görülmektedir. Ergenlerin uyum alt faktörüne ilişkin psikolojik dayanıklılık düzeylerinin $\bar{X} = 12,24$ ($S=2,19$) ortalamaya sahip olduğu ve bu ortalama değerin maksimum puana yakın olduğu görülmektedir. Uyum alt faktörüne ait ergenlerin psikolojik dayanıklılıklarına ilişkin çarpıklık değeri bakıldığında $-,420$ ile ortalamanın üstünde bir yığılma olduğu görülmektedir.

“Mücadele Azmi” alt faktöründe öğrencilerin psikolojik dayanıklılık düzeylerine ilişkin minimum puanlarının 5,00 ve maksimum puanlarının 20,00 olduğu görülmektedir. Ergenlerin mücadele azmi alt faktörüne ilişkin psikolojik dayanıklılık düzeylerinin $\bar{X} = 14,39$ ($S=3,28$) ortalamaya sahip olduğu ve bu ortalama değerin maksimum puana yakın olduğu görülmektedir. Mücadele azmi alt faktörüne ait ergenlerin psikolojik dayanıklılıklarına ilişkin çarpıklık değeri bakıldığında $-,269$ ile ortalamanın üstünde bir yığılma olduğu görülmektedir.

“Empati” alt faktöründe öğrencilerin psikolojik dayanıklılık düzeylerine ilişkin minimum puanlarının 3,00 ve maksimum puanlarının 12,00 olduğu görülmektedir. Ergenlerin empati alt faktörüne ilişkin psikolojik dayanıklılık düzeylerinin $\bar{X} = 9,98$ ($S=1,66$) ortalamaya sahip olduğu ve bu ortalama değerin maksimum puana yakın olduğu görülmektedir. Empati alt faktörüne ait ergenlerin psikolojik dayanıklılıklarına ilişkin çarpıklık değeri bakıldığında $-,582$ ile ortalamanın üstünde bir yığılma olduğu görülmektedir.

Ergen psikolojik dayanıklılık ölçeğinin geneline ilişkin dayanıklılık düzeylerine ait minimum puanlarının 65,00 ve maksimum puanlarının 116,00 olduğu görülmektedir.

Ergenlerin psikolojik dayanıklılık düzeylerinin $\bar{X} = 94,43$ ($S=9,99$) ortalamaya sahip olduğu ve bu ortalama değerin maksimum puana yakın olduğu görülmektedir. Ergenlerin psikolojik dayanıklılık düzeylerine ilişkin arpıklık değerine bakıldığında $-0,177$ ile ortalamanın üstünde bir yığılma olduğu görülmektedir. Normal dağılıma yakın bir dağılım sergilediği ve psikolojik dayanıklılıklarının ortalamasının biraz üzerinde olduğu görülmektedir.

Üçüncü Alt Problem/Denence: 14-18 yaş ergenlerinin yaşlarına göre Tanrı algıları arasında farklılık var mıdır?

Tablo 6 Ergenlerin Yaşlarına Göre Tanrı Algısı Ölçeğinin Geneli ve Alt Faktörlerine Yönelik Algıları Arasındaki Farklılığa İlişkin One-Way ANOVA Sonuçları

	Yaş	N	\bar{X}	S	F(4-889)	p	Post Hoc (Tukey)
Seven Tanrı	14	183	37,46	2,50	,30	,878	
	15	209	37,55	2,50			
	16	283	37,47	2,38			
	17	169	37,70	2,66			
	18	50	37,66	2,18			
Tanrı'ya Yönelik Olumlu Duygular	14	183	19,03	1,32	2,21	,067	
	15	209	18,99	1,39			
	16	283	18,69	1,59			
	17	169	18,75	1,46			
	18	50	18,84	1,48			
Uzak/Umursamaz Tanrı	14	183	18,50	1,92	3,30	,011*	16>18, 17>18
	15	209	18,28	2,18			
	16	283	18,69	1,78			
	17	169	18,67	1,76			
	18	50	17,82	2,18			
Korkutan ve Cezalandıran Tanrı	14	183	13,11	2,17	2,36	,052	
	15	209	12,55	2,19			
	16	283	12,93	1,92			
	17	169	12,84	1,86			
	18	50	12,50	1,84			
Tanrı'ya Yönelik Olumsuz Duygular	14	183	12,52	2,46	7,24	,000*	14>16, 14>17, 14>18
	15	209	11,94	2,62			
	16	283	11,61	2,61			
	17	169	11,28	2,62			
	18	50	10,90	2,94			

*p<,05

Tablo 6'ya bakıldığında 14-18 yaş aralığına sahip ergenlerin yaş düzeylerine göre Tanrı algısı ölçeğinin geneli ve alt faktörlerine ilişkin algıları arasındaki farklılığın incelendiği görülmektedir. “Seven Tanrı” alt faktöründe ergenlerin yaş düzeylerine göre algıları arasında $F_{(4-889)}=,30$, $p=,878>,05$ 'e göre anlamlı farklılık olmadığı görülmektedir. “Tanrı'ya Yönelik Olumlu Duygular” alt faktöründe ergenlerin yaş düzeylerine göre algıları arasında $F_{(4-889)}=2,21$, $p=,067>,05$ 'e göre anlamlı farklılık olmadığı görülmektedir.

“Uzak/Umursamaz Tanrı” alt faktöründe ergenlerin yaş düzeylerine göre algıları arasında $F_{(4-889)}=3,30$, $p=,011<,05$ 'e göre anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. Bu anlamlı farklılık 16 yaşında olan ergenlerin algılarının ($\bar{X}=18,69$) ve 17 yaşında olan ergenlerin algılarının ($\bar{X}=18,67$), 18 yaşında olan ergenlerin algılarından ($\bar{X}=17,82$) daha yüksek olmasından kaynaklanmaktadır. 18 yaşında olan ergenlerin uzak/umursamaz Tanrı algıda puan düştüğü için ters kodlama yapıldığından dolayı daha olumsuz algıya sahip olduğu Tanrı'ya yönelik uzaklaşma içine girdikleri ve daha az umursadıkları sonucuna ulaşılmıştır.

“Korkutan ve Cezalandıran Tanrı” alt faktöründe ergenlerin yaş düzeylerine göre algıları arasında $F_{(4-889)}=2,36$, $p=,052>,05$ 'e göre anlamlı farklılık olmadığı görülmektedir.

“Tanrı'ya Yönelik Olumsuz Duygular” alt faktöründe ergenlerin yaş düzeylerine göre algıları arasında $F_{(4-889)}=7,24$, $p=,000<,05$ 'e göre anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. Bu anlamlı farklılık 14 yaşında olan ergenlerin algılarının ($\bar{X}=12,52$), 16 yaşında olan ergenlerin algılarından ($\bar{X}=11,61$), 17 yaşında olan ergenlerin algılarından ($\bar{X}=11,28$) ve 18 yaşında olan ergenlerin algılarından ($\bar{X}=10,90$) daha yüksek olmasından kaynaklanmaktadır. 14 yaşında olan ergenlerin Tanrı'ya yönelik olumsuz duygular içinde olma düzeylerinin diğer yaş gruplarına göre daha düşük olduğu yani Tanrı'ya yönelik daha olumlu duygular içerisinde olduğu görülmektedir. Ergenlerin yaş düzeyleri arttıkça Tanrı'ya yönelik olumsuz duygularında arttığı görülmektedir.

Dördüncü Alt Problem/Denence: 14-18 yaş ergenlerinin yaşlarına göre psikolojik dayanıklılık düzeyleri arasında farklılık var mıdır?

Tablo 7 Ergenlerin Yaşlarına Göre Ergen Psikolojik Dayanıklılık Ölçeğinin Geneli ve Alt Faktörlerine Yönelik Algıları Arasındaki Farklılığa İlişkin One-Way ANOVA Sonuçları

	Yaş	N	\bar{X}	S	F(4-889)	p	Post Hoc (Tukey)
Aile Desteği	14	183	24,73	2,95	2,82	,024*	14>18
	15	209	24,35	3,31			
	16	283	24,42	3,23			
	17	169	23,96	3,30			
	18	50	23,22	3,18			
Akran Desteği	14	183	18,48	2,06	1,52	,194	
	15	209	18,47	2,04			
	16	283	18,60	2,02			
	17	169	18,42	1,96			
	18	50	17,84	2,38			
Okul Desteği	14	183	16,15	3,37	6,43	,000*	14>15 14>16 14>18
	15	209	14,71	4,06			
	16	283	14,51	3,65			
	17	169	15,20	3,60			
	18	50	14,58	3,10			
Uyum	14	183	12,44	2,11	4,59	,001*	14>16, 15>16
	15	209	12,58	2,15			
	16	283	11,83	2,25			
	17	169	12,38	2,18			
	18	50	11,94	2,05			
Mücadele Azmi	14	183	15,24	3,15	8,26	,000*	14>15, 14>17 14>18 16>18
	15	209	14,27	3,31			
	16	283	14,48	3,16			
	17	169	14,07	3,36			
	18	50	12,44	3,08			
Empati	14	183	10,11	1,58	2,82	,024*	15>18
	15	209	10,17	1,69			
	16	283	9,78	1,69			
	17	169	10,06	1,63			
	18	50	9,58	1,55			
Psikolojik Dayanıklılık Düzeyi	14	183	97,15	8,91	7,01	,000*	14>16, 14>17, 14>18 15>18
	15	209	94,56	10,70			
	16	283	93,63	9,99			
	17	169	94,09	9,68			
	18	50	89,60	9,19			

*p<,05

Tablo 7'ye bakıldığında 14-18 yaş aralığına sahip ergenlerin yaş düzeylerine göre ergen psikolojik dayanıklılık ölçeğinin geneli ve alt faktörlerine ilişkin dayanıklılık düzeyleri arasındaki farklılığın incelendiği görülmektedir. “Aile Desteği” alt faktöründe ergenlerin yaş düzeylerine göre psikolojik dayanıklılık düzeyleri arasında $F_{(4-889)}=2,82$, $p=,024<,05$ 'e göre anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. Bu anlamlı farklılık, 14 yaş düzeyine sahip olan ergenlerin psikolojik dayanıklılıklarının ($\bar{X}=24,73$), 18 yaş düzeyine sahip olan ergenlerin psikolojik dayanıklılıklarından ($\bar{X}=23,22$) daha yüksek olmasından kaynaklanmaktadır.

“Akran Desteği” alt faktöründe ergenlerin yaş düzeylerine göre psikolojik dayanıklılık düzeyleri arasında $F_{(4-889)}=1,52$, $p=,194>,05$ 'e göre anlamlı farklılık olmadığı görülmektedir.

“Okul Desteği” alt faktöründe ergenlerin yaş düzeylerine göre psikolojik dayanıklılık düzeyleri arasında $F_{(4-889)}=6,43$, $p=,000<,05$ 'e göre anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. Bu anlamlı farklılık, 14 yaş düzeyine sahip olan ergenlerin psikolojik dayanıklılıklarının ($\bar{X}=16,15$), 15 yaş düzeyine sahip olan ergenlerin psikolojik dayanıklılıklarından ($\bar{X}=14,71$), 16 yaş düzeyine sahip olan ergenlerin psikolojik dayanıklılıklarından ($\bar{X}=14,51$) ve 18 yaş düzeyine sahip olan ergenlerin psikolojik dayanıklılıklarından ($\bar{X}=14,58$) daha yüksek olmasından kaynaklanmaktadır.

“Uyum” alt faktöründe ergenlerin yaş düzeylerine göre psikolojik dayanıklılık düzeyleri arasında $F_{(4-889)}=4,59$, $p=,001<,05$ 'e göre anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. Bu anlamlı farklılık, 14 yaş düzeyine sahip olan ergenlerin psikolojik dayanıklılıklarının ($\bar{X}=12,44$) ve 15 yaş düzeyine sahip olan ergenlerin psikolojik dayanıklılıklarının ($\bar{X}=12,58$), 16 yaş düzeyine sahip olan ergenlerin psikolojik dayanıklılıklarından ($\bar{X}=11,83$) daha yüksek olmasından kaynaklanmaktadır.

“Mücadele Azmi” alt faktöründe ergenlerin yaş düzeylerine göre psikolojik dayanıklılıkları arasında $F_{(4-889)}=8,26$, $p=,000<,05$ 'e göre anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. Bu anlamlı farklılık, 14 yaş düzeyine sahip olan ergenlerin psikolojik dayanıklılıklarının ($\bar{X}=15,24$), 15 yaş düzeyine sahip olan ergenlerin psikolojik

dayanıklılıklarından ($\bar{X} = 14,27$), 17 yaş düzeyine sahip olan ergenlerin psikolojik dayanıklılıklarından ($\bar{X} = 14,07$), 18 yaş düzeyine sahip olan ergenlerin psikolojik dayanıklılıklarından ($\bar{X} = 12,44$) ve 16 yaş düzeyine sahip olan ergenlerin psikolojik dayanıklılıklarının ($\bar{X} = 14,48$), 18 yaş düzeyine sahip olan ergenlerin psikolojik dayanıklılıklarından ($\bar{X} = 12,44$) daha yüksek olmasından kaynaklanmaktadır.

“Empati” alt faktöründe ergenlerin yaş düzeylerine göre psikolojik dayanıklılıkları arasında $F_{(4-889)} = 2,82$, $p = ,024 < ,05$ 'e göre anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. Bu anlamlı farklılık, 15 yaş düzeyine sahip olan ergenlerin psikolojik dayanıklılıklarının ($\bar{X} = 10,17$), 18 yaş düzeyine sahip olan ergenlerin psikolojik dayanıklılıklarından ($\bar{X} = 9,58$) daha yüksek olmasından kaynaklanmaktadır.

Ergen psikolojik dayanıklılık ölçeğinin geneline ilişkin ergenlerin yaş düzeylerine göre arasında $F_{(4-889)} = 7,01$, $p = ,000 < ,05$ 'e göre anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. Bu anlamlı farklılık, 14 yaş düzeyine sahip olan ergenlerin psikolojik dayanıklılıklarının ($\bar{X} = 97,15$), 16 yaş düzeyine sahip olan ergenlerin psikolojik dayanıklılıklarından ($\bar{X} = 93,63$), 17 yaş düzeyine sahip olan ergenlerin psikolojik dayanıklılıklarından ($\bar{X} = 94,09$), 18 yaş düzeyine sahip olan ergenlerin psikolojik dayanıklılıklarından ($\bar{X} = 89,60$) ve 15 yaş düzeyine sahip olan ergenlerin psikolojik dayanıklılıklarının ($\bar{X} = 94,56$), 18 yaş düzeyine sahip olan ergenlerin psikolojik dayanıklılıklarından ($\bar{X} = 89,60$) daha yüksek olmasından kaynaklanmaktadır.

Beşinci Alt Problem/Denence: 14-18 yaş ergenlerinin cinsiyetlerine göre Tanrı algıları arasında farklılık var mıdır?

Tablo 8 Ergenlerin Cinsiyetlerine Göre Tanrı Algısı Ölçeğinin Geneli ve Alt Faktörlerine Yönelik Algıları Arasındaki Farklılığa İlişkin Independent-Sample (Bağımsız Örneklem) T-Testi Sonuçları

	Cinsiyet	N	\bar{X}	S	t	sd	p
Seven Tanrı	Kız	572	37,68	2,33	2,24	892	,026*
	Erkek	322	37,30	2,70			
Tanrı'ya Yönelik Olumlu Duygular	Kız	572	18,79	1,45	1,60	892	,110
	Erkek	322	18,95	1,49			
Uzak/Umursamaz Tanrı	Kız	572	18,65	1,84	3,00	892	,003*
	Erkek	322	18,25	2,08			
Korkutan ve Cezalandıran Tanrı	Kız	572	12,93	1,99	1,89	892	,059
	Erkek	322	12,66	2,08			
Tanrı'ya Yönelik Olumsuz Duygular	Kız	572	11,57	2,70	3,13	892	,002*
	Erkek	322	12,14	2,50			

*p<,05

Tablo 8 incelendiğinde ergenlerin cinsiyetlerine göre Tanrı algısı ölçeğinin geneli ve alt faktörlerine ilişkin algıları arasındaki farklılığın incelendiği görülmektedir. “Seven Tanrı” alt faktöründe kız öğrencilerin algıları ($\bar{X}=37,68$) ile erkek öğrencilerin algıları ($\bar{X}=37,30$) arasında $t_{(892)}=2,24$, $p=,026<,05$ 'e göre anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. Bu anlamlı farklılık kız ergenlerin seven Tanrı algılarının, erkek ergenlerin algılarına göre biraz daha yüksek olduğu görülmektedir.

“Tanrı'ya Yönelik Olumlu Duygular” alt faktöründe kız öğrencilerin algıları ($\bar{X}=18,79$) ile erkek öğrencilerin algıları ($\bar{X}=18,95$) arasında $t_{(892)}=1,60$, $p=,110>,05$ 'e göre anlamlı farklılık olmadığı görülmektedir.

“Uzak/Umursamaz Tanrı” alt faktöründe kız öğrencilerin algıları ($\bar{X}=18,65$) ile erkek öğrencilerin algıları ($\bar{X}=18,25$) arasında $t_{(892)}=3,00$, $p=,003<,05$ 'e göre anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. Bu anlamlı farklılık erkek ergenler kız ergenlere göre Tanrı'ya yönelik uzak/umursamaz algı içerisinde olduklarından kaynaklanmaktadır.

“Korkutan ve Cezalandıran Tanrı” alt faktöründe kız öğrencilerin algıları ($\bar{X}=12,93$) ile erkek öğrencilerin algıları ($\bar{X}=12,66$) arasında $t_{(892)}=1,89$, $p=,059>,05$ 'e göre anlamlı farklılık olmadığı görülmektedir.

“Tanrı’ya Yönelik Olumsuz Duygular” alt faktöründe kız öğrencilerin algıları (\bar{X} =11,57) ile erkek öğrencilerin algıları (\bar{X} =12,14) arasında $t_{(892)}=3,13$, $p=,002<,05$ ’e göre anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. Bu anlamlı farklılık kız ergenler erkek ergenlere göre Tanrı’ya yönelik olumsuz duygular içerisinde olduklarından kaynaklanmaktadır.

Altıncı Alt Problem/Denence: 14-18 yaş ergenlerinin cinsiyetlerine göre psikolojik dayanıklılık düzeyleri arasında farklılık var mıdır?

Tablo 9 Ergenlerin Cinsiyetlerine Göre Ergen Psikolojik Dayanıklılık Ölçeğinin Geneli ve Alt Faktörlerine Yönelik Algıları Arasındaki Farklılığa İlişkin Independent-Sample (Bağımsız Örneklem) T-Testi Sonuçları

	Cinsiyet	N	\bar{X}	S	t	sd	p
Aile Desteği	Kız	572	24,30	3,23	,16	892	,872
	Erkek	322	24,34	3,21			
Akran Desteği	Kız	572	18,51	2,05	,84	892	,402
	Erkek	322	18,39	2,03			
Okul Desteği	Kız	572	15,06	3,76	,41	892	,684
	Erkek	322	14,96	3,61			
Uyum	Kız	572	11,96	2,21	5,24	892	,000*
	Erkek	322	12,75	2,07			
Mücadele Azmi	Kız	572	14,35	3,28	,49	892	,622
	Erkek	322	14,47	3,28			
Empati	Kız	572	10,02	1,63	1,03	892	,302
	Erkek	322	9,90	1,71			
Psikolojik Dayanıklılık Düzeyi	Kız	572	94,21	10,02	,85	892	,393
	Erkek	322	94,81	9,92			

Tablo 9. incelendiğinde ergenlerin cinsiyetlerine göre ergen psikolojik dayanıklılık ölçeğinin geneli ve alt faktörlerine ilişkin algıları arasındaki farklılığın incelendiği görülmektedir. “Aile Desteği” alt faktöründe kız öğrencilerin dayanıklılık düzeyleri (\bar{X} =24,30) ile erkek öğrencilerin dayanıklılık düzeyleri (\bar{X} =24,34) arasında $t_{(892)}=,16$, $p=,872>,05$ ’e göre anlamlı farklılık olmadığı görülmektedir.

“Akran Desteği” alt faktöründe kız öğrencilerin dayanıklılık düzeyleri (\bar{X} =18,51) ile erkek öğrencilerin dayanıklılık düzeyleri (\bar{X} =18,39) arasında $t_{(892)}=,84$, $p=,402>,05$ ’e göre anlamlı farklılık olmadığı görülmektedir.

“Okul Desteği” alt faktöründe kız öğrencilerin dayanıklılık düzeyleri ($\bar{X} = 15,06$) ile erkek öğrencilerin dayanıklılık düzeyleri ($\bar{X} = 14,96$) arasında $t_{(892)} = 41, p = ,684 > ,05$ 'e göre anlamlı farklılık olmadığı görülmektedir.

“Uyum” alt faktöründe kız öğrencilerin dayanıklılık düzeyleri ($\bar{X} = 11,96$) ile erkek öğrencilerin dayanıklılık düzeyleri ($\bar{X} = 12,75$) arasında $t_{(892)} = 5,24, p = ,000 < ,05$ 'e göre anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. Bu anlamlı farklılık, kızların uyuma yönelik psikolojik dayanıklılık düzeylerinin erkeklerin psikolojik dayanıklılık düzeylerinden daha düşük olmasından kaynaklanmaktadır.

“Mücadele Azmi” alt faktöründe kız öğrencilerin dayanıklılık düzeyleri ($\bar{X} = 14,35$) ile erkek öğrencilerin dayanıklılık düzeyleri ($\bar{X} = 14,47$) arasında $t_{(892)} = 49, p = ,622 > ,05$ 'e göre anlamlı farklılık olmadığı görülmektedir.

“Empati” alt faktöründe kız öğrencilerin dayanıklılık düzeyleri ($\bar{X} = 10,02$) ile erkek öğrencilerin dayanıklılık düzeyleri ($\bar{X} = 9,90$) arasında $t_{(892)} = 1,03, p = ,302 > ,05$ 'e göre anlamlı farklılık olmadığı görülmektedir.

Ergen psikolojik dayanıklılık ölçeğinin geneline ilişkin kız öğrencilerin dayanıklılık düzeyleri ($\bar{X} = 94,21$) ile erkek öğrencilerin dayanıklılık düzeyleri ($\bar{X} = 94,81$) arasında $t_{(892)} = 85, p = ,393 > ,05$ 'e göre anlamlı farklılık olmadığı görülmektedir. Anlamlı farklılık olmamasına rağmen kızların psikolojik dayanıklılık düzeyleri, erkeklerin psikolojik dayanıklılık düzeylerine göre daha düşük olduğu görülmektedir.

Yedinci Alt Problem/Denence: 14-18 yaş ergenlerinin okul türlerine göre Tanrı algıları arasında farklılık var mıdır?

Tablo 10 Ergenlerin Okul Türlerine Göre Tanrı Algısı Ölçeğinin Geneli ve Alt Faktörlerine Yönelik Algıları Arasındaki Farklılığa İlişkin One-Way ANOVA Sonuçları

	Okul Türü	N	\bar{X}	S	F(2-891)	p	Post Hoc (Tukey)
Seven Tanrı	Meslek ve Teknik Lise	50	36,82	2,80	3,89	,021*	2>1
	İmam Hatip Lisesi	27 3	37,81	2,35			
	Diğer	57 1	37,48	2,50			
Tanrı'ya Yönelik Olumlu Duygular	Meslek ve Teknik Lise	50	19,14	1,50	1,66	,191	
	İmam Hatip Lisesi	27 3	18,75	1,53			
	Diğer	57 1	18,87	1,43			
Uzak/Umursamaz Tanrı	Meslek ve Teknik Lise	50	17,30	2,01	13,61	,000*	1<2, 1<3, 2>3
	İmam Hatip Lisesi	27 3	18,81	1,73			
	Diğer	57 1	18,46	1,98			
Korkutan ve Cezalandıran Tanrı	Meslek ve Teknik Lise	50	12,48	2,17	,88	,417	
	İmam Hatip Lisesi	27 3	12,82	2,01			
	Diğer	57 1	12,87	2,03			
Tanrı'ya Yönelik Olumsuz Duygular	Meslek ve Teknik Lise	50	12,20	2,47	8,23	,000*	1>2 3>2
	İmam Hatip Lisesi	27 3	11,24	2,80			
	Diğer	57 1	11,99	2,54			

*p<,05 Kategoriler: Meslek ve Teknik Lise=1; İmam Hatip Lisesi=2; Diğer=3

Tablo 10'a bakıldığında 14-18 yaş aralığına sahip ergenlerin okul türlerine göre Tanrı algısı ölçeğinin geneli ve alt faktörlerine ilişkin algıları arasındaki farklılığın incelendiği görülmektedir. "Seven Tanrı" alt faktöründe ergenlerin okul türlerine

göre algıları arasında $F_{(2-891)}=3,89$, $p=,021<,05$ 'e göre anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. Bu anlamlı farklılık, imam hatip lisesinde öğrenim gören ergenlerin algılarının ($\bar{X}=37,81$), meslek ve teknik lisede öğrenim gören ergenlerin algılarından ($\bar{X}=36,82$) daha büyük olmasından kaynaklanmaktadır.

“Tanrı’ya Yönelik Olumlu Duygular” alt faktöründe ergenlerin okul türlerine göre algıları arasında $F_{(2-891)}=1,66$, $p=,191>,05$ 'e göre anlamlı farklılık olmadığı görülmektedir.

“Uzak/Umursamaz Tanrı” alt faktöründe ergenlerin okul türlerine göre algıları arasında $F_{(2-891)}=13,61$, $p=,000<,05$ 'e göre anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. Bu anlamlı farklılık, imam hatip lisesinde öğrenim gören ergenlerin algılarının ($\bar{X}=18,81$), meslek ve teknik lisede öğrenim gören ergenlerin algılarından ($\bar{X}=17,30$) ve diğer okul türünde öğrenim gören ergenlerin algılarından ($\bar{X}=18,46$) daha büyük olmasından ve diğer okul türünde öğrenim gören ergenlerin algılarının ($\bar{X}=18,46$), meslek ve teknik lisede öğrenim gören ergenlerin algılarından ($\bar{X}=17,30$) daha büyük olmasından kaynaklanmaktadır.

“Korkutan ve Cezalandıran Tanrı” alt faktöründe ergenlerin okul türlerine göre algıları arasında $F_{(2-891)}=,88$, $p=,417>,05$ 'e göre anlamlı farklılık olmadığı görülmektedir.

“Tanrı’ya Yönelik Olumsuz Duygular” alt faktöründe ergenlerin okul türlerine göre algıları arasında $F_{(2-891)}=8,23$, $p=,000<,05$ 'e göre anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. Bu anlamlı farklılık, imam hatip lisesinde öğrenim gören ergenlerin algılarının ($\bar{X}=11,24$), meslek ve teknik lisede öğrenim gören ergenlerin algılarının ($\bar{X}=12,20$) ve diğer okul türünde öğrenim gören ergenlerin algılarından ($\bar{X}=11,99$) daha küçük olmasından kaynaklanmaktadır.

Sekizinci Alt Problem/Denence: 14-18 yaş ergenlerinin okul türlerine göre psikolojik dayanıklılık düzeyleri arasında farklılık var mıdır?

Tablo 11 Ergenlerin Okul Türlerine Göre Ergen Psikolojik Dayanıklılık Ölçeğinin Geneli ve Alt Faktörlerine Yönelik Algıları Arasındaki Farklılığa İlişkin One-Way ANOVA Sonuçları

	Okul Türü	N	\bar{X}	S	F(4-889)	p	Post Hoc (Tukey)
Aile Desteği	Meslek ve Teknik Lise	50	22,80	3,98	6,06	,002*	1<2, 1<3
	İmam Hatip Lisesi	273	24,33	3,16			
	Diğer	571	24,44	3,14			
Akran Desteği	Meslek ve Teknik Lise	50	17,54	2,38	5,38	,003*	1<2, 1<3
	İmam Hatip Lisesi	273	18,59	1,99			
	Diğer	571	18,50	2,02			
Okul Desteği	Meslek ve Teknik Lise	50	14,32	3,55	3,15	,043*	1<3
	İmam Hatip Lisesi	273	14,69	3,81			
	Diğer	571	15,25	3,65			
Uyum	Meslek ve Teknik Lise	50	12,66	2,00	3,82	,022*	1>2
	İmam Hatip Lisesi	273	11,96	2,31			
	Diğer	571	12,34	2,14			
Mücadele Azmi	Meslek ve Teknik Lise	50	13,36	3,23	2,78	,062	
	İmam Hatip Lisesi	273	14,54	3,12			
	Diğer	571	14,41	3,35			
Empati	Meslek ve Teknik Lise	50	9,82	1,88	1,40	,248	
	İmam Hatip Lisesi	273	9,86	1,72			
	Diğer	571	10,05	1,60			
Psikolojik Dayanıklılık Düzeyi	Meslek ve Teknik Lise	50	90,50	10,57	5,13	,006*	1>2, 1>3
	İmam Hatip Lisesi	273	93,96	10,04			
	Diğer	571	94,99	9,83			

* $p<,05$ Kategoriler: Meslek ve Teknik Lise=1; İmam Hatip Lisesi=2; Diğer=3

Tablo 11'e bakıldığında 14-18 yaş aralığına sahip ergenlerinin okul türlerine göre psikolojik dayanıklılık ölçeğinin geneli ve alt faktörlerine ilişkin dayanıklılık düzeyleri arasındaki farklılığın incelendiği görülmektedir. "Aile Desteği" alt faktöründe ergenlerin okul türlerine göre dayanıklılık düzeyleri arasında $F_{(2-891)}=6,06$, $p=,002<,05$ 'e göre anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. Bu anlamlı farklılık, imam hatip lisesinde öğrenim gören ergenlerin dayanıklılık düzeylerinin ($\bar{X}=24,33$) ve diğer okul türlerinden öğrenim gören ergenlerin dayanıklılık

düzeylerinin ($\bar{X} = 24,44$), meslek ve teknik lisede öğrenim gören ergenlerin dayanıklılık düzeylerinden ($\bar{X} = 22,80$) daha büyük olmasından kaynaklanmaktadır.

“Akran Desteği” alt faktöründe ergenlerin okul türlerine göre dayanıklılık düzeyleri arasında $F_{(2-891)} = 5,38$, $p = ,003 < ,05$ 'e göre anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. Bu anlamlı farklılık, imam hatip lisesinde öğrenim gören ergenlerin dayanıklılık düzeylerinin ($\bar{X} = 18,59$) ve diğer okul türlerinden öğrenim gören ergenlerin dayanıklılık düzeylerinin ($\bar{X} = 18,50$), meslek ve teknik lisede öğrenim gören ergenlerin dayanıklılık düzeylerinden ($\bar{X} = 17,54$) daha büyük olmasından kaynaklanmaktadır.

“Okul Desteği” alt faktöründe ergenlerin okul türlerine göre dayanıklılık düzeyleri arasında $F_{(2-891)} = 3,15$, $p = ,043 < ,05$ 'e göre anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. Bu anlamlı farklılık, diğer okul türlerinden öğrenim gören ergenlerin dayanıklılık düzeylerinin ($\bar{X} = 15,25$), meslek ve teknik lisede öğrenim gören ergenlerin dayanıklılık düzeylerinden ($\bar{X} = 14,32$) daha büyük olmasından kaynaklanmaktadır.

“Uyum” alt faktöründe ergenlerin okul türlerine göre dayanıklılık düzeyleri arasında $F_{(2-891)} = 3,82$, $p = ,022 < ,05$ 'e göre anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. Bu anlamlı farklılık, imam hatip lisesinde öğrenim gören ergenlerin dayanıklılık düzeylerinin ($\bar{X} = 11,96$), meslek ve teknik lisede öğrenim gören ergenlerin dayanıklılık düzeylerinden ($\bar{X} = 12,66$) daha küçük olmasından kaynaklanmaktadır.

“Mücadele Azmi” alt faktöründe ergenlerin okul türlerine göre dayanıklılık düzeyleri arasında $F_{(2-891)} = 2,78$, $p = ,062 > ,05$ 'e göre anlamlı farklılık olmadığı görülmektedir.

“Empati” alt faktöründe ergenlerin okul türlerine göre dayanıklılık düzeyleri arasında $F_{(2-891)} = 1,40$, $p = ,248 > ,05$ 'e göre anlamlı farklılık olmadığı görülmektedir.

Ergen psikolojik dayanıklılık düzeyi ölçeğinin geneline ilişkin ergenlerin okul türlerine göre dayanıklılık düzeyleri arasında $F_{(2-891)} = 5,13$, $p = ,006 < ,05$ 'e göre anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. Bu anlamlı farklılık, imam hatip lisesinde öğrenim gören ergenlerin dayanıklılık düzeylerinin ($\bar{X} = 93,96$) ve diğer okul türlerinden öğrenim gören ergenlerin dayanıklılık düzeylerinin ($\bar{X} = 94,99$),

meslek ve teknik lisede öğrenim gören ergenlerin dayanıklılık düzeylerinden (\bar{X} =90,50) daha büyük olmasından kaynaklanmaktadır.

Dokuzuncu Alt Problem/Denence: 14-18 yaş ergenlerinin Tanrı algıları ile psikolojik dayanıklılık düzeyleri arasında ilişki var mıdır?

Tablo 12 Ergenlerin Tanrı Algısı Ölçeğinin Geneli ve Alt Faktörlerine Yönelik Algıları İle Ergen Psikolojik Dayanıklılık Ölçeğinin Geneli ve Alt Faktörlerine Yönelik Dayanıklılık Düzeyleri Arasındaki İlişkiye Ait Pearson Korelasyon Analizi Sonuçları

		Seven Tanrı	Olumlu Duygu	Uzak Umursamaz	Korkutan Cezalandıran	Olumsuz Duygu
Aile Desteği	r	,22(*)	,22(*)	,18(*)	,14(*)	,17(*)
Akran Desteği	r	,13(*)	,06(*)	,13(*)	,07(*)	,06(*)
Okul Desteği	r	,07(*)	,07(*)	,13(*)	,13(*)	,14(*)
Uyum	r	,21(*)	,19(*)	,11(*)	,05	,19(*)
Mücadele Azmi	r	,13(*)	,05	,23(*)	,19(*)	,24(*)
Empati	r	,17(*)	,10(*)	,07(*)	,01	,11(*)
Psikolojik Dayanıklılık	r	,25(*)	,18(*)	,24(*)	,19(*)	,26(*)

*p<,05

Tablo 12’de 14-18 yaş aralığında olan ergenlerin Tanrı algıları ile psikolojik dayanıklılık düzeyleri arasındaki ilişkinin incelendiği görülmektedir. Ergen psikolojik dayanıklılık ölçeğinin aile desteği alt faktörü ile Tanrı algısı ölçeğinin geneli ve alt faktörlerine yönelik algıları arasında pozitif yönde düşük düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir.

Ergen psikolojik dayanıklılık ölçeğinin akran desteği alt faktörü ile Tanrı algısı ölçeğinin geneli ve alt faktörlerine yönelik algıları arasında pozitif yönde düşük düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir.

Ergen psikolojik dayanıklılık ölçeğinin okul desteği alt faktörü ile Tanrı algısı ölçeğinin geneli ve alt faktörlerine yönelik algıları arasında pozitif yönde düşük düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir.

Ergen psikolojik dayanıklılık ölçeğinin uyum alt faktörü ile Tanrı algısı ölçeğinin geneli ve alt faktörlerine yönelik algıları arasında pozitif yönde düşük düzeyde

anlamli bir iliŒki olduğu görülmektedir. Ergenlerin uyuma yönelik dayanıklılık düzeyleri ile Tanrı algısı leğinin korkutan cezalandıran Tanrı alt faktörüne yönelik algıları arasında iliŒki olmadığı görülmektedir.

Ergen psikolojik dayanıklılık leğinin mücadele azmi alt faktörü ile Tanrı algısı leğinin geneli ve alt faktörlere yönelik algıları arasında pozitif yönde dŒk düzeyde anlamli bir iliŒki olduğu görülmektedir.

Ergen psikolojik dayanıklılık leğinin empati alt faktörü ile Tanrı algısı leğinin geneli ve alt faktörlere yönelik algıları arasında pozitif yönde dŒk düzeyde anlamli bir iliŒki olduğu görülmektedir. Ergenlerin empati dayanıklılık düzeyleri ile Tanrı algısı leğinin korkutan cezalandıran Tanrı alt faktörüne yönelik algıları arasında iliŒki olmadığı görülmektedir.

Psikolojik dayanıklılık leğinin geneline iliŒkin ergenlerin dayanıklılık düzeyleri ile Tanrı algısı leğinin alt faktörlere iliŒkin algıları arasında pozitif yönde dŒk düzeyde anlamli bir iliŒki olduğu görülmektedir.

BÖLÜM V

TARTIŞMA VE YORUM

Bu bölümde, ergenlerin Tanrı Algısı ile Psikolojik Sağlamlık arasındaki ilişkinin incelenmesinin araştırılması sonucu elde edilen bulgular tartışılmış ve yorumlanmıştır.

Ergenlerinin Yaşlarına Göre Tanrı Algıları Arasındaki İlişkiyi İncelediğimizde; Tanrı'ya Yönelik Olumlu Duygular, Seven Tanrı ile Korkutan ve Cezalandıran Tanrı faktörlerinde ergenlerin yaş düzeylerine göre algıları arasında anlamlı farklılık olmadığı görülmektedir.

Uzak/ Umursamaz Tanrı faktöründe ergenlerin yaş düzeylerine göre algıları arasında anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. Bunun nedeni olarak 16 ve 17 yaşında olan ergenlerin algılarının, 18 yaş ergenlerin algılarından yüksek olmasından kaynaklandığı ve 18 yaş ergenlerin Tanrı'ya yönelik uzaklaşma ve daha umursamaz tavır içine girdikleri sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca 12 ile 18 yaş arasında ergen grubunun dine ve Tanrı'ya olan inanç ve şüphe etme eğilimlerinin incelendiği araştırmada Tanrının varlığına inanma durumları 12 yaş ergenlerde çok yüksek olarak seyrederken; 18 yaş ergenlerde gittikçe azaldığı söylenebilir. Anlaşıyor ki, ergenlerin yaşları artarken şüphe eğilimleri artarak Tanrıdan uzaklaşıp Tanrıyı algılayışlarını da etkileyebilmektedir (Paloutzion, 1996).

Tanrı'ya yönelik olumsuz duygular, alt faktöründe ergenlerin yaş düzeylerine göre algıları arasında anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. Bu anlamlı farklılık 14 yaş ergenlerin 16,17 ve 18 yaş ergenlerin algılarından daha yüksek olmasından kaynaklanmaktadır. Farklılığın nedeni olarak çalışmamızın bulgularına göre 14 yaş ergenlerin Tanrı'ya yönelik daha olumlu duygular içinde oldukları, yaş ilerledikçe olumsuz duyguların daha baskın olduğu ortaya çıkmıştır.

Çalışmamızın sonuçlarına göre 14 yaş grubu ergenler 18 yaş grubu ergenlere göre daha olumlu bir algıya sahiptirler. Denonchy, Allah algısının ergenlik dönemine kadar bellik aşamalardan geçtiğini ifade etmiştir. 9-10 yaşlarında bireylerin Allah algıları genel olarak çevrenin etkileri sonucunda vasıflandırma dönemi

gerçekleşmektedir. Çocuklar Allah'ı büyük, adalet, güzel, genel olarak duygusal olarak tasavvur etmektedirler. 12-13 yaşlarına doğru kendine özgü olarak algılamaya başlarlar. Belli tanımlamalar ile tasavvur etmeye başlarlar: Affeden, Ceza Veren gibi... 15-16 yaşlarına doğru derin bir inanç dönemine girmeye başlar. Ancak ergenin inançlarında korku kavramı derin inanca zarar vermeye başlayabilir. Desabie, yaptığı bir çalışmada 15-19 yaş dönemi ergenlerin imanlarını yitirmeye başladıklarını söylemiştir(Akt: Fırat, 1966). Dinvar(2011), olumsuz Tanrı imgesinin yaşa göre de anlamlı olarak farklılaştığını söylemektedir. Yapılan bu çalışma sonuçları da araştırmamızın bulgusu ile örtüştüğünü göstermektedir. Ancak çelişen çalışmada;. Güngördü (2001), yaptığı çalışmada araştırma grubunda, 20 yaş altı grup 23 yaş üstü gruptan daha karamsar ve Tanrı'yı olumsuz görmektedir. Bunun nedeni olarak bireylerin yaşları ilerledikçe Tanrı'yı daha olumlu olarak algılamaya başlamaları söylenebilir. Ayrıca ortalamalara göre genç yaş grubunun olumsuz Tanrı imgesi puanlarının yetişkin gruptan anlamlı olarak daha yüksek olmasıdır.

Ergenlerinin Yaşlarına Göre Psikolojik Dayanıklılık Düzeyleri Arasındaki İlişkiye Ait Bulgusunda; psikolojik sağlamlık ölçeğinin alt faktörü olan akran desteğinin ergenlerin yaş düzeylerine göre arasında anlamlı farklılık olmadığı gözlemlenmiştir. Yapılan araştırmalarda yaş ilerledikçe arkadaş desteğinin arttığı belirlenmiştir. Bu durumun nedeni genç yaştaki grubun yardımlaşmaya açık olması ve yardım ihtiyacı olan akrana destek olma istemesidir (Procidano ve Heller, 1983; Kahriman, 2006; Akt: Çalışkan ve Çınar, 2010). Bu sonuçlar çalışmamız ile örtüşmemektedir.

Aile desteği, okul desteği, uyum, mücadele azmi ve empati alt faktörleri ile ergenlerin yaş düzeylerine göre psikolojik sağlamlık arasında anlamlı bir farklılık vardır. Bu anlamlı farklılık 14 yaş düzeyine sahip ergenlerin 16,17 ve 18 yaş ergenlerin psikoloji sağlamlıklarından; 15 yaş ergenlerin de 18 yaş ergenlerin psikolojik sağlamlık düzeylerinden daha yüksek olmasından kaynaklanmaktadır. Sağlam(2012) tarafından yapılan çalışma sonrasında araştırma grubunda 15 yaş grubundaki ergenlerde karşılaştırma grubuna göre daha yüksek psikolojik sağlamlık belirlenmiştir. Luthar(1999) yaptığı çalışmada ise ergenlere kıyasla daha küçük yaşta ki bireylerin daha savunmasız yani psikolojik sağlamlık yönünden zayıf

oldukları görülmüştür. Bunun nedeni incelediğimizde, Ülkemizde 14-18 yaş dönemi ergenlik döneminin ortalarına gelmektedir. Bu yaştaki ergenlerin bilişsel becerileri gelişmekte ve etkilenme düzeyleri yüksek olmasıdır (Sarıkaya, 2015). Dünya Sağlık Örgütü (WHO) (2009), bireyin yaşam boyu yaşadığı psikolojik rahatsızlıkların çoğu 14 yaşından önce oluştuğunu söylemiştir. Ergenler ve çocukların %20'si ruh sağlığı problemleri yaşamaktadır. Günümüzde de yaşanan olumsuz yaşantı durumlarına göre küçük yaşta bireyler olaylardan daha fazla etkilenebilmektedirler (Öz ve Yılmaz, 2009). Grotberg (1995), ise yaşı daha büyük olan çocukların yaşı küçük olanlara oranla, daha fazla içsel güce sahip oldukları ve daha fazla sağlık faktörünü kullanabildiklerini ifade etmiştir. Çalışmamızda 14 yaş gurubu ergenlerin daha büyük olan ergenlere yönelik psikolojik sağlık alt boyutlarında yüksek olması bu çalışmayı desteklememiştir.

Çalışmamızı destekleyen araştırmaları incelediğimizde genel olarak ergenlerin psikolojik sağlık düzeyleri ile yaşları arasında anlamlı farklılık bulunmuştur. 14 ile 15 yaş grubu ergenlerin psikolojik sağlık düzeyleri 16 ile 18 yaş ergenlere göre daha yüksektir. (Saka ve Ceylan, 2018; Turgut, 2015; Ergün, 2016; Kurt, 2013). McCoy(2001) tarafından yapılan başka bir çalışmada da yaş değişkeni ile psikolojik dayanıklılık arasında pozitif yönde bir ilişki çıkmıştır. Bunun nedeni, yaşa bağlı olarak yaşanan zorluklar ve engeller değişmektedir ve sorumluluklar artmaktadır. Ergenlik döneminde psikolojik, sosyal ve fizyolojik güçlükler yaşayabilmektedir. Yetişkinlik döneminde iş kaybı güç iş durumları ve yaşlılık döneminde hayata tutunma mücadelesi(Akın ve Demirel, 2003; Arslan ve Balkıs, 2014) gibi güçlükler yaşanabilmektedir. Buradan anlaşılmaktadır ki kişinin yaşı ilerledikçe artan sorumluluk ve mücadele sonucunda psikolojik dayanıklılık düzeyleri düşebileceği söylenebilir.

Ergenlerinin Cinsiyetlerine Göre Tanrı Algıları Arasındaki İlişkiye Ait Bulgusunda; ergenlerin cinsiyetlerine göre Tanrı Algısı ölçeğinin alt faktörlerine ilişkin algıları incelenmiştir. Tanrı'ya yönelik olumlu duygular ile korkutan ve cezalandıran Tanrı faktörlerinde kız ergenlerin algıları ile erkek ergenlerin algıları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir. Yapılan bazı çalışmalarla çelişmektedir; 14-18 yaş grubu ergenlerin Tanrı algıları incelendiğinde kızların

Allah'ı seven ve koruyan olarak algılarken, erkek ergenlerin cezalandırıcı ve güçlü olarak algıladıkları ortaya çıkmıştır (Kuşat, 2006; Dınvar, 2011; Kula, 2012; Anuştekin, 2018). Amerikalı ergenler üzerinde yapılan başka bir çalışmada kız ergenler erkeklere göre dua etme sıklığı Tanrı'yı olumlu algılama durumunda daha yüksek puan almışlardır (Nelsen ve Potvin, 1981). Heller (1988)'in yaptığı çalışmasında Tanrı imajı kız ergenlerde, erkek ergenlere göre daha estetik ve olumludur (Akt: Yıldız, 2013). Yine başka çalışmada Tanrı algısı cinsiyete göre farklılaşmaktadır. Kadınlar Tanrı'yı, seven, koruyan, gözeten olarak algılarken; erkekler ise daha çok cezalandırıcı olarak algılamaktadır (Larsen ve Knapp, 1964; Kaya, 2018). Bu sonuçların nedeni olarak, Tanrı'yı cinsiyete göre algılama şekli Freud'un Odipal teorisi ile ilişkili olduğu ortaya çıkmıştır. Yani erkek için baba figürü Tanrı ile özleştirerek cezalandırıcı olarak algılanabiliyor (Larsen ve Knapp, 1964). Ayrıca kızların daha duygusal yapıda olması ile dini bilgilerinin fazla olması da olabilir (Anuştekin, 2018).

Seven Tanrı ve Tanrı'ya yönelik olumsuz duygular alt faktörlerinde kız ergenleri algıları ile erkek ergenlerin algıları arasında anlamlı farklılık olduğu gözlemlenmiştir. Ortalamalara bakıldığında kız ergenlerin algılarının, erkek ergenlerin algılarına göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Üniversite öğrencileri ile yapılan çalışmada Tanrı'yı sevme ve Tanrı'ya yakın hissetme sonuçları (Low ve Handal, 1995) kız öğrenciler de erkek öğrencilere göre daha yüksek puan almıştır. Bu çalışmalar araştırmamızın bulgusunu destekler niteliktedir. Çelişen çalışma, Apak (2016), analizlerde cinsiyet değişkeninin anlamlı bir farklılık oluşturduğunu, kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre daha olumlu Tanrı algısına sahip oldukları sonucuna ulaşmıştır.

Uzak/Umursamaz Tanrı alt faktöründe kız öğrencilerin algıları ile erkek öğrencilerin algıları arasında anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. Bu anlamlı farklılık erkek ergenlerin kız ergenlere göre Tanrı'ya yönelik uzak/umursamaz algı içerisinde olduklarından kaynaklanmaktadır. Güler, (2007b) yılında yaptığı çalışmasında, ilgisiz bir Tanrı, görkemli bir Tanrı ve intikam alan bir Tanrı alt değişkenleri, cinsiyet değişkeniyle yüksek oranda bir ilişki içinde olduğu görülmüştür. Buna bağlı olarak Tanrı'nın dikkat çekici, saygın ve saygıyla karışık bir

korkuya neden olan olarak algılamalarda kadınların, erkeklere göre daha çok bu şekilde algıladıkları; ancak erkeklere göre daha az cezalandırıcı olarak algıladıkları görülmüştür. Erkekler, kadınlara göre Tanrı'yı daha ilgisiz olarak algılamaktadırlar. Bu çalışma araştırmamızı desteklemektedir.

Dinvar (2011), cinsiyet ile olumsuz Tanrı algısı arasında anlamlı bir farklılık olduğu gözlemlenmiştir. Araştırmanın sonucuna göre erkeklerin olumsuz Tanrı imgesi ve tasavvuru kızlarınkine göre daha yüksek bulunmuştur. Buna bağlı olarak kız öğrencilerin olumlu Tanrı tasavvurları yüksek çıkması, olumsuz Tanrı tasavvurlarının düşük çıkması kızların genel Tanrı algılarında daha olumlu oldukları sonucuna ulaştırmıştır. Kız öğrencilerin hem olumlu hem olumsuz Tanrı tasavvurları psikolojik iyi olma halini erkeklere göre daha yüksek oranda açıklıyor olması kız öğrenciler ile erkek öğrenciler arasındaki bireysel ve psikososyal farklılıklara işaret etmekte olduğu söylenebilir (Seyhan, 2014a). Güngördü (2001), sosyoloji öğrencilerine yaptığı çalışmasında dini tutum ve Tanrı algısında cinsiyetlere göre farklılık bulunamamıştır. Tek farklılık ilahiyat bölümü kız öğrencilerinde görülmüş, buna göre bu grup diğer gruplara oranla Tanrı'ya karşı daha iyimser yaklaşımda oldukları görülmüştür. Başka bir çalışmada ergenlerin cinsiyet değişkenlerine göre Tanrı algısı ve ilgili alt faktörlerinden aldıkları puan ortalamaları birbirine yakın olarak çıkmıştır; ancak kızların algılarının erkeklerin algılarına göre Tanrı algısı puanları daha yüksek tespit edilmiş olsa da bu farklılaşmanın istatistiksel olarak anlamlı farklılık olmadığı görülmüştür (Erdoğan, Uysal, Batan, Baş ve Zafer, 2014; Orak, Uğur, Başköy, Özcan, ve Seyis, 2015). Bu çalışmalar yaptığımız çalışmayı desteklemektedir.

Tanrı algısının alt boyutlarında oluşan farklılığın nedeni toplumun kadın ve erkek için yüklediği algılamaların Tanrı algısını da etkilemesidir. Örneğin, kadınlar daha çok sevgi dolu olarak yaklaşırken dini toplu örgütlere karşı daha kolay iletişim kurabilmektedirler. Erkekler ise daha çok güç temsili bir disiplin içine girebilmektedirler (Ozorak, 1996). Ayrıca yapılan TV programlarında topluma lanse edilen cinsiyet rolü incelendiğinde genellikle çocuklara yönelik verilen mesajda kadınların daha çekingen, kurtarılması gereken kişiler erkeklerin ise daha korumacı ve kollayıcı olarak gösterilmesi de (Günaydın, 2011) göz önüne alınmalıdır. Başka

bir çalışmada da görülmektedir ki İslam coğrafyasında Tanrı'ya bir cinsiyet rolü verilmediği halde kır bölgesinde dahi erkek çocukların Tanrı'yı baba ve dede rolü ile bağdaştırdıkları görülmüştür (Çetin, 1991). Yapılan çalışmalarda da görüldüğü gibi erkeklerin Tanrı'yı daha mesafeli algılamalarının etkisi olduğu düşünülebilir.

Ergenlerinin Cinsiyetlerine Göre Psikolojik Dayanıklılık Düzeyleri Arasındaki İlişkiye Ait Sonuçları İncelediğimizde; ergen psikolojik sağlamlık ölçeğinin alt faktörlerinden Aile Desteği, Akran Desteği, Okul Desteği, Mücadele Azmi ve Empati ile cinsiyet arasında anlamlı bir farklılık çıkmamıştır. İncelenen araştırma da psikolojik dayanıklılık alt boyutu olan okul desteğinde, kız ergenlerinin puanı yüksek olarak çıkmıştır (Altundağ, 2013).

Uyum alt faktörü ile ergenlerin cinsiyetleri arasında anlamlı farklılık vardır. Bu durum kız ergenlerin, erkek ergenlerin psikolojik sağlamlık düzeylerinden düşük olmasından kaynaklanmaktadır.

Genel olarak bakıldığında araştırmamızda ergen psikolojik dayanıklılık ölçeğinin kız ergen sağlamlık düzeyleri ile erkek öğrencilerinin sağlamlık düzeyleri arasında anlamlı farklılık yoktur. Anlamlı bir farklılık olmamasına rağmen kızların psikolojik dayanıklılık düzeyleri, erkeklerin psikolojik dayanıklılık düzeylerine göre daha düşüktür. Yapılan araştırmalar incelendiğinde destekleyen çalışmalar; Dayıoğlu (2008), cinsiyet değişkeninde erkek öğrencilerinin daha yüksek psikolojik sağlamlık yönünden ilişkili olduğu görülmüştür. Başka bir çalışmada psikolojik sağlamlık cinsiyet değişkeni açısından incelendiğinde erkek katılımcıların psikolojik sağlamlık düzeylerinin kadın katılımcılara göre anlamlı ölçüde daha yüksek olduğu bulunmuştur (Hoşoğlu, Kodaz ve Bingöl, 2018).

Literatür incelendiğinde araştırmamızın sonucu ile çelişen çalışmalarda mevcuttur; kadınların psikolojik sağlamlık düzeyleri yüksek olarak bulunurken (Oktan, 2008; Gündaş ve Koçak, 2015; Turgut, 2015); destekleyen bazı araştırmaların ise psikolojik sağlamlık düzeyinin cinsiyet değişkenine göre anlamlı şekilde farklılık olmadığı görülmektedir (B. Özcan, 2005; B. Aydın, 2010; Eryılmaz, 2012; Aydoğdu, 2013; Bolat, 2013; Toprak, 2014; Topbay, 2016; Bozgeyikli, 2017;

Tösten ve Özgan, 2017; Aydın ve Egemberdiyeva, 2018; Şahin, 2018). Kumpfer (1999), bireysel etmenlerden biri olan cinsiyetin psikolojik sağlamlıkla bir ilişkisi olduğu ve risk faktörü altında incelenen gruplarda kız çocuklarının psikolojik sağlamlıklarının daha yüksek olduğu; Luthar (1999), diğer taraftan erkek çocuklarının ebeveynlerin sahip olduğu psikolojik durum ve ekonomik gibi risk faktörlerine karşı savunmasız oldukları görülmüştür.

Cinsiyet faktörü bireylerin yüklenilen anlamlara göre psikolojik sağlamlık düzeylerini etkilemektedirler. Kültürün etkisiyle toplumda anlam yüklenen kadın ve erkek ayrı ayrı sorumluluk almaktadır. Kadınlar toplumda olduğundan az değer görmesi, kadınların çalışma imkânının bulamaması; erkeklerin ise ailenin geçimi için kendi sağlıklarını riske atacak kadar çalışmaları olumsuz olarak etkilemektedir (Arslan ve Balkıs, 2014).

Ergenlerinin Okul Türlerine Göre Tanrı Algıları Arasındaki İlişkiye Ait Sonucu İncelediğimizde; Tanrı'ya Yönelik Olumlu Duygular ile Korkutan ve Cezalandıran Tanrı alt faktörleri ile 14-18 yaş ergenlerin okul türleri arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Araştırma bulgusuyla çelişen; Kula (2012), yaptığı araştırmasında imam hatip lisesinde okuyan ergenlerin olumlu Tanrı algısı puanları, düz lisede okuyan ergenlerin puanlarından yüksek çıkmıştır. Bunun sebebi olarak imam hatip okullarında verilen din dersleri ve müfredatın etkisi olduğu söylenebilir. Bu okullarda genel olarak meslek derslerinde sevgi, hoşgörü, merhamet gibi kavramların Allah'ı anlatırken kullanılması etkili olduğu söylenebilir. Bunun sonucunda imam hatip lisesi öğrencilerinin Allah'ı daha olumlu olarak algılamalarında etkili olduğu ayrıca dini literatürde kutsal kitaplarda affedilmenin esası üzerine bahsedilmesi de etkili olduğu söylenebilir.

Seven Tanrı, Uzak/Umursamaz Tanrı ve Tanrı'ya Yönelik Olumsuz Duygular alt faktörleri ile ergenlerin okul türleri arasında anlamlı farklılık olduğu görülmüştür. Bu farklılık genel olarak imam hatip lisesi okul türüne sahip olan ergenlerin meslek ve teknik lisesi ile diğer okul türüne sahip ergenlerin algı puanlarından daha yüksek olmasından kaynaklanmaktadır. Ayrıca diğer okul türüne sahip ergenlerin algı puanları, meslek ve teknik lisesinde öğrenim gören ergenlerin algılarından yüksek

çıkıştır. Yapılan araştırmalar incelendiğinde destekleyen çalışmalar; İmam hatip lisesinde öğrenim gören ergenlerin diğer liselerdeki öğrencilere göre daha dindar oldukları sonucuna ulaşılmıştır (Gürsu, 2011). Yurtdışında yapılan bir araştırmada göstermektedir ki kiliseye bağlı okulların diğer okul türlerine göre daha inanç konusunda öğrenme ile bütünleştmektedir. Manevi oluşum üzerine yapılan çalışmada ki puanları daha yüksektir (Horan, 2014)

Okul türü olarak üniversitede ki fakülteler karşılaştırıldığında Tanrı algısı ve dindarlık arasında şu şekilde bir sonuca ulaşılmıştır; İlahiyat fakültesinde okuyan öğrenciler ile sosyoloji bölümünde okuyan öğrencilere göre daha dindar ve Tanrı'ya daha pozitif algılamaktadırlar (Güngördü, 2001). Üniversite de fakülte türü ile ilgili yapılan bir başka araştırmada İlahiyat Fakültesi öğrencilerin Tanrı algısı puanları Eğitim Fakültesi öğrencilerin puanlarından yüksek bulunmuştur. Bunu nedeni olarak ilahiyat fakültesi öğrencilerin eğitim fakültesi öğrencilerine göre Allah'ı daha sevgili ve olumlu olarak algılamaktadırlar. Bu farklılığın ilahiyat öğrencilerin dini bilgilerinin artmasından kaynaklandığı olarak düşünülebilir (Erdoğan, 2014).

Ergenlerinin Okul Türlerine Göre Psikolojik Dayanıklılık Düzeyleri Arasındaki İlişkiye Ait Sonuçları İncelediğimizde; Aile Desteği, Akran Desteği, Okul Desteği ve Uyum alt faktörleri ile ergenlerin okul türü arasında anlamlı farklılık olduğu görölmektedir. Çalışmamızda çıkan anlamlı farklılık, imam hatip lisesinde öğrenim gören ergenlerin dayanıklılık düzeylerinin ve diğer okul türlerinden öğrenim gören ergenlerin dayanıklılık düzeylerinin, meslek ve teknik lisede öğrenim gören ergenlerin dayanıklılık düzeylerinden daha büyük olmasından kaynaklanmaktadır. Yıldırım (2014), tarafından yapılan çalışmada okul desteği alt boyutunun ortalama puanı okul türüne göre anlamlıdır.

Ergenlerin okul türleri ile Mücadele Azmi ve Empati psikolojik sağamlık alt faktörleri ile arasında anlamlı farklılık bulunamamıştır.

Ergen psikolojik dayanıklılık düzeyi ölçeğinin genel sonucuna göre ergenlerin okul türleri ile dayanıklılık düzeyleri arasında anlamlı farklılık olduğu görölmektedir. Bu farklılık Anadolu Lisesi ile Endüstri Meslek Lisesi arasında olup, Endüstri Meslek Lisesi lehinedir. Bu sonuca göre Endüstri Meslek Lisesi öğrencilerinin, hayat

boyu öğrenme modeline göre eğitim almalarından, öğrendikleri teorik bilgileri gerek okul içinde gerekse okul dışında uygulama fırsatı bulmalarından ve içinde buldukları zorlu hayat şartlarının da etkisiyle psikolojik açıdan daha dayanıklı oldukları söylenebilir (Gürsu, 2012; Çapulcuoğlu ve Gündüz, 2013; Özcan, 2015).

Araştırma bulgusuyla çelişen araştırmalarda; psikolojik sağlık bakımından diğer liselerde okuyanlarla aralarında anlamlı bir farkın olmadığı ve ergen psikolojik dayanıklılık ölçeğinin alt boyutları ile ergen psikolojik dayanıklılık ölçeğinin toplam puanlarının okul türü değişkenine göre herhangi bir farklılık görülmemiştir (Dayıoğlu, 2008; Gürsu, 2011; Yıldırım, 2014).

Ergenlerin Tanrı Algıları İle Psikolojik Dayanıklılık Düzeyleri Arasındaki İlişkiye Ait Sonuçları İncelediğimizde; ergenlerin psikolojik sağlık ölçeğinin alt faktörleri olan aile desteği, akran desteği, okul desteği, uyum, mücadele azmi ve empati dayanıklılık düzeyleri ile Tanrı algısı ölçeğinin alt faktörlerine yönelik algıları ile arasında pozitif yönde düşük düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Bireylerin kendini algılamasında ve dünyaya bakışında Tanrı algısının etkisi yadsınamaz, ayrıca kişilerin hayata uyum aşamalarında ve yaşamlarında dengeli bir şekilde hareket etmelerinde Tanrı algısı önemli bir rol oynamaktadır. Dinvar (2011), yaptığı çalışmada travma sonrası stres ile olumsuz Tanrı algısı arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulmuştur. Ancak olumlu Tanrı algısı ile anlamlı bir ilişki çıkmamıştır. Tanrı'ya karşı var olan algılar yaşanan Travmaya göre değişmemiştir. Yapılan çalışmalara bakıldığında olumlu Tanrı algısı ile psikolojik sağlık arasında pozitif bir ilişki varken, kaygı ile negatif yönde bir ilişki çıkmıştır (Maton, 1989; Schaefer ve Gorsuch, 1991). Olumsuz Tanrı algısı ile kaygı ve travma arasında ise pozitif yönde bir ilişki vardır. (G. Justice ve Lambert, 1986; Doehring, 1993; Akt: Dinvar, 2011; Kane, Cheston ve Greer, 1993). Yapıcı'nın (2004) yaptığı çalışmada Çukurova Üniversitesinde gençler Allah'ı olumlu sıfatlarla ifade etmişlerdir. Bireylerin olumlu olarak algılamaları yaşadıkları zorluklarla kolay başa çıkabildikleri söylenebilir.

Seyhan, 2014b yılında yaptığı çalışmada, olumlu-olumsuz Tanrı algısı ile psikolojik iyi olma hali arasındaki ilişki de olumsuz Tanrı algısı ile psikolojik iyi

olma hali arasında negatif, olumlu Tanrı algısı ile pozitif yönlü bir ilişki bulunmuştur. Buna göre öğrencilerin olumlu Tanrı algıları artarken, psikolojik iyi olma hali artmakta iken; olumsuz Tanrı algıları artarken; psikolojik iyi olma halleri de azalmakta olduğu gözlemlenmiştir.

Ergen psikolojik dayanıklılık ölçeğinin alt faktörlerinden uyum ve empati dayanıklılık düzeyleri ile Tanrı algısının alt faktörlerinden olan Korkutan ve Cezalandıran alt faktörüne yönelik algıları arasında ilişki görülmemiştir. Ancak yapılan bir çalışmada çocukluk yaşantıları ağır geçen, travma yaşayan bireylerin seven Tanrı algılarında azalma ve cezalandırıcı, ilgisiz, öfkeli algılamalarında anlamlı bir artış gözlemlenmiştir (Doehring, 1993; Akt, Dinvar, 2011). Ayrıca psikolojik yeterlilik ve uyum ile zorlukla başa çıkma becerisi yüksek olan kişilerin olumlu Tanrı algılarının ve Tanrı ile yakınlık bağlantısı hisseden kişiler oldukları bulunmuştur (Hill ve Pargament, 2003). Başka bir çalışmada olumlu Tanrı algısının insanların umut düzeylerini artırdığını, hayatın zorlukları karşısında psikolojik bir kaynak olduğunu ve örnek modeller gösterdiğini belirtilmiştir (Stack, 1983). Bu çalışmalar araştırmamız ile çelişmektedir.

Yaptığımız çalışmanın genel sonucuna baktığımızda; ergenlerin dayanıklılık düzeyleri ile Tanrı algısının alt faktörlerine ilişkin algıları arasında düşük düzeyde pozitif bir ilişki vardır. Araştırma sonucumuzu destekleyen çalışmalar; Erdoğan (2015), tarafından yapılan bir araştırmada, Tanrı algısı puanlarının artışı psikolojik dayanıklılık ile ilişkili bulunmuştur. Literatür de Tanrı algısı ile psikolojik sağlamlık üzerinde yapılmış az çalışmanın olması ancak 'din kavramı' ile yapılmış çok çalışmanın olması da dikkat çekicidir. Yapılan çalışmalara göre de dinin psikolojik dayanıklılık üzerindeki etkisi olduğudur (Apaydın, 2001). Yine ABD ve Avrupa'da psikiyatrik yardımlarda gittikçe dine başvurdukları görülmektedir (Koenig ve Larson, 2001). Öğrencilerin aldığı dini eğitim onların Tanrı kavramlarını etkileyip Tanrı tasavvurlarının şekillenmesinde önem arz etmektedir denilebilir. Öğrencilerin olumlu Tanrı tasavvuru arttıkça psikolojik iyi olma hali artmakta iken, olumsuz Tanrı tasavvuru artarken psikolojik iyi olma hali düşmektedir. Bununla birlikte hem kız hem erkek öğrencilerin olumsuz Tanrı tasavvurlarının olumlu Tanrı tasavvuruna göre

psikolojik iyi olma halini daha yüksek bir oranda yordadığı görülmüştür. Buna göre öğrencilerdeki Tanrı tasavvurundaki olumsuz bir durumun oluşması psikolojik sağlığı üzerindeki etkisi daha belirgin olarak ortaya çıktığı söylenebilir (Seyhan, 2014b). Görüldüğü gibi din duygusu ve Tanrı algısı ile ilişkili yapılan çalışmalar, dinin insan psikolojisi ya da psikolojik iyi olma açısından önemli etkilerinin olduğu görülmektedir (Korkmaz, 2012). Başka bir araştırmada ebeveyn ölümlerinde aile üyelerinin uyumu sağlayan etkenleri incelemek amaçlanmıştır. Aile sistemi bir bütün içinde incelemek için farklı veri kaynakları kullanılmış. Ailenin dini inançları, maddi kaynakları, sosyal bağları ailenin kayıp sonucunda güçlü kılan etkenler olduğu görülmüştür (Tanacıoğlu, 2015). Özgü (1969), ergenlik döneminde kızların dua ederek psikolojik acı veren durumlardan kurtulabileceklerini ifade etmişlerdir (Akt: Koç, 2004). Başka bir araştırmada Fen Lisesi öğrencilerin olumlu bir psikolojik sağlık düzeyine sahip oldukları halde diğer okul türlerine göre dini inanç konusunda düşük düzeyde kaldıkları görülmektedir (Gürsu, 2011).

Bireyin inancına yönelik bağlanması, dinin gereklerini yerine getirmesi, dini kader anlayışı ruh sağlıklarını olumlu yönde etkilemektedir. Dini inancı yüksek olan, özürlü çocuğa sahip annelerin depresyondan daha az etkilenmektedir ve yaşam doyumlarının yüksek olduğu; dinsel kader anlayışı olan bireylerin ise boşanma, psikolojik sorunlar, işsizlik ve sağlık sorunlarından daha az etkilendikleri ve üstesinden daha kolay geldikleri görülmüştür (Myers ve Diener, 1995). Yapılan dini organizasyonlar (Werner ve Smith, 1992; Wang ve Gordon., 1994) çevresel ve toplumsal kaynakların varlığı da çeşitli risk altındaki bireylerin psikolojik sağlıklarını artırmaya katkıda bulunmaktadır.

Bir çalışmada yine dini inançlara ve Tanrı algısına sahip, Tanrı ile yakın bir bağlantısı olduğunu belirten kişilerin yaşamın zorlukları ile başa çıkabilme becerileri, psikolojik yeterlilik ve uyum düzeyleri gibi psikolojik dayanıklılığın temel unsurlarında inanmayan ve olumsuz bir Tanrı algısına sahip kişilerle karşılaştırıldığında düzeyleri daha yüksektir (Hill ve Pargament, 2003). Tanrı algısı yüksek olan bireylerin, Tanrı'ya inanmayan veya şüphe duyanlara göre ailedeki bireylerin birbirine daha sıkı şekilde bağlandıkları, aile üyelerinin birbirlerine destek olduğu, birbirileri ile iyi bir iletişim kurdukları söylenmektedir. Sonuç olarak

Tanrı'ya inanların, inanmayanlara göre psikolojik dayanıklılıkları yüksektir (Batan, 2016). Bunun nedeni olarak bireylerin fitrat olarak inanç üzerine yaratılmış olmaları ve kendilerini Allah'ın koruması altında olduklarını düşünmeleri olabilir. Araştırma sonucunda görüyoruz ki olumlu Tanrı algısı, koruyucu faktör rolü alabilmektedir.

BÖLÜM VI

SONUÇ VE ÖNERİLER

6.1. Sonuçlar

1. Araştırma bulgularına göre Tanrı'ya Yönelik Olumlu Duygular, Seven Tanrı ile Korkutan ve Cezalandıran Tanrı alt faktörlerinde ergenlerin yaş düzeylerine göre algıları arasında göre anlamlı farklılık olmadığı görülmektedir.
2. Uzak/ Umursamaz Tanrı alt faktöründe ergenlerin yaş düzeylerine göre algıları arasında anlamlı farklılık olduğu görülmektedir.
3. Psikolojik sağlamlık ölçeğinin alt faktörü olan akran desteğinin ergenlerin yaş düzeylerine göre arasında anlamlı farklılık olmadığı gözlemlenmiştir.
4. Aile desteği, okul desteği, uyum, mücadele azmi ve empati alt faktörleri ile ergenlerin yaş düzeylerine göre psikolojik sağlamlık arasında anlamlı bir farklılık vardır
5. Tanrı'ya yönelik olumlu duygular ile korkutan ve cezalandıran Tanrı alt faktörlerinde kız ergenlerin algıları ile erkek ergenlerin algıları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir.
6. Seven Tanrı ve Tanrı'ya yönelik olumsuz duygular alt faktörlerinde kız ergenleri algıları ile erkek ergenlerin algıları arasında anlamlı farklılık olduğu gözlemlenmiştir.
7. Uzak/umursamaz Tanrı algısı alt faktöründe de erkek ergenlerin, kız ergen algılarına göre daha çok bu algı içinde oldukları gözlemlenmiştir.
8. Ergen psikolojik sağlamlık ölçeğinin alt faktörlerinden Aile Desteği, Akran Desteği, Okul Desteği, Mücadele Azmi ve Empati ile cinsiyet arasında anlamlı bir farklılık çıkmamıştır.
9. Uyum alt faktörü ile ergenlerin cinsiyetleri arasında anlamlı farklılık vardır.
10. Ergen psikolojik dayanıklılık ölçeğinin genel sonucuna göre kız ergen sağlamlık düzeyleri ile erkek öğrencilerinin sağlamlık düzeyleri anlamlı farklılık yoktur

11. Tanrı'ya Yönelik Olumlu Duygular ile Korkutan ve Cezalandıran Tanrı alt faktörleri ile 14-18 yaş ergenlerin okul türleri arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır.
12. Seven Tanrı, Uzak/Umursamaz Tanrı ve Tanrı'ya Yönelik Olumsuz Duygular alt faktörleri ile ergenlerin okul türleri arasında anlamlı farklılık olduğu görülmüştür.
13. Ergenlerin psikolojik sağlamlık ölçeğinin alt faktörleri olan aile desteği, akran desteği, okul desteği, uyum, mücadele azmi ve empati dayanıklılık düzeyleri ile Tanrı algısı ölçeğinin alt faktörlerine yönelik algıları ile arasında düşük düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir.
14. Ergen psikolojik dayanıklılık ölçeğinin alt faktörlerinden uyum ve empati dayanıklılık düzeyleri ile Tanrı algısının alt faktörlerinden olan Korkutan ve Cezalandıran alt faktörüne yönelik algıları arasında ilişki gözlemlenmemiştir.
15. Ergenlerin dayanıklılık düzeyleri ile Tanrı algısının alt faktörlerine ilişkin algıları arasında düşük düzeyde pozitif bir ilişki vardır.

6.2. Öneriler

Ulaşılan genel sonuçlarla birlikte aşağıdaki öneriler sunulabilir.

1. Araştırma Konya ilinde öğrenim gören ergenler ile yapılmıştır. Araştırmanın diğer bölgelerdeki illerde de tekrarlanması araştırmanın genellemesini sağlayabilir.
2. Araştırmamızın sonuçlarına göre anlamlı farklılık görülen okul türü ve seven Allah algısı arasındaki ilişkiye dayanarak tüm okullarda öğrencilere Allah'ın merhamet, hoşgörü gibi olumlu sıfatları anlatılarak ergenlerin yaşadıkları ruhsal rahatsızlıkları daha kolay baş edebilmeleri sağlanabilir.
3. Bireyin Allah algısına yönelik yaklaşımları, hamilelik ve doğumdan itibaren güvenli bağlanmasıyla başlamaktadır. Ayrıca ailenin verdiği Yaratıcıyla ilişkin bilgilerin önemi göz önüne alınarak, ailelere yönelik Allah algısı ve güvenli bağlanma konularında bilinçlendirme çalışmaları yapılabilir.
4. Ergenlerin yaşları ilerledikçe Allah'tan uzaklaştıkları görülmüştür. Bu durum ergenlerin daha da yalnızlaşmaları ve ruhsal problemlerle zor baş etmelerine sebep olduğu için bireylere küçük iken daha doğru ve sağlıklı ilgiler

verilmeleri, aileler bu konuda sert bir tutum yerine daha yumuşak ve hoşgörölü tutum sergileyebilirler.

5. İnsanın toplum içinde uyum sağlamasında, kendini ifade etmesinde ve karşılaştığı birçok problemlerle baş etmesinde sahip olduğu inanç şemaları olabilir. Bu inanç şemalarını sağlıklı kullandığı sürece psikolojik sağlamlığı da dinamik olacağı düşünülmektedir.
6. İnanç şemaları olarak kastedilen sahip olduğu herhangi bir inancı değil, Allah'a olan inancıdır. Allah inancının psikolojik rahatsızlıklarda ki etkisini incelemek için nitel araştırmalara ihtiyaç vardır.
7. Okul psikolojik danışmanları öğrencilerin problemlerle kolay başa çıkabilme ve uyum sağlama konusunda önemli bir kavram olan Psikolojik sağlamlık üzerine yapacakları çalışmalarda koruyucu faktör olduğu görülen Tanrı algısı üzerine çalışmalardan da yararlanabilirler.
8. Yurtdışında bu alanda yapılmış araştırmalar ülkemize göre daha fazladır. Ayrıca yapılan çalışmalar çoğunlukla 'din' kavramı üzerine yapılmıştır. Allah algısı kavramı üzerine daha çok çalışma yapma ihtiyacı söz konusudur.

KAYNAKÇA

- Akar, A. (2018). Psikolojik Sağlık Programının Ergenlerin Psikolojik Sağlık Düzeyine Etkisi. İstanbul: Maltepe Üniversitesi.
- Akçakaya, Ü. (2011, Eylül). Psikolojide Bağlanma Kuramı. Tavsiye Ediyorum.com: https://www.tavsiyeediyorum.com/makale_7428.htm adresinden alınmıştır
- Akın, A., & Demirel, S. (2003). Toplumsal Cinsiyet Kavramı ve Sağlığa Etkileri. C. Ü. Tıp Fakültesi Dergisi, 25(4), 73-82.
- Albayrak, A. (1995). Ergenlerin Dini Gelişiminde Sevgi ve Korku Motifinin Etkinliği. Bursa: Uludağ Üniversitesi.
- Altundağ, Y. (2013). Anne-Babası Bosanmış Ergenlerin Psikolojik Dayanıklılık Düzeylerinde Yordayıcı Değişkenler Olarak Yaşam Doyumu ve Yalnızlık. Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi.
- Anuştekin, M. N. (2018). Ortaöğretim Öğrencilerinin Yalnızlık Düzeyleri İle Tanrı Algıları Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma. Erzurum: Atatürk Üniversitesi.
- Apak, H. (2016). Sosyal Hizmet Bölümü Öğrencilerinin Tanrı Algısı: Bingöl Üniversitesi Örneği. Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 6(11), 219-230.
- Apaydın, H. (2001). Aile İçi İletişimin Çocuğun Dinsel Gelişimine Etkisi. Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi(12-13), 319-337.
- Arslan, G. (2015a). Çocuk ve Genç Psikolojik Sağlık Ölçeği' nin (ÇGPSÖ-12) Psikometrik Özellikleri: Geçerlilik ve Güvenirlilik Çalışması. Ege Eğitim Dergisi, 1(16), 1-12.
- Arslan, G. (2015b). Ergenlerde Psikolojik Sağlık: Bireysel Koruyucu Faktörlerin Rolü. Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 5(44), 149-158.
- Arslan, G., & Balkıs, M. (2014). Ergenlikte Görülen Problem Davranışlar ve Aile Sorunları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. SDU International Journal of Educational Studies, 1(1), 11-23.
- Atik, E. L. (2013). Liseli Ergenlerde Bağlanma Stilleri Ve Psikolojik Sağlık Düzeyleri Arasındaki İlişkide Öz-Yansıtma Ve İçgörünün Rolü. İstanbul: İstanbul Bilim Üniversitesi.
- Aydın, A. R. (1996). Çocuğun Dini Şahsiyet Kazanmasında Ailenin Önemi. Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 8(8), 211-220.

- Aydın, A. R. (2010). Tanrı Algısına Jungçu Bir Bakış. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 28(28), 53-61.
- Aydın, B. (2010). Üniversite Öğrencilerinin Duygusal Zeka Ve Umut Düzeyleri İle Psikolojik Sağlımlıkları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi.
- Aydın, E. (2018). Çocukluk Çağı Travmatik Yaşantılarının Psikolojik Sağlamlık Ve Depresyon Belirtileri Üzerine Etkisi. İstanbul: Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi.
- Aydın, M., & Egemberdiyeva, A. (2018). Üniversite Öğrencilerinin Psikolojik Sağlamlık Düzeylerinin İncelenmesi. *Türkiye Eğitim Dergisi*, 3(1), 37-53.
- Aydoğdu, T. (2013). Bağlanma Stilleri, Başa Çıkma Stratejileri ile Psikolojik Dayanıklılık Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Bacanlı, H. (1995). Tanrı ve Peygamber Kavramları (Selçuk Üniversitesi'nde bir araştırma). *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*(2), 155-163.
- Bahadır, E. (2009). Sağlıkla İlgili Fakültelerde Eğitime Başlayan Öğrencilerin Psikolojik Sağlamlık Düzeyleri. Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- Banks, J. K., & Gannon, L. R. (1988). The Influence Of Hardiness On The Relationship Between Stressors And Psychosomatic Symptomatology. *American Journal of Community Psychology*, 16(1), 25-37.
- Basım, N., & Çetin, F. (2011). Yetişkinler için Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği'nin Güvenirlilik ve Geçerlilik Çalışması. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 22(2), 1-12.
- Batan, S. N. (2016). Yetişkinlerde Psikolojik Dayanıklılık Ve Dini Başa Çıkmanın Yaşam Doyumuna Etkileri. İstanbul: Marmara Üniversitesi.
- Beauvais, F., & Oetting, E. R. (1999). Drug Use, Resilience, and The Myth Of The Golden Child. M. D. Glantz, & J. L. Johnson içinde, *Resilience and Development: Positive Life Adaptations* (s. 101-107). Netherlands: Kluwer Academic Publishers.
- Begun, A. L. (1993). Human Behavior And The Social Environment: The Vulnerability, Risk, And Resilience Model. *Journal of Social Work Education*, 29(1), 26-35.
- Belzen, J. A. (2004). Spirituality, Culture and Mental Health: Prospects and Risks for Contemporary Psychology of Religion. *Journal of Religion and Health*, 43(4), 291-316.

- Benson, P., & Spilka, B. (1973). God Image as a Function of Self-Esteem and Locus of Control. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 12(3), 297-310.
- Bernard, L. C., & Belinsky, D. (1993). Hardiness, Stress, and Maladjustment: Effects on Self-Reported Retrospective Health Problems and Prospective Health Center Visits. *Journal of Social Behavior and Personality*, 8(6), 97-110.
- Bidirici, F. (2014). Özel Eğitime Gereksinimi Olan Çocuğa Sahip Ailelerde Aile Yükü ile Psikolojik Dayanıklılık Arasındaki İlişki. İstanbul: Haliç Üniversitesi.
- Bolat, Z. (2013). Üniversite Öğrencilerinin Psikolojik Sağlık Ve Öz-Anlayışları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi.
- Bozgeyikli, H. (2017). Big Five Personality Traits as the Predictor of Teachers'. *Journal of Education and Practice*, 8(18), 126-135.
- Bradshaw, M., Ellison, C. G., & Marcum, J. P. (2010). Attachment to God, Images of God, and Psychological Distress in a Nationwide Sample of Presbyterians. *The International Journal for the Psychology of Religion*, 20(2), 130-147.
- Brookings, J. B., & Bolton, B. (1997). A longitudinal, structural equation analysis of stress, hardiness, social support, depression, and illness. *Multivariate Experimental Clinical Research*, 11(3), 109-120.
- Bulut, S., Doğan, U., & Altundağ, Y. (2013). Adolescent Psychological Resilience Scale: Validity and Reliability Study. *Suvremena Psihologija*, 16(1), 21-32.
- Büyüköztürk, Ş., Çokluk, Ö., & Köklü, N. (2007). Sosyal Bilimler için İstatistik. Ankara: Pegem Akademi.
- Calvert, S. J. (2010). Attachment to God as a Source of Struggle and Strength: Exploring the Association Between Christians' Relationship with God and Their Emotional Wellbeing. New Zealand: Massey University.
- Campbell, J., Swank, P., & Vincent, K. (1991). The Role of Hardiness in the Resolution of Grief. *Omega: Journal of Death and Dying*, 68(1), 53-65.
- Chan, D. W. (2003). Hardiness and its role in the stress-burnout relationship among prospective Chinese teachers in Hong Kong. *Teaching and Teacher Education*, 19(4), 381-395.
- Child and Adolescent Mental Health. (2018, 11 12). Word Health Organization: http://www.who.int/mental_health/maternal-child/child_adolescent/en/ adresinden alınmıştır

- Clarke, D. E. (1995). Vulnerability to Stress As A Function Of Age, Sex, Locus Of Control, Hardiness and Type A Personality. *Social Behavior and Personality*, 23(3), 285-286.
- Cole, M. S., Feild, H. S., & Harris, S. G. (2004). Student Learning Motivation and Psychological Hardiness: Interactive Effects on Students' Reactions to a Management Class. *Academy of Management Learning & Education*, 3(1), 64-85.
- Conger, R. D., & Conger, K. J. (2002). Resilience in Midwestern Families: Selected Findings from the First Decade of a Prospective, Longitudinal Study. *Journal of Marriage and Family* 64, 361-373.
- Corrigan, P., McCorkle, B., Schell, B., & Kidder, K. (2003). Religion and Spirituality in the Lives of People with Serious Mental Illness. *Community Mental Health Journal*, 39(6), 487-499.
- Cowan, P. A., Cowan, C. P., & Schulz, M. S. (1996). Thinking About Risk and Resilience in Families. E. M. Hetherington, & E. A. Blechman içinde, *Stress, Coping, and Resiliency in Children and Families* (s. 1-38). Mahwah: Lawrence Erlbaum Associates.
- Crowley, B. J., Hayslip, B. J., & Hobdy, J. (2003). Psychological Hardiness and Adjustment to Life Events in Adulthood. *Journal of Adult Development*, 10(4), 237-248.
- Cumberland-Li, A., Eisenberg, N., & Reiser, M. (2004). Relations of Young Children's Agreeableness and Resiliency to Effortful Control and Impulsivity. *Social Development*, 13(2), 193-212.
- Çalışkan, T., & Çınar, S. (2010). Akran Desteği: Öğrencilerin Sınıf Ortamı ve Uygulama Alanlarında Birbirleriyle Yardımlaşma Durumlarının Değerlendirilmesi. *Maltepe Üniversitesi Hemşirelik Bilim ve Sanatı Dergisi*, 3(1), 226-234.
- Çapulcuoğlu, U., & Gündüz, B. (2013). Lise Öğrencilerinde Tükenmişliğin Cinsiyet, Sınıf Düzeyi, Okul Türü ve Algılanan Akademik Başarı Değişkenlerine Göre İncelenmesi. *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(1), 12-24.
- Çetin, B. (1991). 6-12 Yaşları Arasındaki Çocuklarda Allah Kavramının Gelişimi. İstanbul: Marmara Üniversitesi.
- Dayıoğlu, B. (2008). Üniversite Giriş Sınavına Hazırlanan Adaylarda Psikolojik Sağlamlılık; Öğrenilmiş Güçlülük, Algılanan Sosyal Destek ve Cinsiyetin Rolü. Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi.

- Dearden, J. (2004). Resilience: A Study Of Risk And Protective Factors From The Perspective Of Young People With Experience Of Local Authority Care. *Sfl*, 19(4), 187-193.
- Devlin, J. M., & O'Brien, L. M. (1999). Children of parents with mental illness. I: An overview from a nursing perspective. *Australian and New Zealand Journal of Mental Health Nursing*, 8(1), 19-29.
- Dinvar, P. E. (2011). *Travma Sonrası Stres, Dünyaya İlişkin Varsayımlar ve Tanrı Algısı Arasındaki İlişki*. Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Doğan, T. (2015). Kısa Psikolojik Sağlık Ölçeği'nin Türkçe uyarlaması: Geçerlik ve Güvenirlilik Çalışması. *The Journal of Happiness & Well-Being*, 3(1), 93-102.
- Elkind, D. (1970). The Origins of Religion in the Child. *Review of Religious Research*, 12(1), 35-42.
- Eminağaoğlu, N. (2006). *Güç Koşullarda Yaşayan Sokak Çocuklarında Dayanıklılık*. İzmir: Ege Üniversitesi.
- Erdoğan, E. (2014). Üniversite Öğrencilerinde Tanrı Algısının Dini Yönelim Biçimleri İle İlişkisi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(27), 167-185.
- Erdoğan, E. (2015). Tanrı Algısı, Dini Yönelim Biçimleri ve Öznel Dindarlığın Psikolojik Dayanıklılıkla İlişkisi: Üniversite Örnekleme. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(29), 223-246.
- Ergün, O. (2016). Ergenlerde Duygusal Zeka Özellikleri İle Psikolojik Sağlık Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. İstanbul: İstanbul Arel Üniversitesi.
- Eryılmaz, S. (2012). Üniversite Öğrencilerinde Psikolojik Sağlamlığı Yordamada Yaşam Doyumu, Benlik Saygısı, İyimserlik ve Kontrol Odağının İncelenmesi. Muğla: Muğla Üniversitesi.
- Eshleman, A. K., Dickie, J. R., Merasco, D. M., Shepard, A., & Johnson, M. (1999). Mother God, Father God: Children's Perceptions of God's Distance. *The International Journal for the Psychology of Religion*, 9(2), 139-146.
- Evkuran, M. (2007). Zaman, Bilinç ve Tarih Algısı Üzerine -Teolojik Açıdan Bir İnceleme-. *Milel ve Nihal*, 4(3), 30-68.
- Fırat, Ç. D. (1966). Ergenlikte Din. A. Vergote içinde, *Ergenlikte Din* (s. 309-320).

- Foster, M. D., & Dion, K. L. (2003). Dispositional Hardiness And Women'S Well-Being Relating To Gender Discrimination: The Role Of Minimization. *Psychology of Women Quarterly*, 27(3), 197-208.
- Fraser, M. W., Galinsky, M. J., & Richman, J. M. (1999). Risk, Protection, and Resilience:Toward a Conceptual Framework for Social Work Practice. *Social Work Research*, 23(3), 131-143.
- Fusco, P. S. (1994). *Hardiness, Coping Style, And Burnout: Relationships In Female Hospital Nurses*. Denton, Texas: University of North Texas.
- G.Justice, W., & Lambert, W. (1986). A Comparative Study of The Language People Use to Describe The Personalities of God and Their Earthly Parents. *Journal of Pastoral Care*, 40(2), 166-172.
- Gall, T. (2004). Relationship With God and The Quality of Life Of Prostate Cancer Survivors. *Quality of Life Research*, 13(8), 1357-1368.
- Garnezy, N. (1993). Children in Poverty: Resilience Despite Risk. *Psychiatry*, 56(1), 127-136.
- Garnezy, N., Masten, A. S., & Tellegen, A. (1984). The Study Of Stress And Competence In Children: A Building Block For Developmental Psychopathology. *Child development*, 55(1), 97-111.
- Gizir, C. A. (2004). *Academic resilience: an investigation of protective factors contributing to the academic achievement of eight grade students in poverty*. Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi.
- Gizir, C. A. (2007). Psikolojik Sağlık, Risk Faktörleri ve Koruyucu Faktörler Üzerine Bir Derleme Çalışması. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3(28), 113-128.
- Goldstein, S., & Brooks, R. B. (2005). Why Study Resilience? S. Goldstein, & R. B. Brooks içinde, *Handbook of Resilience in Children* (s. 3-17). New York: Springer.
- Gökmen, D. (2009). *Kadın Sığınma Evi'nde Yaşayan Şiddet Görmüş Kadınlar İle Eşiyle Birlikte Yaşayan Şiddet Görmüş Kadınlar Arasındaki Psikolojik Dayanıklılık ve Bağlanma Durumlarının Karşılaştırılması*. İstanbul: Maltepe Üniversitesi.
- Grotberg, E. (1995). *A Guide to Promoting Resilience in Children: Strengthening the Human Spirit*. Hollanda: Bernard van Leer Foundation.

- Güler, Ö. (2007a). Tanrı Algısı Ölçeği (TA): Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *AÜİFD XLVIII*, (1), 123-133.
- Güler, Ö. (2007b). Tanrı'ya Yönelik Atıflar, Benlik Algısı Ve Günahkarlık Duygusu (Yetişkin Örneklem). Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Güler, Ö. (2010). Dini İnanç ve Psikolojik Sağlık İlişkisine Dair Bir Değerlendirme. *Toplum Bilimleri Dergisi*, 95-105.
- Günaydın, B. (2011). Çocuklara Yönelik Programlarda Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Sunumu: Trt Çocuk ve Yumurcak Tv. Ankara: Radyo ve Televizyon Üst Kurulu.
- Gündaş, A., & Koçak, R. (2015). Lise Öğrencilerinde Psikolojik Sağlamlığın Yordayıcısı Olarak Benlik Kurgusu. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(41), 795-802.
- Güngördü, M. (2001). Allah' a Atfedilen Özellikler ile Depresyon Arasındaki İlişki Üzerine Bir Çalışma. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Gürkan, U. (2006). Grupla Psikolojik Danışmanın Üniversite Öğrencilerinin Yılmazlık Düzeylerine Etkisi. Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Gürsu, O. (2011). Ergenlik Döneminde Psikolojik Sağlık ve Dindarlık İlişkisi. Konya: Selçuk Üniversitesi.
- Gürsu, O. (2012). Ergenlerde Psikolojik Sağlığın Demografik Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, 5(1), 110-130.
- Hackney, C. H., & Sanders, G. S. (2003). Religiosity And Mental Health: A Meta-Analysis Of Recent Studies. *Journal Of The Scientific Study Of Religion*, 42(1), 43-55.
- Hart, D., Hofmann, V., Edenstein, W., & Keller, M. (1997). The Relation Of Childhood Personality Types To Adolescent Behavior And Development: A Longitudinal Study Of Icelandic Children. *Developmental Psychology*, 33(2), 195-205.
- Heller, S. S., Larrieu, J. A., D'Imperio, R., & Boris, N. W. (1999). Research On Resilience To Child Maltreatment: Empirical Considerations. *Child Abuse & Neglect*, 23(4), 321-338.
- Hill, P. C., & Pargament, K. I. (2003). Advances in the Conceptualization and Measurement of Religion and Spirituality. *American Psychologist*, 58(1), 64-74.

- Hoge, R., & Petrillo, G. H. (1978). Development of Religious Thinking in Adolescence: A Test of Goldman's Theories. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 17(2), 139-154.
- Holt, P., Fine, M. J., & Tollefson, N. (1987). Mediating stress: Survival of The Hardy. *Psychology in the Schools*, 24(1), 51-58.
- Horan, A. P. (2014). *Perceptions of Teachers and Administrators in Private Christian School Settings Regarding Spiritual Formation Programming for Millennials*. USA: Walden University.
- Hoşoğlu, R., Kodaz, A. F., & Bingöl, T. Y. (2018). Öğretmen Adaylarında Psikolojik Sağlamlık. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 8(14), 217-239.
- Howard, S., & Johnson, B. (2000). Young Adolescents Displaying Resilient and Non-Resilient Behaviour: Insights from a Qualitative Study - Can Schools Make a Difference?
- Howard, S., Dryden, J., & Johnson, B. (1999). Childhood Resilience: Review and Critique of Literature. *Oxford Review of Education*, 25(3), 307-323.
- Hökelekli, H. (1998). *Din Psikolojisi*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Hughes, T. H. (2004). Psikoloji ve Dini Hayat. *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*(10), 159-171.
- Hunter, A. J. (2001). A Cross-cultural Comparison of Resilience in Adolescents. *Journal of Pediatric Nursing*, 16(3), 172-179.
- İkizer, G. (2014). Van, Türkiye Depremlerini Yaşayanlarda Psikolojik Dayanıklılık İle İlişkili Etkenler. Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi.
- Jacelon, C. S. (1997). The Trait and Process of Resilience. *Journal of Advanced Nursing*, 25(1), 123-129.
- James, W. (1985). *The Varieties of Religious Experience*. England: Harvard University Press.
- Kane, D., Cheston, S. E., & Greer, J. (1993). Perceptions Of God By Survivors Of Childhood Sexual Abuse: An Exploratory Study In An Underresearched Area. *Journal of Psychology and Theology*, 21(3), 228-237.
- Kararımk, Ö. (2007). Deprem Yaşamış Bireylerde Psikolojik Sağlamlığa Etki Eden Kişisel Faktörlerin İncelenmesi: Bir Model Test Etme Çalışması. Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi.

- Kararımk, Ö. (2016). Psikolojik Sağamlık, Risk Faktörleri ve Koruyucu Faktörler. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*(26), 129-142.
- Kararımk, Ö., & Çetinkaya, R. S. (2011). Benlik Saygısının ve Denetim Odağının Psikolojik Sağamlık Üzerine Etkisi: Duyguların Aracı Rolü. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(35), 30-43.
- Karasar, N. (2011). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Kartopu, S. (2014). Yaşamı Sürdürme Nedenlerinin Tanrı Algısıyla İlişkisi. *Turkish Studies Dergisi*, 9(2), 887-903.
- Kaya, F. (2018). İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinde Tanrı Algısı ve Kaygı İlişkisi Üzerine Bir Araştırma. Erzurum: Atatürk Üniversitesi.
- Kaya, İ. (2015). Ergenlerin Çocukluk Dönemi İstismar Yaşantıları İle Davranış Problemleri ve Psikolojik Sağamlıkları Arasında İlişkinin İncelenmesinde Otomatik Düşünceler ve Bilişsel Duygu Düzenleme Stratejilerinin Aracı Rolü. Adana: Çukurova Üniversitesi.
- Kılıç, Ş. D. (2014). Üniversite Öğrencilerinin Yalnızlık Ve Psikolojik Dayanıklılıklarının İncelenmesi. Erzurum: Atatürk Üniversitesi.
- Kirkpatrick, L. A. (1992). An Attachment-Theory Approach Psychology of Religion. *International Journal for the Psychology of Religion*, 2(1), 3-28.
- Kirkpatrick, L. A., & Shaver, P. R. (1992). An Attachment-Theoretical Approach to Romantic Love and Religious Belief. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 18(3), 266-275.
- Kıış, B. (2018). Müslümanlarda Bağlanma ve Tanrı Algısı. İstanbul: Üsküdar Üniversitesi.
- Kitano, M. K., & Lewis, R. B. (2005). Resilience and coping: Implications for gifted children and youth at risk. *Roeper Review: A Journal on Gifted Education*, 27(4), 200-205.
- Kobasa, S. C. (1979). Stressful Life Events, Personality, and Health: An Inquiry Into Hardiness. *Journal of Personality and Social Psychology*, 37(1), 1-11.
- Koç, M. (2003). Ergenlik Döneminde Dua ve İbadet Psikolojisi Üzerine Teorik Bir Yaklaşımı. *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 7(1), 373-397.
- Koç, M. (2004). Ergenlik Döneminde Dua ve İbadet Algılarının Ruh Sağlına Etkileri Üzerine Bir Alan Araştırması. *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*(10), 115-157.

- Koenig, H. G. (2009). Research on Religion, Spirituality, and Mental Health: A Review. *The Canadian Journal of Psychiatry*, 54(5), 283-291.
- Koenig, H. G., & Larson, D. B. (2001). Religion And Mental Health: Evidence For An Association. *International Review of Psychiatry*, 13(2), 67-78.
- Korkmaz, N. E. (2012). Tanrı'ya Bağlanma ve Psikolojik İyi Olma. *Toplum Bilimleri Dergisi*, 6(12), 95-112.
- Kula, T. (2012). Ergenlerde Öfke Duygusu; Benlik Algısı, Tanrı Algısı, Suçluluk ve Utanç Duyguları Açısından Bir Değerlendirme (Diyarbakır Örnekleme). Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Kumpfer, K. L. (1999). Factors and Processes Contributing to Resilience: The Resilience Framework. M. D. Glantz, & J. L. Johnson içinde, *Resilience and development: Positive life adaptations* (s. 179-224). Netherlands: Kluwer Academic Publishers.
- Kur'an-ı Kerim.
- Kurt, T. (2013). Ebeveynleri Boşanmış Ergenlerin Yılmazlık, Benlik Saygısı, Başa Çıkma ve Psikolojik Belirtiler Arasındaki İlişkinin İncelenmesi: Yılmazlığın Aracı Rolü. Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Larsen, L., & Knapp, R. H. (1964). Sex Differences in Symbolic Conceptions of the Deity. *Journal of Projective Techniques and Personality Assessment*, 28(3), 303-306.
- Lease, S. H. (1999). Occupational Role Stressors, Coping, Support, And Hardiness As Predictors Of Strain In Academic Faculty: An Emphasis On New And Female Faculty. *Research in Higher Education*, 285-307.
- Lee, B. Y., & Newberg, A. B. (2005). Religion And Health: A Review And Critical Analysis. *Journal Of Religion & Science*, 40(2), 443-468.
- Lerner, J. (1999). The Government as Venture Capitalist: The Long-Run Impact of the SBIR Program. *The Journal of Business*, 72(3), 285-318.
- Low, C. A., & Handal, P. J. (1995). The Relationship Between Religion and Adjustment to College. *Journal of College Student Development*, 36(5), 406-412.
- Luthar, S. S. (1999). *Poverty and Children's Adjustment*. London: Developmental Clinical Psychology and Psychiatry.

- Luthar, S. S., Cicchetti, D., & Becker, B. (2000). The Construct of Resilience: A Critical Evaluation and Guidelines for Future Work. *Child Development*, 71(3), 543-562.
- Malony, H. N., & Spilka, B. (1991). *Religion in Psychodynamic Perspective. The Contributions of Paul W. Pruyser*. New York: Oxford University Press.
- Mandleco, B. L., & Peery, J. C. (2000). An Organizational Framework for Conceptualizing Resilience in Children. *J Child Adolesc Psychiatr Nurs*, 13(3), 99-111.
- Martı, H., Türcan, Z., Candan, A., Demir, M., Harmancı, M., Asar, M. A., . . . Türker, Y. (2017). *Hadislerle İslam*. İstanbul: Dini Yayınlar.
- Masten, A. S. (2001). Ordinary Magic: Resilience Processes in Development. *American Psychologist*, 56(3), 227-238.
- Masten, A. S., & Coatsworth, J. D. (1998). The Development of Competence in Favorable and Unfavorable Environments: Lessons From Research on Successful Children. *American Psychologist*, 53(2), 205-220.
- Masten, A. S., & Powell, J. L. (2003). A resilience framework for research, policy, and practice. S. S. Luthar içinde, *Resilience and vulnerabilities: Adaptation in the context of childhood adversities* (s. 1-25). New York: Cambridge University Press.
- Masten, A. S., & Reed, M.-G. J. (2002). Resilience in Development. C. R. Snyder, & S. J. Lopez içinde, *Handbook of Positive Psychology* (s. 74-88). New York: Oxford University Press.
- Masten, A. S., Best, K. M., & Garmezy, N. (1990). Resilience and development: Contributions From the Study of Children Who Overcome Adversity. *Development and Psychopathology*, 2(4), 425-444.
- Maton, K. I. (1989). The Stress-Buffering Role of Spiritual Support: Cross-Sectional and Prospective Investigations. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 28(3), 310-323.
- McCoy, P. K. (2001). *Psychological Hardiness and Biochemical Markers Of Acute Stress*. Texas: University of North Texas.
- McDonald, A., Beck, R., Allison, S., & Norsworth, L. (2005). Attachment to God and Parents: Testing the Correspondence vs. Compensation Hypotheses. *Journal of Psychology and Christianity*, 24(1), 21-28.

- Merwe, E. K., Eeden, C., & Deventer, H. J. (2010). A Psychological Perspective on God-Belief as a Source of Well-Being And Meaning. <http://www.hts.org.za>, 1-10.
- Morgan, G. A., Leech, N. L., Gloeckner, G. W., & Barrett, K. C. (2004). *SPSS for Introductory Statistics: Use and Interpretation, Second Edition*. New York: Psychology Press.
- Myers, D. G., & Diener, E. (1995). Who Is Happy? *Psychological Science*, 6(1), 10-19.
- Nelsen, H. M. (1981). Gender Differences in the Effects of Parental Discord on Preadolescent Religiousness. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 20(4), 351-360.
- Nelsen, H. M., & Kroliczak, A. (1984). Parental Use of the Threat 'God will Punish': Replication and Extension. *Journal for the Scientific Study of* , 23(3), 267-277.
- Nelsen, H. M., & Potvin, R. H. (1981). Gender and Regional Differences in the Religiosity of Protestant Adolescents. *Review of Religious Research*, 22(3), 268-285.
- Oktan, V. (2008). *Üniversite Sınavına Hazırlanan Ergenlerin Psikolojik Sağlımlıklarının Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi*. Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi.
- Oktan, V. (2012). Psikolojik Sağlımlığın Gelişiminde Bir Moderator Olarak Umut. *International Journal Of Human Sciences (Online)*, 9(2), 1691-1701.
- Olsson, C. A., Bond, L., Burns, J. M., Vella-Brodrick, D. A., & Sawyer, S. M. (2003). Adolescent Resilience: A Concept Analysis. *Journal of Adolescence*, 26(1), 1-11.
- Orak, O. S., Uğur, H. G., Başköy, F., Özcan, M., & Seyis, N. (2015). YAŞLI HASTALARDA TANRI ALGISI ÖLÜM KAYGISINI ETKİLER Mİ? *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(38), 618-624.
- Ozorak, E. W. (1996). The Power, but Not the Glory: How Women Empower Themselves Through Religion. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 35(1), 17-29.
- Önder, A., & Gülay, H. (2008). İlköğretim 8.Sınıf Öğrencilerinin Psikolojik Sağlımlılığın Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, (23), 192-197.

- Öz, F., & Yılmaz, E. B. (2009). Ruh Sağlığının Korunmasında Önemli Bir Kavram: Psikolojik Sağlık (Derleme). Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Dergisi, 82-89.
- Özcan, B. (2005). Anne-Babaları Boşanmış ve Anne-Babaları Birlikte Olan Lise Öğrencilerinin Yılmazlık Özellikleri ve Koruyucu Faktörler Açısından Karşılaştırılması. Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Özcan, Z. (2015). Lise Öğrencilerinin Kişilerarası Şemaları ile Psikolojik Dayanıklılıkları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. İstanbul: Marmara Üniversitesi.
- Özdoğan, Ö. (2006). İnsanı Anlamaya Yönelik Bir Yaklaşım: Pastoral Psikoloji. Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Özer, E., & Deniz, M. (2014). Üniversite Öğrencilerinin Psikolojik Sağlık Düzeylerinin Duygusal Zeka Açısından İncelenmesi. Elementary Education Online, 13(4), 1240-1248.
- Paloutzian, R. F. (1996). Invitation to the Psychology of Religion, Third Edition. New York: The Guilford Press.
- Pargament, K. I., Smith, B. W., Koenig, H. G., & Perez, L. (1998). Patterns of Positive and Negative Religious Coping with Major Life Stressors. Journal for the Scientific Study of Religion, 37(4), 710-724.
- Parlak, S. (2014). Yüksek Öğrenim Kredi Yurtlar Kurumunda Barınan Kız Öğrencilerin Yaşam Anlam Düzeyleri ile Psikolojik Dayanıklılıkları Arasındaki İlişki (İstanbul Örneği). İstanbul: Marmara Üniversitesi.
- Pedro-Carroll, J. L. (2005). Fostering Resilience In The Aftermath Of Divorce: The Role Of Evidence-Based Programs For Children. Family Court Review, 37(4), 52-64.
- Peker, H. (1993). Din Psikolojisi. Samsun: Sönmez Matbaa.
- Piaget, J., & Inhelder, B. (1969). The Psychology of The Child. New York: Basic Books.
- Procidano, M., & Heller, K. (1983). Measures of Perceived Social Support from Friends and from Family: Three Validation Studies. American Journal of Community Psychology, 11(1), 1-24.
- Richardson, G. E. (2002). The Metatheory of Resilience and Resiliency. Clinical Psychology, 58(3), 307-321.

- Rizzuto, A. M. (1974). Object Relations and the Formation of the Image of God. *British Journal of Medical Psychology*, 47(1), 83-99.
- Rogers, T. J., Alderman, B. L., & Landers, D. M. (2003). Effects Of Life-Event Stress and Hardiness On Peripheral Vision In A Real-Life Stress Situation. *Behavioral Medicine*, 29(1), 21-26.
- Rutter, M. (1987). Psychosocial Resilience and Protective Mechanisms. *American Journal of Orthopsychiatry*, 57(3), 316-331.
- Rutter, M. (1990). Psychosocial Resilience and Protective Mechanisms. J. Rolf, A. S. Masten, D. Cicchetti, K. H. Nüchterlein, & S. Weintraub içinde, Risk and Protective Factors in the Development of Psychopathology (s. 181-214). USA: Cambridge University Press.
- Sağlam, H. (2012). Lösemi Tanısıyla İzlenen 15-18 Yaş Grubu Adölesanların Psikolojik Sağlamlık Düzeylerinin İncelenmesi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- Saka, A., & Ceylan, Ş. (2018). Ergenlerin Psikolojik Dayanıklılık Düzeylerinin Aile Yapılarına Göre İncelenmesi. *Eğitim ve Toplum Araştırmaları Dergisi*, 5(1), 68-86.
- Salsman, J. M., & Carlson, C. R. (2005). Religious Orientation, Mature Faith, And Psychological Distress: Elements Of Positive And Negative Associations. *Journal For The Scientific Study Of Religion*, 44(2), 201-209.
- Sarıkaya, A. (2015). 14-18 Yaş Arası Ergenlerin Benlik Saygısı ve Psikolojik Dayanıklılık Düzeyleri Arasındaki İlişki. İstanbul: İstanbul Bilim Üniversitesi.
- Schaefer, C. A., & Gorsuch, R. L. (1991). Psychological Adjustment and Religiousness: The Multivariate Belief-Motivation Theory of Religiousness. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 30(4), 448-461.
- Schmied, L. A., & Lawler, K. A. (1986). Hardiness, Type A Behavior, and the Stress-Illness Relation in Working Women. *Journal of Personality and Social Psychology*, 51(6), 1218-1223.
- Sears, S. F., & McKillop, K. J. (1990). Hopelessness and Hardiness [microform] : A Strained Relationship. Paper Presented At The Annual Meeting Of The Southeastern Psychological Association. Atlanta: Distributed by ERIC Clearinghouse.

- Seki, T. (2014). Ergenlerin Sosyal Görünüş Kaygısı ve Öznel İyi Oluşlarının Sahip Oldukları Değerler Açısından İncelenmesi. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi.
- Seligman, M. E. (2007). Gerçek Mutluluk (Çev: Semra Kunt Akbaş). Ankara: HYB.
- Seybold, K. S., & Hill, P. C. (2001). The Role of Religion and Spirituality in Mental and Physical Health. *Current Directions In Psychological Science*, 10(1), 21-24.
- Seyhan, B. Y. (2012). İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Diğer Fakülte Öğrencileri ile İnanç Tarzları, Denetim Odağı ve Psikolojik İyi Olma Hali Açısından Karşılaştırılması. *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 16(2), 533-571.
- Seyhan, B. Y. (2014a). Üniversite Öğrencileri Örnekleminde Dua Tutumu Ve Tanrı Tasavvuru. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 14(2), 175-204.
- Seyhan, B. Y. (2014b). Üniversite Öğrencilerinde Tanrı Tasavvuru Ve Psikolojik İyi Olma Hali Arasındaki İlişkiler. *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 18(1), 65-97.
- Shepperd, J. A., & Kashani, J. H. (1991). The Relationship of Hardiness, Gender, and Stress to Health Outcomes in Adolescents. *Journal of Personality*, 59(4), 747-768.
- Sipahioğlu, Ö. (2008). Farklı Risk Gruplarındaki Ergenlerin Psikolojik Sağlamlıklarının İncelenmesi. Konya: Selçuk Üniversitesi.
- Sipahioğlu, Ö. (2008). Farklı Risk Gruplarındaki Ergenlerin Psikolojik Sağlamlıklarının İncelenmesi. Konya: Selçuk Üniversitesi.
- Spero, M. H. (1992). Religious Objects as Psychological Structures. A Critical Integration of Object Relations Theory, Psychotherapy, and Judaism. United States of America: University of Chicago .
- Stack, S. (1983). The Effect of Religious Commitment on Suicide: A Cross-National Analysis. *Journal of Health and Social Behavior*, 24(4), 362-374.
- Subaşı, H. (2012). Üniversite Öğrencilerinin Tanrı İle İlişkilerinin Bağlanma Kuramı Açısından Değerlendirilmesi. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 12(3), 175-198.
- Şahin, A. (2008). Ergenlerde Dindarlık ve Empati. *Marife Dergisi*, 8(1), 149-166.

- Şahin, H. (2018). Ergenlerin Psikolojik Sağlık Düzeyleri ve Hayat Amaçları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. İstanbul: Haliç Üniversitesi.
- Tanacioğlu, B. (2015). A Single Case Study of Family Resilience After Parental Death. İstanbul: Boğaziçi University.
- Tanrikulu, T., Sülukoğlu, K., & Meşeli, B. (2015). Ergen Psikolojik Dayanıklılığının Ebeveyn Boşanması Açısından İncelenmesi. Psikolojik Danışma ve Eğitim Dergisi(44), 66-73.
- Tarter, R. E., & Vanyukov, M. (1999). Re-Visiting the Validity of the Construct of Resilience. M. D. Glantz, & J. L. Johnson içinde, Resilience and Development Positive Life Adaptations (s. 85-100). New York: Kluwer Academic/Plenum Publishers.
- Terzi, Ş. (2005). Öznel İyi Olmaya İlişkin Psikolojik Dayanıklılık Modeli. Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Terzi, Ş. (2008a). Üniversite Öğrencilerinde Kendini Toparlama Gücünün İçsel Koruyucu Faktörlerle İlişkisi. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 35(35), 297-306.
- Terzi, Ş. (2008b). Üniversite Öğrencilerinin Psikolojik Dayanıklılıkları Ve Algıladıkları Sosyal Destek Arasındaki İlişki. Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 3(29), 1-11.
- Topaloğlu, B. (1989). "Allah" maddesi. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (s. 471-498). içinde İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Topbay, Y. (2016). Ortaokul Öğrencilerinin Psikolojik Sağlık Düzeylerinin Algılanan Sosyal Destek ve Aile İşlevleri Açısından İncelenmesi. İstanbul: Beykent Üniversitesi.
- Toprak, H. (2014). Ergenlerde Mutluluk ve Yaşam Doyumunun Yordayıcısı Olarak Psikolojik Sağlık ve Psikolojik İhtiyaç Doyumu. Sakarya: Sakarya Üniversitesi.
- Tösten, R., & Özgan, H. (2017). Öğretmenlerin Pozitif Psikolojik Sermayelerine İlişkin Algılarının İncelenmesi. Dergi Park Akademi, 16(62), 867-889.
- Turgut, Ö. (2015). Ergenlerin Psikolojik Sağlık Düzeylerinin, Önemli Yaşam Olayları, Algılanan Sosyal Destek ve Okul Bağlılığı Açısından İncelenmesi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.

- Tümlü, G. Ü. (2012). Psikolojik Dayanıklılık Düzeyleri Farklı Üniversite Öğrencilerinin Temas Engellerinin İncelenmesi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- Tümlü, G. Ü., & Receptoğlu, E. (2013). Üniversite Akademik Personelinin Psikolojik Dayanıklılık ve Yaşam Doyumunu Arasındaki İlişki. Yükseköğretim ve Bilim Dergisi, 3(3), 205-213.
- Türkçapar, H. (2012). Bilişsel Terapi. Ankara: HYB Yayıncılık.
- Uludağ, S. (1980). Tasavvufta Uluhiyet Telakkisi : Tasavvufi Uluhiyet Telakkisinde Tezat. Hareket Araştırma İnceleme Dergisi, 7(3), 182-184.
- Uysal, V., Batan, S. N., Baş, S., & Zafer, H. (2014). Ergenlerin Tanrı Algılarıyla Sosyal Kaygı Ve Umut Düzeyleri Arasındaki İlişkiler. Marmara Üniversitesi Öneri Dergisi, 11(42), 221-237.
- Vergote, A. (1981). Ergenlikte Din. (E. Fırat, Dü.) Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi(1), 583-592.
- Vogt, D. S., Rizvi, S. L., Shipherd, J. C., & Resick, P. A. (2008, January 1). Longitudinal Investigation Of Reciprocal Relationship Between Stress Reactions And Hardiness. Personality and Social Psychology Bulletin, 34(1), s. 61-73.
- Wang, M. C., & Gordon., E. W. (1994). Educational Resilience in Inner-City America Challenges and Prospects. United States: Lawrence Erlbaum Associates.
- Weiss, M. J. (2002). Harrdiness And Social Support As Predictors Of Stress In Mothers Of Typical Children, Children With Autism, And Children With Mental Retardation. Autism, 6(1), 115-130.
- Werner, E. E. (1989). High-Risk Children In Young Adulthood: A Longitudinal Study From Birth To 32 Years. American Journal of Orthopsychiatry, 59(1), 72-81.
- Werner, E., & Smith, R. S. (1992). Overcoming the Odds High Risk Children from Birth to Adulthood. United States: Cornell University Press.
- Yalım, D. (2007). First Year College Adjustment: The Role of Coping, Ego Resiliency, Optimism and Gender. Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi.

- Yapıcı, A. (2010). Allah ve Kutsal Kavramlarının Çağrıştırdıkları Anlamlara Sosyo-Psikolojik Bir Bakış: Çukurova Üniversitesi Örneği. Değerler Eğitim Dergisi, 8(20), 169-206.
- Yavuzer, H. (2009). Gençleri Anlamak. İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Yıldırım, P. K. (2014). Ergenlerde Psikolojik Dayanıklılık İle Benlik Kurgusu Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. İstanbul: Marmara Üniversitesi.
- Yıldız, M. (2013). Çocukların Tanrı İmgesi'nin Farklı Değişkenler Açısından İncelenmesi. Toplum Bilimleri Dergisi, 7(13), 45-63.

EKLER

- 1. Ergen Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği (EPDÖ)**
- 2. Tanrı Algısı Ölçeği**
- 3. Kişisel Bilgi formu**

EK 1 Tanrı Algısı Ölçeği (TA)

Değerli katılımcılar;

Aşağıda “Allah” hakkındaki duygu, düşünce ve davranışlarınıza ilişkin ifadeler bulunmaktadır. Sizden istenen; her bir ifadeyi dikkatlice okuyup, ifadenin sizi ne kadar yansıttığını, karşısında bulunan, derecelendirilmiş kutucuklara işaretlemenizdir. Araştırmadan sağlıklı ve doğru bilgiler elde edilebilmesi için lütfen çekinmeden gerçek fikirlerinizi belirtmeye çalışın.

İ F A D E		Hiç	Kısmen	Biraz	Oldukça	
1	O'nun bana karşı çok merhametli olduğunu	1	2	3	4	5
2	O'nu düşünmek bana sıkıntı veriyor.	1	2	3	4	5
3	O'nun beni bağışlayacağını zannetmiyorum.	1	2	3	4	5
4	O'nu düşündüğümde içimden gelen tek duygu:	1	2	3	4	5
5	O'nun bana olan sevgisini hissedebiliyorum.	1	2	3	4	5
6	O'nun bana şefkatle davrandığını hissedebiliyorum.	1	2	3	4	5
7	O'nu düşündüğümde utanıyorum ve kendimi hissediyorum.	1	2	3	4	5
8	O'nun bana karşı çok acımasız olduğunu	1	2	3	4	5
9	O'nu düşünmek bana güven veriyor.	1	2	3	4	5
10	O aklıma geldiğinde O'ndan kaçıp uzaklaşmak	1	2	3	4	5
11	O'nu düşünmek beni mutlu ediyor ve içim sevinçle	1	2	3	4	5
12	O, ne yaparsam yapayım kusurlarımı örtüyor.	1	2	3	4	5
13	O, her zaman güvenebileceğim tek kaynaktır.	1	2	3	4	5
14	O'nu düşününce kendim için kaygılanıyorum.	1	2	3	4	5
15	O, benim için korkutucudur.	1	2	3	4	5
16	Zor zamanlarımda, O'nun, yanımda olmadığını hissediyorum.	1	2	3	4	5
17	O, bütün insanları karşılık beklemeden sever.	1	2	3	4	5
18	O, yaptıklarım için beni cezalandırıyor.	1	2	3	4	5
19	O'nu düşünmekle huzur buluyorum.	1	2	3	4	5
20	O, bence gerçekten de çok bağışlayıcıdır.	1	2	3	4	5
21	O'nun bana yakın olduğunu sanmıyorum.	1	2	3	4	5
22	O'nun beni her durumda koruduğunu biliyorum.	1	2	3	4	5

Yazar Notu:

Prof. Dr. Sn. Nesrin Hisli Şahin, Prof. Dr. Sn. Hayati Hökelekli, Prof. Dr. Sn. Salih Akdemir, Doç. Dr. Sn. Hasan Kayıklık, Doç. Dr. Sn. Öznur Özdoğan, Yrd. Doç. Dr. Sn. Abdulkerim Bahadır, Yrd. Doç. Dr. Sn. Abdülvahit İmamoğlu, Yrd. Doç. Dr. Sn. Ersin Kuşdil, Yrd. Doç. Dr. Sn. Halil Apaydın, Yrd. Doç. Dr. Sn. Naci Kula, Dr. Sn. Gülay Dirik, Dr. Sn. Hasan Kaplan'a değerli katkılarından dolayı teşekkür ederim.

EK 2 ERGEN PSİKOLOJİK DAYANIKLIK ÖLÇEĞİ (EPDÖ)

Sevgili Öğrenciler:

Lütfen aşağıdaki maddeleri dikkatle okuyarak her maddede yer alan ifadenin size ne derece uygun olduğuna (sizi ne derece tanımladığına) karar veriniz. Vereceğiniz cevapların doğru ya da yanlışı yoktur. Verdiğiniz karara göre aşağıdaki ifadeleri dikkate alarak yanındaki boşluklardan bir tanesine çarpı (X) işareti koyunuz. Lütfen boş bırakmadan hepsini işaretlemeye çalışınız. Samimi olarak cevap vereceğinize inanıyor ve katılımınızdan dolayı teşekkür ediyorum.

		Bana Çok Uygun	Bana Uygun	Bana Uygun Değil	Bana Hiç Uygun Değil
1	Ailem benimle gerçekten ilgilenir.				
2	Ailem başarılı olacağıma inanır.				
3	Ailemle eğlenceli zaman geçiririm				
4	Aile içinde alınan kararlarda fikirlerim dikkate alınır				
5	Yaşam zorluklarına karşı dayanıklıyım.				
6	Zor şartlarda dahi serin kanlı davranabilirim.				
7	Genelde olaylara kötümser bakarım.				
8	Ailem paylaşacak bir şeyim olduğunda beni dinler.				
9	Ailem sorunlarım olduğunda bunu fark eder.				
10	Öğretmenlerimden benimle gerçekten ilgilenen kimse yok.				
11	Öğretmenlerim içinde yaptığımı takdir eden kimse yok				
12	Ailemin yanında bulunmaktan mutluluk duyarım.				
13	Şartlar değiştiğinde ne yapmam gerektiğini çabucak anlarım				
14	Kendimde hedeflerime ulaşacak kararlılığı göremiyorum				
15	Sorumluluk almak bana zor geliyor				
16	Hayat, bana pek yaşanılabilir gelmiyor.				
17	Öğretmenlerim arasında beni dinleyecek kimse yok				
18	Hayal ettiğim geleceğe ulaşabileceğime inanıyorum.				
19	Bir kişinin bir olay ya da durum karşısında nasıl hissedeceğini anlamakta iyiyimdir				
20	Diğer insanlara ilgi göstermekten hoşlanırım				
21	Karşımdaki kişinin o anda neler hissettiğini anlayabilirim				
22	Okulda olmasam hiçbir öğretmenim bunu fark etmez.				
23	Okulda güzel bir şey yaptığımda kimse bunu takdir etmez				
24	Yokluğumu fark edecek arkadaşlarım vardır.				
25	Sorunlarımı anlatabileceğim arkadaşlarım vardır.				
26	Yaşamımın alacağı yön üzerinde yeterince kontrolümün olmadığını hissediyorum				
27	Zor zamanlarımda kendisine güvenebileceğim arkadaşlarım vardır				
28	Zor durumda kaldığımda arkadaşlarım bana yardım ederler				
29	Güzel zaman geçirdiğim arkadaşlarım vardır				

EK 3 KİŞİSEL BİLGİ FORMU

Vermiş olduğunuz bilgiler yapılan çalışma dışında kullanılmayacaktır.

Sizi yansıtıcı bilgileri, boşlukları doldurarak ve seçeneklerden size uygun olanı işaretleyerek belirtiniz.

Gereken önemi gösterdiğiniz için teşekkür ederim.

Adınız Soyadınız:

Yaşınız:

Cinsiyetiniz: () Kız () Erkek

Kardeş sayınız:

Okul türü:

a)Temel Lise b)Meslek ve Teknik Lisesi c) İmam Hatip Lisesi d) Diğer

Babanızın eğitim durumu:

a)Okur-yazar değil b)Okur-yazar c)İlkokul d)Ortaokul e)Lise f)Üniversite

Annenizin eğitim durumu:

a)Okur-yazar değil b)Okur-yazar c)İlkokul d)Ortaokul e)Lise f)Üniversite

Babanızın mesleği:

Annenizin mesleği:

ÖZGEÇMİŞ

Ayşenur (Bağcı) Çifci

1988 yılında Kırıkkale’de doğan Ayşenur Çifci, ilköğretimi Konya (Hazım Uluşahin İlköğretim Okulu)’da okudu. 2007 yılında Mehmet Akif Ersoy Süper Lisesi’nden mezun oldu. 2012 yılında Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bölümü’nden mezun oldu. 2013 yılında Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Ana Bilim Dalı’nda yüksek lisans öğrenimine başladı.

2012 yılında Özel Envar Kolejinde Psikolojik Danışman ve Rehber öğretmen olarak, daha sonra 2013 yılında Milli Eğitim Bakanlığına atanarak Ereğli Şehit Mustafa Yurter Özel Eğitim İş Uygulama okulunda Rehber Öğretmen olarak görev yapmış olup halen Konya Hoca Ahmet Yesevi Ortaokulu’nda görevine devam etmektedir.

Evli, iki çocuk annesidir.

